

**ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ 1906 ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ 1912. ΕΛΛΗΝΕΣ
ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΕΣ: Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑ**

του

Ιωάννη Σκαρτσίλη

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για την μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων απόκτησης του μεταπτυχιακού τίτλου του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Οργάνωση και Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης του Παν/μίου Πελοποννήσου στην κατεύθυνση «Οργάνωση & Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών & Επιχειρήσεων»

Σπάρτη

2013

Εγκεκριμένο από το Καθηγητικό σώμα:

1ος Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, Καθηγητής

2ος Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Μουντάκης, Καθηγητής

3ος Επιβλέπων: Αντώνης Τραυλός, Αναπλ. Καθηγητής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκαρτσίου Ιωάννης: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες από το 1906 έως και το 1912. Έλληνες Ολυμπιονίκες: η ζωή και το παράδειγμα του Κωστή Τσικλητήρα.

Το 1896 στην Αθήνα έγιναν οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες. Αυτή ήταν η αρχή της πραγματοποίησης του ονείρου για να εξελιχθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες σε παγκόσμιο θεσμό με μεγάλο κύρος. Οι Αγώνες που με συνέπεια υπηρετούν τους ειρηνικούς τους σκοπούς, εκτιμήθηκαν και αγαπήθηκαν απ' όλους τους λαούς του κόσμου. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1906 ήταν υπόδειγμα διοργάνωσης και άνοιξαν το δρόμο για την παραπέρα πορεία τους. Οι Έλληνες Ολυμπιονίκες αυτών των Ολυμπιακών Αγώνων έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στη διάδοση του αθλητισμού στη χώρα μας. Θαυμάστηκαν για τα κατορθώματά τους και έγιναν ινδάλματα που αντιπροσώπευαν τη δύναμη και την ωραιότητα του ανθρώπινου σώματος. Έγιναν πρότυπα για να γεμίσουν οι πόλεις με νέα αθλητικά σωματεία, με γυμναστήρια και αυτά με αθλούμενους. Κάποιοι από αυτούς αναδείχτηκαν και εκτός αγωνιστικών χώρων. Κάποιοι άλλοι σταμάτησαν τον αθλητισμό και μετανάστευσαν σε άλλες χώρες. Ο Κωστής Τσικλητήρας που συμμετείχε στην συγκεκριμένη περίοδο στους Ολυμπιακούς Αγώνες, έγινε ήρωας όχι μόνο για τα 4 Ολυμπιακά μετάλλια που κατέκτησε, αλλά και για τη στάση ζωής του. Στο πρόσωπό του συναντήθηκαν ο αθλητής που δοξάζει την πατρίδα του παλεύοντας στον διεθνή στίβο των Ολυμπιακών Αγώνων και ο γενναίος στρατιώτης που θυσιάζει τη ζωή του για τη δόξα της πατρίδας.

Λέξεις Κλειδιά : *Τσικλητήρας, Λονδίνο, Στοκχόλμη*

ABSTRACT

Skartsilis Ioannis: The Olympic Games from 1906 to 1912. Greek Olympic Champions:
the life and example of Kostis Tsiklitis.

In 1896 the first modern Olympic Games were held in Athens. This was the beginning of the realization of the dream of the Olympics, becoming a global institution of great prestige. The Games were appreciated and loved by all the people of the world. The success of the Olympics of 1906 which were a model of organization contributed to their wide acceptance. The Greek Olympic Champions in those Olympics played an important role in the distribution of sports in our country. They were admired for their accomplishments and became the idols that represented the power and the beauty of the human body. They became the models to fill the cities with new sports clubs, gyms and athletes. Some of the Olympic Champions were role models outside of the sports and some emigrated to other countries. Kostis Tsiklitis took part in these Olympic Games and he became a hero, not only for his four Olympic medals but also for his attitude of life. He was both an athlete who glorified his country in the international arena of the Olympics and a brave soldier who sacrificed his life for the glory of his motherland.

Key Words : *Tsiklitis, London, Stockholm*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Το Παναθηναϊκό Στάδιο το 1906. (Αρχείο ΕΟΕ).....	15
Εικόνα 2. Φθηνά εισιτήρια του 1906.	16
Εικόνα 3. Το Στάδιο γεμάτο θεατές το 1906. (Αρχείο ΕΟΕ).....	21
Εικόνα 4. Ο Γ. Αλιπράντης, 1ος στην αναρρίχηση επί κάλω, την στιγμή της προσπάθειάς του. (Αρχείο ΕΟΕ).....	24
Εικόνα 5. Ο Νικ. Γεωργαντάς την στιγμή της προσπάθειάς του. (Αρχείο ΕΟΕ).....	26
Εικόνα 6. Τα μετάλλια των Αγώνων. (Αρχείο ΕΟΕ)	29
Εικόνα 7. Τόφαλος, Ολυμπιονίκης άρσης βαρών. (Αρχείο ΕΟΕ)	35
Εικόνα 8. Οι δύο όψεις του μεταλλίου των Αγώνων. (Αρχείο ΕΟΕ).....	35
Εικόνα 9. Το Στάδιον. Ολυμπιακοί Αγώνες 1906. (Αρχείο ΕΟΕ).....	36
Εικόνα 10. Στους Αγώνες του Λονδίνου δεν εξεδόθη αφίσα. Η φωτογραφία είναι από το εξώφυλλο του προγράμματος. Απεικονίζεται το Στάδιο όπου έγιναν οι Αγώνες.....	37
Εικόνα 11. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς το 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.).....	44
Εικόνα 12. Τόφαλος στρατιώτης. (Αρχείο ΕΟΕ)	46
Εικόνα 13. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς στους Αγώνες του Λονδίνου το 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)	49
Εικόνα 14. Η αφίσα των Ολυμπιακών Αγώνων του 1912.	50
Εικόνα 15. Η Ελληνική ομάδα και ο σημαντικόφορος Κωνσταντίνος Τσικλητήρας στους Ολυμπιακούς της Στοκχόλμης. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.).....	52
Εικόνα 16. Το στάδιο της Στοκχόλμης το 1912. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)	53
Εικόνα 17. Οι Ολυμπιονίκες στο άλμα εις ύψος. Στο μέσον ο Κωνσταντίνος Τσικλητήρας. (Αρχείο ΕΟΕ)	56
Εικόνα 18. Ο ΚΩΣΤΗΣ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ ΑΛΜΑ ΤΟΥ ΣΤΗ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ ΤΟ 1912. (Αρχείο ΕΟΕ).....	58
Εικόνα 19. Ο Τσικλητήρας αποτυγχάνει στο 1.57 και μένει δεύτερος στους Ολυμπιακούς του 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.).....	71
Εικόνα 20. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)	84
Εικόνα 21. Φωτογραφία εφημερίδας «Εμπρός» την 24-7-1912. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)	86
Εικόνα 22. Φωτογραφία του Τσικλητήρα. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.).....	92

Εικόνα 23. Το πρώτο φύλλο του Ρωμηού.	96
Εικόνα 24. Το συλλυπητήριο τηλεγράφημα του Ελευθέριου Βενιζέλου προς την οικογένεια του Ολυμπιονίκη. (Αρχείο Πανελληνίου Γυμν. Συλλόγου).....	100
Εικόνα 25. Ο τάφος του Τσικλητήρα. Στη μέση η φωτογραφία του.	101
Εικόνα 26. Το πατρικό σπίτι του Τσικλητήρα στην Πύλο.	105
Εικόνα 27. Η επιγραφή έξω από το σπίτι του.	106
Εικόνα 28. Το Ολυμπιακό γραμματόσημο του 2004. ΕΛΤΑ.....	106

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	ii	
ABSTRACT.....	iii	
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	iv	
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	vi	
 Κεφάλαια		
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8	
1.1 Θεωρητικό υπόβαθρο	8	
1.2 Σκοπός της Έρευνας.....	11	
1.3 Ερευνητικές υποθέσεις	11	
1.4 Λειτουργικοί Ορισμοί.....	12	
1.5 Προϋποθέσεις και περιορισμοί.....	12	
 II. Β΄ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΑΘΗΝΑ 1906.....		13
2.1 Η κληρονομιά και το όραμα	13	
2.2 Η οργάνωση και οι προετοιμασίες των αγώνων.....	15	
2.3. Οι ημέρες των αγώνων και τα αγωνίσματα.....	18	
2.4. Έλληνες Ολυμπιονίκες	23	
2.5 Το λυπηρό συμβάν του Νικόλαου Γεωργαντά.....	30	
2.6 Αποτίμηση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 1906	31	
 III. IV ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΛΟΝΔΙΝΟ 1908		37
3.1 Οι προετοιμασίες	38	
3.2 Οι Αγώνες.....	39	
3.3 Έλληνες Ολυμπιονίκες	40	
3.4 Η υποδοχή της Ελληνικής ομάδας στην Αθήνα.....	43	

IV. Ν ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ 1912	50
4.1 Οι προετοιμασίες	51
4.2 Οι Αγώνες.....	52
4.3 Έλληνες Ολυμπιονίκες.	55
4.4 Η Υποδοχή της Ελληνικής Ομάδας στην Αθήνα.	56
V. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑ.....	58
5.1 Το γενεαλογικό δέντρο και η καταγωγή του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα.	59
5.2 Η σταδιοδρομία του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα.	62
5.3 Οι Ζ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες.....	68
5.4 Οι Η΄ Πανελλήνιοι και οι ΙΓ΄ Πανιώνιοι Αγώνες.	74
5.5 Οι Αγώνες Αλεξανδρείας και οι Θ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες.	75
5.6 Οι Ι΄ Πανελλήνιοι και οι ΙΔ΄ Πανιώνιοι Αγώνες.....	76
5.7 Ολυμπιακή Χρονιά 1912.....	77
5.8 Επάνοδος του Ολυμπιονίκη στην Ελλάδα.....	86
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	110

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Θεωρητικό υπόβαθρο

Στην Δυτική Πελοπόννησο, σε μια ειδυλλιακή και γαλήνια κοιλάδα, ανάμεσα στον Κρόνιο λόφο και τον Αλφειό ποταμό, αναπτύχθηκε κατά την αρχαιότητα ένα από τα πιο αξιόλογα πανελλήνια αρχαία ιερά: το Ιερό της Ολυμπίας. Στο Ιερό αυτό εκτός από τις θρησκευτικές τελετές καθιερώθηκαν από πολύ παλιά και αθλητικοί αγώνες, τα Ολύμπια. Με την πάροδο του χρόνου οι αγώνες συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον όλων των Ελλήνων. Γι' αυτό το λόγο, το Ιερό όπου τελούνταν οι Αγώνες, αναγνωρίστηκε σαν ένα από τα πιο μεγάλα πανελλήνια κέντρα¹.

Τον 19^ο αιώνα η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων έχει ως έρισμα τη μελέτη των συγγραμμάτων των αρχαίων συγγραφέων. Επιπλέον η πορεία των ανασκαφών στην Αρχαία Ολυμπία έφερε συνεχώς νέα στοιχεία στο φως. Τα γεγονότα αυτά δημιούργησαν μεγάλες προσδοκίες για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων με στόχο την παγκόσμια ευγενική άμιλλα και τη συναδέλφωση και ειρήνη των λαών. Η Αθήνα ήταν η πρώτη πόλη που κλήθηκε να αναλάβει την αποστολή της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Αυτή θεωρείται και η επίσημη εκκίνηση, η εναρκτήρια διοργάνωση και η αρχή της καταμέτρησης των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Στη συνέχεια οι Ολυμπιακοί Αγώνες έγιναν παγκόσμιος θεσμός της σύγχρονης εποχής και καθιερώθηκαν στη συνείδηση των ανθρώπων. Η εξασφάλιση του δικαιώματος να συμμετέχουν αθλητές από όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από φυλετικές, κοινωνικές, πολιτικές ή θρησκευτικές διακρίσεις, έδωσε στους Αγώνες τον παγκόσμιο χαρακτήρα και την αίγλη που οι οραματιστές ήθελαν να αναδείξουν και να προωθήσουν την ειρήνη και τη συνεργασία των λαών.

Οι διοργανώσεις που αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία είναι: οι Β' Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες των Αθηνών το 1906, η λανθασμένα ονομαζόμενη και «Μεσολυμπιάδα», οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Λονδίνου το 1908 και της Στοκχόλμης το

---

¹ Βλ Φωτεινός Σπύρος, Ολυμπία Οδηγός Αρχαιοτήτων, Ολυμπιακές Εκδόσεις, Αθήνα 1986, σελ. 5.

1912. Η διοργάνωση τους έδωσε το στίγμα πως πρέπει να διεξάγονται επιτυχημένα Ολυμπιακοί Αγώνες. Οι Ο.Α. του 1906 έπαιξαν αρχικά πολύ σπουδαίο ρόλο, γιατί πάνω σε αυτούς στηρίχτηκε και η διεξαγωγή των επόμενων Αγώνων. Αποφασίστηκε από τις ελληνικές αρχές, να γίνει για τον εορτασμό των δέκα χρόνων από τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 και γιατί οι δύο προηγούμενοι του 1900 στο Παρίσι και του 1904 στον Άγιο Λουδοβίκο στις ΗΠΑ, ήταν πραγματικά αποτυχημένες και κλόνισαν την σπουδαιότητα του θεσμού. Η συγκεκριμένη εποχή, ήταν δύσκολη για την Ελλάδα με πολιτικά προβλήματα και με συχνές εναλλαγές κυβερνήσεων, με αρκετά ασταθές κοινωνικό περιβάλλον και εσωτερικές προστριβές. Επίσης, με μεγάλους κινδύνους από το πολεμικό κλίμα που επικρατούσε στις χώρες των Βαλκανίων και γενικά στην Ευρώπη. Οι Διεθνείς Αθλητικοί Αγώνες του 1906, παρά το ότι κανείς δεν αμφισβητεί τον μεγάλο ρόλο που διαδραμάτισαν στη θεμελίωση του θεσμού, δεν αναγνωρίστηκαν ποτέ επισήμως από τη ΔΟΕ. Ο λόγος ήταν ότι, δεν είχε παρέλθει η αναγκαία τετραετία για την διεξαγωγή τους και έλαβαν χώρα μεταξύ των Αγώνων του Αγίου Λουδοβίκου το 1904 και του Λονδίνου το 1908². Έγιναν δύο Ολυμπιακοί Αγώνες στο χρονικό διάστημα μιας Ολυμπιάδας και για το λόγο αυτό ονομάστηκαν και «ενδιάμεσοι» Ο.Α. Οι επόμενες διοργανώσεις του 1908 και του 1912, συνέχισαν την εδραίωση του θεσμού, «πάτησαν» πάνω σε αυτή αντιγράφοντας πολλά οργανωτικά θέματα και θεωρήθηκαν επιτυχημένες αφού βοήθησαν να αποκτήσουν βαθιές ρίζες στις συνειδήσεις των λαών, οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Η μελέτη των παραπάνω Ο.Α. έχει γίνει αντικείμενο έρευνας από πολλούς συγγραφείς Έλληνες και ξένους. Το βιβλίο του Ελευθέριου Σκιαδά «Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», το βιβλίο του Παύλου Μανιτάκη «100 χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930», των Παπααρχήστου και Γάκη «Η Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες», το βιβλίο του Κωνσταντίνου Γεωργιάδη *Olympic Revival*, τα βιβλία του Αθ. Ταρασουλέα «Ελληνική συμμετοχή στις σύγχρονες Ολυμπιάδες» και «Ολυμπιάδες στην Αθήνα 1896-1906». Τα αρχεία που υπάρχουν είναι επίσης σημαντικά. Στο αρχείο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής το οποίο είναι ψηφιοποιημένο, εκτός από διάφορα έγγραφα, υπάρχουν και πολλές εικόνες από τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες. Πλούσιο υλικό υπάρχει και στη βιβλιοθήκη της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας. Στο αρχείο των εφημερίδων της Βουλής, το οποίο είναι και αυτό ψηφιοποιημένο και άμεσα προσβάσιμο

---

² Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 161.

μέσω διαδικτύου, υπάρχουν πολλά κείμενα και άρθρα σε σχέση με το αντικείμενο που ερευνήσαμε.

Ένα σχετικά ανεξερεύνητο θέμα είναι η τύχη και η εξέλιξη που είχαν οι Ολυμπιονίκες εκείνων των Αγώνων, οι προσπάθειές τους για να βελτιώσουν τα ρεκόρ τους και τα μέσα προπόνησής τους για να το επιτύχουν, η αντιμετώπισή τους από τις ελληνικές κυβερνήσεις, αλλά και τα συναισθήματα που προξενούσαν με τις επιτυχίες τους στον ελληνικό λαό. Επίσης, το φαινόμενο «Ολυμπιονίκης Κωνσταντίνος Τσικλητήρας» είναι ένα θέμα που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και μνείας, ώστε να αποδοθεί σωστά το παράδειγμά του και να γίνει πηγή έμπνευσης για όλους. Για τον Τσικλητήρα σπουδαίο αρχειακό υλικό υπάρχει στον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο, του οποίου ήταν αθλητής, αλλά και στα αρχεία των εφημερίδων.

Η περίπτωση του Κωστή Τσικλητήρα καλύπτει ένα σοβαρό κενό στην ελληνική αθλητική έρευνα. Γι αυτόν υπάρχει ένα μόνο μικρό βιβλίο για την ζωή του με τίτλο «Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας», που είχε εκδώσει ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πύλου «Το Ναυαρίνο» το 1960 και το οποίο επανεκδόθηκε το 2004 εμπλουτισμένο με πολλά στοιχεία για την σύντομη ζωή και δράση του ένδοξου Ολυμπιονίκη, με την επιμέλεια του Χαράλαμπου Μπάλα. Ήταν ένα ελληνόπουλο της επαρχίας με καταγωγή από την Πύλο της Μεσσηνίας, με τρομερά αθλητικά και σωματικά προσόντα. Επίσης, το ήθος του και η αυτοθυσία που επέδειξε και το πώς πρέπει να φέρονται οι πραγματικοί πατριώτες σε δύσκολες συνθήκες είναι υποδειγματικά. Λαμπρό παράδειγμα ήθους και πατριωτισμού του Κωστή Τσικλητήρα αποτελεί το γεγονός ότι, όταν κλήθηκε να πολεμήσει για την πατρίδα στον Βαλκανικό πόλεμο που ξέσπασε δύο μήνες μετά τις εκπληκτικές επιτυχίες του στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Στοκχόλμης, αυτός πρόθυμα πήγε στο μέτωπο, χωρίς να χρησιμοποιήσει το όνομά του και να μείνει πίσω σε κάποιο γραφείο που ήδη του είχε προταθεί. Τελικά, έχασε τη ζωή του πολύ νωρίς, σε ηλικία 25 ετών, αφού προσβλήθηκε από μηνιγγίτιδα από τις κακουχίες και τις δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν εκεί. Εύχομαι το παράδειγμά του να εμπνεύσει παλιούς και νέους αθλητές, αλλά και απλούς καθημερινούς ανθρώπους και να τους ωθήσει στην ατομική καλύτερευση, που μέσω αυτής θα ωφεληθεί ολόκληρη η κοινωνία.

1.2 Σκοπός της Έρευνας

Η αξία της μελέτης είναι σημαντική, γιατί επικεντρώνεται σε αθλητές, που κάτω από δύσκολες συνθήκες, κοινωνικές και πολιτικές και με πενιχρά μέσα προπόνησης, πέτυχαν έναντι των αντιπάλων τους σπουδαία κατορθώματα σε διεθνές αθλητικό επίπεδο. Εξετάσαμε ακόμη, αν η δόξα που απέκτησαν και η φήμη τους, είχαν αντίκτυπο στην ελληνική κοινωνία, καθώς και στην εξύψωση του ηθικού και του Πατριωτισμού των απανταχού Ελλήνων μέσα και έξω από τα σύνορα της χώρας. Μην ξεχνάμε ότι υπήρχε ελληνικό στοιχείο με πλούσια κοινωνική δράση στη Μικρασιατική Σμύρνη, την Κύπρο, την Αίγυπτο, τη Μακεδονία που συμμετείχαν στα πεπραγμένα της Ελλάδας και που συμμετείχαν στους Αγώνες κάτω από την ελληνική σημαία. Η περηφάνια που τους διακατείχε, όταν οι αθλητές αυτοί πετύχαιναν σημαντικά αθλητικά κατορθώματα, ήταν πολύ μεγάλη. Πραγματικά, αισθάνονταν περήφανοι για την καταγωγή τους ως Έλληνες.

1.3 Ερευνητικές υποθέσεις

Από την ιστορική καταγραφή και εξιστόρηση των Β' Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων των Αθηνών το 1906, των Ολυμπιακών Αγώνων του Λονδίνου το 1908 και της Στοκχόλμης το 1912, θα εξετασθεί ο ρόλος του κράτους και θα απομονωθούν κάποια περιστατικά που συνέβησαν και αφορούν Ολυμπιονίκες που δηλώνουν τη σημασία και αποτίμηση της νίκης τους, σχετικά με το αν το κράτος τους πρόσεξε και τους βοήθησε στην αθλητική σταδιοδρομία τους. Συγκεκριμένα, οι ερευνητικές υποθέσεις που θα αναζητηθούν και θα απαντηθούν στην συγκεκριμένη έρευνα είναι οι εξής:

1. Η ανάληψη μεγάλων διοργανώσεων από τη χώρα μας δυνάμωνε το εθνικό συναίσθημα και ένωνε τους Έλληνες.
2. Το ελληνικό κράτος ήταν ο βασικός οργανωτής αθλητικών εκδηλώσεων με τη βοήθεια των ελληνικών σωματείων.
3. Το κράτος στήριζε τους αθλητές παρέχοντας τους υλική και οικονομική υποστήριξη.
4. Το κράτος αποκαθιστούσε τους Ολυμπιονίκες.
5. Η κοινωνική θέση του πολίτη έπαιζε ρόλο στη συμμετοχή του στον αθλητισμό.

1.4 Λειτουργικοί Ορισμοί

Η εκπόνηση αυτής της εργασίας δεν είχε πολλούς λειτουργικούς ορισμούς. Τα δεδομένα που βρέθηκαν καταγράφηκαν και το αποτέλεσμα είναι εύγλωττο και κατανοητό. Η λέξη «Μέσο-Ολυμπιάδα» των Αθηνών το 1906 ονομάστηκε λανθασμένα έτσι, γιατί τελέστηκε μεταξύ των δύο επίσημων Ολυμπιάδων, του Αγίου Λουδοβίκου το 1904 στην Αμερική και της Ολυμπιάδας του Λονδίνου το 1908. Ήταν μια μέση λύση και πρόταση του Δ. Βικέλα, για να σταματήσει η διαμάχη μεταξύ της Ελλάδος και της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (ΔΟΕ), με αφορμή το αίτημα της χώρας μας για μόνιμη τέλεση των αγώνων στην Ελλάδα κάθε τέσσερα χρόνια. Αυτό είχε γίνει με νομοθετική ρύθμιση στη χώρα μας, είχε πάρει δηλαδή σάρκα και οστά, αλλά είχε συναντήσει τη μεγάλη αντίδραση της ΔΟΕ και του βαρόνου Πιερ ντε Κουμπερτέν, ο οποίος ήταν και ο βασικός υπέρμαχος της αναβίωσης των Αγώνων. Η ΔΟΕ υποστήριζε ότι πρέπει να αναθέτονται οι αγώνες σε διαφορετικές πόλεις κάθε φορά διαφορετικών χωρών, με προοπτική και στόχο την παγκοσμιοποίηση και την διάδοση των ευγενών σκοπών των αγώνων και τη διάδοση του Ολυμπισμού σαν κίνημα.

1.5 Προϋποθέσεις και περιορισμοί

Οι προϋποθέσεις και οι περιορισμοί που διασφάλισαν την έρευνα τέθηκαν με απλό και σαφή τρόπο. Τα έργα με ενδιαφέρον για την ιστορία του αθλητισμού και τα αθλήματα γενικά, είναι τις περισσότερες φορές διαποτισμένα από τη συγκίνηση του δημοσιογράφου, του αθλητή, του απλού πολίτη που τα εξιστορεί ή ακόμα και του ίδιου του συγγραφέα και μπορεί να είναι πολλές φορές και μεροληπτικά υπέρ κάποιου προσώπου, ή υπέρ ενός έθνους. Αυτό λήφθηκε σοβαρά υπόψη και δεν επηρεάστηκε η προσέγγισή μου. Στην έρευνα κατέγραψα τα γεγονότα διαχρονικά και συγχρονικά. Τα γεγονότα αυτά διαδραματίστηκαν από τις αρχές του 1905, που ουσιαστικά άρχισαν οι προετοιμασίες από την Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων του 1906, μέχρι και λίγο μετά το θάνατο του Κωστή Τσικλητήρα από μηνιγγίτιδα στις 10 Φεβρουαρίου του έτους 1913.

II. Β΄ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΑΘΗΝΑ 1906

2.1 Η κληρονομιά και το όραμα

Η πόλη των Αθηνών ήταν αυτή που είχε την τιμή και την τύχη να της ανατεθεί η αναβίωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων το 1896. Η Ελλάδα ανέλαβε αυτόν τον ρόλο λόγω της καταγωγής του θεσμού και η έκταση που έλαβε το γεγονός διεθνώς, εξύψωσε τη φαντασία όλου του ελεύθερου, του υπόδουλου και όλου του Ελληνισμού που βρισκόταν στην αλλοδαπή. Φυσικά η μεγάλη επιτυχία των αγώνων έδωσε λάμψη στον ανανεωμένο θεσμό, τον καθιέρωσε και δικαίωσε τις προσδοκίες Ελλήνων και αλλοδαπών.

Η πραγματοποίηση των Β΄ Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων το 1906 ήταν μία απόφαση των Ελλήνων και είχε σαν κύριο σκοπό τον εορτασμό των δέκα χρόνων από τους πρώτους αγώνες που είχαν γίνει στην ίδια πόλη. Με την ολοκλήρωση των έργων βελτίωσης και ανακατασκευής του Παναθηναϊκού Σταδίου και των γύρω από αυτό εγκαταστάσεων, η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Ελλάδας ζήτησε από τη Διεθνή Ολυμπιακή επιτροπή (ΔΟΕ) να γίνουν οι Αγώνες στην Αθήνα.

Ήδη είχαν γίνει Ο.Α. στο Παρίσι το 1900 και στον Άγιο Λουδοβίκο το 1904 οι οποίες δεν άφησαν κανέναν ικανοποιημένο και έμειναν στην ιστορία ως αποτυχημένοι Ολυμπιακοί Αγώνες. Ως λόγοι για την αποτυχία τους αναφέρονται οι παρεκκλίσεις από το πνεύμα των Αγώνων και η μεγάλη χρονική διάρκεια που είχαν.

Στο Παρίσι είχαν προγραμματισθεί πλήθος εκδηλώσεων λόγω του ότι οι Γάλλοι διοργανωτές επέλεξαν να οργανώσουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες παράλληλα με τη διάσημη Διεθνή Έκθεση που γινόταν κάθε χρόνο και η οποία τα προηγούμενα χρόνια είχε διεξαχθεί με μεγάλη επιτυχία. Ο χρόνος που διήρκεσε η έκθεση ήταν από τις 14 Μαΐου έως τις 28 Οκτωβρίου 1900 και αυτό το διάστημα πράγματι ήταν μεγάλο για Ολυμπιακούς Αγώνες. Η σωστή ημερομηνία των περισσότερων αθλητικών γεγονότων όμως, ήταν από την 14^η Ιουλίου έως την 22^η

Ιουλίου³. Σημαντική μαρτυρία υπάρχει από τους Αμερικανούς αθλητές οι οποίοι κατάλαβαν ότι μετέχουν σε Ολυμπιακούς Αγώνες, όταν παραλάμβαναν τα μετάλλιά τους. Θεωρούσαν μέχρι τότε ότι συμμετείχαν σε διεθνείς αγώνες που διεξάγονταν παράλληλα με τη Διεθνή Έκθεση.

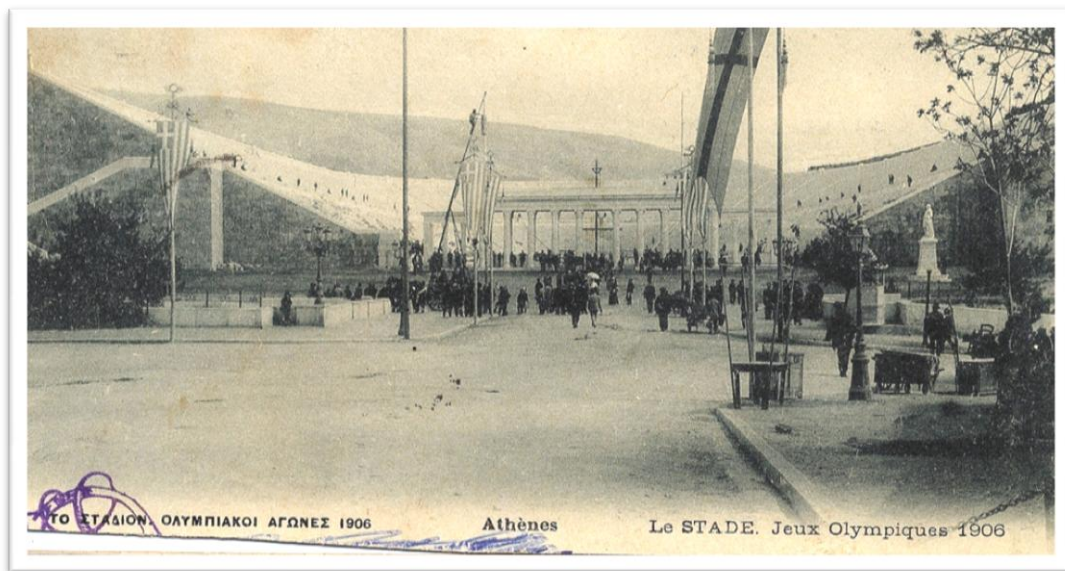
Το 1904 αρχικά, είχε επιλεγεί η πόλη του Σικάγο σαν πόλη διεξαγωγής των τρίτων Ολυμπιακών Αγώνων. Όμως στον Άγιο Λουδοβίκο ετοιμαζόταν να γίνει διεθνής εμπορική έκθεση. Μετά από συντονισμένες προσπάθειες του δημάρχου και άλλων φορέων της πόλης και διαβήματα προς την ΔΟΕ, αποφασίστηκε η μετάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων προκειμένου να συμπέσει με την εμπορική έκθεση, ελπίζοντας ότι αυτό θα βγει προς το συμφέρον της αθλητικής διοργάνωσης και ότι ήταν μια ευκαιρία να προβληθεί περισσότερο το Ολυμπιακό Κίνημα. Οι εμπειρίες των δύο αυτών Ολυμπιακών Αγώνων στο Παρίσι και στον Άγιο Λουδοβίκο απέδειξαν το ακριβώς αντίθετο, δηλαδή ότι ήταν λάθος η ταυτόχρονη διεξαγωγή τους με εμπορικές εκθέσεις. Λόγω της εμπειρίας που αποκτήθηκε στους αμέσως επόμενους Ο.Α. αποφεύχθηκαν παρόμοια γεγονότα. Επίσης, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1904, η συμμετοχή των ξένων αθλητών και ιδίως από την Ευρώπη ήταν πολύ μικρή. Βασικότερος λόγος ήταν η μακρινή απόσταση της διοργανώτριας χώρας για την εποχή εκείνη, γιατί ο απαιτούμενος χρόνος μετάβασης ήταν μεγάλος και μόνο ακτοπλοϊκός. Οι δαπάνες επίσης για ένα τέτοιο μακρινό ταξίδι ήταν πολύ μεγάλες. Αυτά λειτούργησαν αποτρεπτικά, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μεγάλη συμμετοχή και οι περισσότεροι αθλητές να είναι από την Αμερική, τη χώρα που είχε αναλάβει και την διοργάνωσή τους.

Όλα τα παραπάνω συνετέλεσαν, ώστε να ληφθεί η απόφαση από τους Έλληνες για την πραγματοποίηση της δεκαετηρίδας της αναβίωσης των Ολυμπιακών αγώνων του 1896 στην Αθήνα. Όσα προηγήθηκαν της διεξαγωγής των Β΄ Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων το 1906, είναι πραγματικά παράδειγμα που δείχνει τι μπορεί να καταφέρει η χώρα μας με ομοψυχία και συνεργασία. Αυτοί οι αγώνες έδωσαν πάλι νόημα στο ταλαντευόμενο θεσμό του Ολυμπισμού. Η μεγάλη επιτυχία τους ξαναζωντάνεψε το Ολυμπιακό Ιδεώδες. Η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή με πρόεδρο τότε τον βαρόνο P. De Coubertin είχε αναγκαστεί να δώσει την έγκρισή της για την πραγματοποίηση των Αγώνων κάτω από την πίεση της παγκόσμιας γνώμης, τους αποκάλεσε σαν Διεθνείς Αθλητικούς Αγώνες ή

---

³ Βλ Kieran John and Daley Arthur, The story of the Olympic Games 776 B.C. to 1948 A.D., USA 1948, σελ. 34-35.

«Αγώνες εκτός σειράς» και δεν τους αναγνώρισε ποτέ ως Ολυμπιακούς, γιατί δεν είχε παρέλθει το διάστημα των τεσσάρων χρόνων που είχε αποφασίσει ότι θα διεξάγονταν οι επίσημοι Ολυμπιακοί Αγώνες.

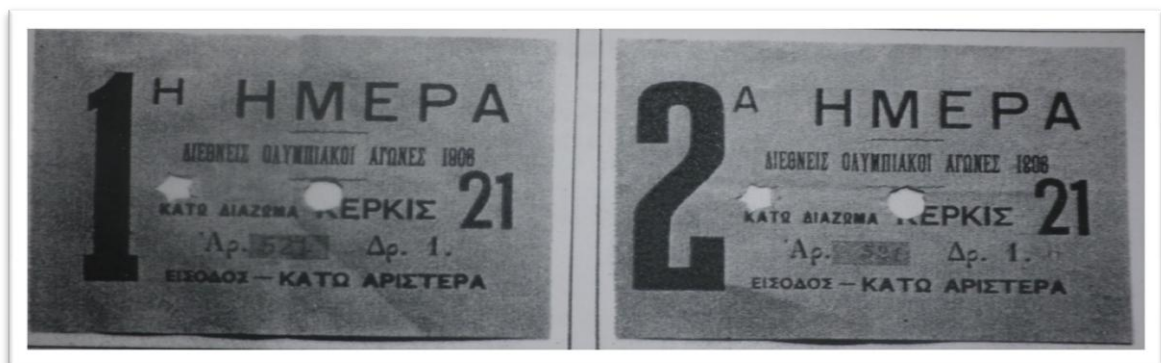
Εικόνα 1. Το Παναθηναϊκό Στάδιο το 1906. (Αρχείο ΕΟΕ).

Οι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες του 1906 ήταν το μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός της εποχής εκείνης. Οι Έλληνες με μεγάλο ενθουσιασμό άρχισαν τις εργασίες προπαρασκευής. Η πείρα που είχε αποκτηθεί στους αγώνες του 1896 ήταν πολύτιμη και θα χρησιμοποιούνταν σαν οδηγός για την επιτυχία και αυτών των αγώνων. Η βοήθεια και η κάλυψη από το Παλάτι ήταν διαρκής (τότε βασιλιάς της Ελλάδας ήταν ο Γεώργιος Α΄), αλλά και από την κυβέρνηση, η οποία ενεργοποίησε όλο το διπλωματικό μηχανισμό της. Η κινητοποίηση όλων των πολιτικών της χώρας, παράλληλα με τη δραστηριοποίηση των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού και του Ελληνισμού των αλύτρωτων περιοχών και όλων γενικά των φιλελλήνων της Ευρώπης και της Αμερικής, έφεραν εντυπωσιακά αποτελέσματα.

2.2 Η οργάνωση και οι προετοιμασίες των αγώνων

Ο ενθουσιασμός για το όλο εγχείρημα ήταν μεγάλος. Προσκλήσεις στάλθηκαν σε όλα τα κράτη προκειμένου να λάβουν μέρος στους αγώνες. Την οργάνωση των Β΄ Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα ανέλαβε η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, η οποία

ήταν πλέον συγκροτημένη και θεσμικά με πρόεδρο τον διάδοχο του θρόνου Κωνσταντίνο και μέλη της δέκα επιφανείς Έλληνες, όλοι τους εκπρόσωποι της αθηναϊκής κοινωνίας. Το έργο της θα ήταν δύσκολο μετά την αρχική άρνηση του κράτους να συνεισφέρει στο οικονομικό κόστος. Στη συνέχεια όμως αυτό ξεπεράστηκε και η πολιτεία στάθηκε αρωγός σε αυτή την προσπάθεια, διαθέτοντας στην τότε Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων (ΕΟΑ) το ποσό των 400.000 δραχμών. Για να καλύψει αυτό το σκοπό κυκλοφόρησε, όπως και το 1896, αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων από 14 αξίες με αρχαϊκές αθλητικές παραστάσεις, οι πωλήσεις των οποίων θα βοηθούσαν πολύ τους διοργανωτές οικονομικά. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε στη συνέχεια την οικονομική βοήθεια που προσφέρθηκε προς τους κυριότερους συλλόγους για τη βελτίωση των μέσων προπόνησης των αθλητών. Το ανώτατο ποσό που δόθηκε στα μεγάλα σωματεία ήταν 1500 δραχμές. Επίσης δόθηκαν 1000 δραχμές ως συνεισφορά για τα έξοδα της επιστροφής του Ολυμπιονίκη Περ. Κακούση από την Αμερική, όπου ζούσε, για να βοηθήσει με τις επιδόσεις του τη χώρα μας να κατακτήσει περισσότερα μετάλλια. Από τις 19 Μαρτίου ήταν έτοιμα προς πώληση και τα εισιτήρια των αγώνων με τιμές από 25 δραχμές τα ακριβότερα, μέχρι 1 δραχμή τα φθηνότερα. Η ζήτηση των εισιτηρίων ήταν μεγάλη και από το εσωτερικό, αλλά και από το εξωτερικό.

Εικόνα 2. Φθηνά εισιτήρια του 1906.

Τα πρόσωπα που αποτελούσαν αυτήν την οργανωτική επιτροπή είχαν πείρα όχι μόνο για τα διοικητικά θέματα αλλά και για τα αθλητικά πράγματα της χώρας και οι περισσότεροι από αυτούς την είχαν αποκτήσει και από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. Οπότε, η οργανωτική σύγκριση μεταξύ των δύο διοργανώσεων θα ήταν σίγουρη και αναμενόμενη. Η εργασία και ο σχεδιασμός που έκανε η Επιτροπή υπήρξε υποδειγματική και μπορεί να θεωρηθεί ως πρότυπο και για τις επόμενες Ολυμπιάδες. Η σύνθεση της

επιτροπής ήταν: Μ. Νεγρεπόντης, Αλ. Μερκάτης, Σπ. Στάης, Σπ. Λάμπρος, Γ. Στρέιτ, Π. Καλλιγιάς, Π. Σκουζές, Μ. Στελλάκης, Ν. Θων και ο Κ. Μηλιώνης-Κομνηνός.

Συγκροτήθηκαν λοιπόν ειδικές επιτροπές μετά και την εμπειρία του 1986 με προέδρους τα μέλη της Ολυμπιακής Επιτροπής. Συστάθηκαν έξι επιτροπές καθαρά για το αγωνιστικό μέρος (αθλητικοί και γυμναστικοί αγώνες, οπλομαχία, αγωνιστικών παιδιών, ναυτικών αγώνων, σκοποβολής, ποδηλατικών αγώνων) και οι άλλες τρεις για να λύσουν τα θέματα με τη φιλοξενία και τις διάφορες εκδηλώσεις που θα γίνονταν παράλληλα (υποδοχής αποστολών και εύρεσης καταλυμάτων, διαφόρων εορτών και οικονομική επιτροπή)⁴.

Πραγματικά, η προσήλωση και η αδιάκοπη εργασία όλων των εμπλεκομένων έφερε γρήγορα αποτελέσματα. Σε σύντομο χρονικό διάστημα τυπώθηκαν οι κανονισμοί των αγώνων στις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, οδηγίες για το κοινό, τουριστικά φυλλάδια που θα δίνονταν στους ξένους επισκέπτες για την καλύτερη προβολή των αρχαιοτήτων της χώρας μας, «Δελτία Διαρκείας», δηλαδή εισιτήρια των 75 χρυσών φράγκων, με τα οποία ο θεατής θα είχε διακεκριμένη θέση στο Παναθηναϊκό στάδιο αλλά και σε άλλους αγωνιστικούς χώρους για την καλύτερη παρακολούθηση των αγώνων⁵. Επίσης, ετοιμάστηκαν εκπτώσεις και για τα μέσα μεταφοράς. Ετοιμάστηκαν τα ξενοδοχεία για την φιλοξενία με συστάσεις για αποφυγή υπερτιμήσεων, αλλά και δωμάτια σε σπίτια, τα οποία πρόσφεραν οι Αθηναίοι. Άρθρο εφημερίδας με τίτλο «Πως θα δεχθώμεν τους ξένους» έλεγε: «...Εγράψαμε τα των εν Αθήναις ξενοδοχείων τα οποία θα διατεθούν δια τους ξένους των εορτών. Αλλά δεν είνε μόνον αυτά: Έχομεν και τα τερπνότατα των Αθηνών περίχωρ, όπως η Κηφισιά, το Νέον και του Παλαιόν Φάληρον, με τα ωραία των ξενοδοχεία, με τας ωραίας των επαύλεις κα με την ωραιoτάτην ανοιξιάτικην φύσιν, η οποία τα καθιστά έτι μάλλον περιζήτητα... Σημειωτέον ότι κανέν από τα ξενοδοχεία ταύτα δεν θ' αυξήση τα τιμόλογιά του. Αι τιμαί θα μείνουν κατά τους Ολυμπιακούς ως να μην εγίνοντο Ολυμπιακοί...»⁶. Εκδόθηκε ακόμα και ειδικός κατάλογος με εστιατόρια των Αθηνών με τα είδη των φαγητών αλλά και τις τιμές τους.

---

⁴ Βλ. Καρδάσης Βασίλης, Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα 1896-1906, Εκδόσεις Έφεσος, σελ. 262.

⁵ Βλ. Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Η ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1976, σελ. 324.

⁶ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα, άρθρο στις 20 Μαρτίου 1906, σελ. 1.

Το ζήτημα των επισκεπτών ήταν πραγματικά ένα δύσκολο εγχείρημα. Μέσω των πρεσβειών της χώρας μας στο εξωτερικό άρχισε η διαδικασία διαφήμισης των αγώνων και η προσπάθεια προσέλκυσης τουριστών με σκοπό την οικονομική και οργανωτική επιτυχία τους. Την εποχή των προετοιμασιών όμως παρατηρήθηκε μειωμένη προσέλευση ξένων επισκεπτών. Αυτό το συμβάν προβλημάτισε την Οργανωτική Επιτροπή. Ακόμα και ο αθηναϊκός τύπος ασχολήθηκε και αναφέρθηκαν πολλές αιτίες. Ο κυριότερος λόγος όμως ήταν ότι η χώρα βρισκόταν σε παρατεταμένη εκλογική περίοδο με τις κυβερνήσεις να αλλάζουν συχνά. Κάθε φορά που επρόκειτο να γίνει εκλογική αναμέτρηση, στην Αθήνα επικρατούσε «πολεμικό κλίμα» και αυτό από μόνο του ήταν αρνητικό για επισκέπτες και τουρίστες. Οι εκλογικές αναμετρήσεις στην χώρα μας διεξάγονταν με πολλές διαδηλώσεις, με πάρα πολύ θόρυβο, οχλαγωγία και μεγάλη κίνηση στους δρόμους. Παρ' όλα αυτά, η Οργανωτική Επιτροπή είχε την πεποίθηση ότι η προσέλευση των ξένων τελικά θα ήταν ικανοποιητική.

Το Ζάππειο είχε μετατραπεί και διαρρυθμιστεί σε ένα μικρό «Ολυμπιακό χωριό». Ουσιαστικά ήταν το πρώτο Ολυμπιακό χωριό στην ιστορία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Κάτω από την επίβλεψη της ΕΟΑ είχε διαρρυθμιστεί καταλλήλως και είχε εφοδιαστεί με 300 κρεβάτια αποκλειστικά για τους αθλητές, στους οποίους θα παρείχετο επίσης πλήρης και κανονική τροφή έναντι μικρού τιμήματος⁷. Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αθλητικών ομάδων είχαν διατεθεί από την ΕΟΕ δεκάδες ξεναγοί που ήξεραν ξένες γλώσσες. Επίσης, παραδόθηκαν στους αθλητές και στους συνοδούς τους οι αγωνιστικές ταυτότητες, τα σχετικά σήματα και το πρόγραμμα των αγώνων.

2.3. Οι ημέρες των αγώνων και τα αγωνίσματα

Το Σάββατο 8 Απριλίου, μία μόλις μέρα πριν την έναρξη των αγώνων, όλα ήταν έτοιμα. Το Παναθηναϊκό στάδιο είχε ανακατασκευαστεί από την είσοδό του μέχρι και στις εξέδρες, έχοντας τοποθετηθεί μάρμαρα. Όλοι οι δρόμοι της Αθήνας είχαν σημαιοστολιστεί με απόφαση του δημάρχου Σπύρου Μερκούρη. Ασφαλοστρώθηκαν πολλοί δρόμοι και φυτεύτηκαν σε πεζοδρόμια και πλατείες δέντρα και λουλούδια. Το κλίμα που επικρατούσε ήταν εορταστικό και αθλητικό, καθώς τα γυμναστήρια ήταν γεμάτα από αθλητές που

---

⁷ Βλ. Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 169.

προπονούνταν για την καλύτερη προετοιμασία τους. Εκατοντάδες επισκέπτες από το εσωτερικό της χώρας και από περιοχές που ζούσαν Έλληνες, όπως από τη Σμύρνη, τη Μακεδονία, την Κύπρο, την Αλεξάνδρεια καθώς και οι αποστολές των αθλητών είχαν κατακλύσει την πόλη και τα ξενοδοχεία της. Στην εφημερίδα το «Θάρρος της Μεσσηνίας», άρθρο με τίτλο, οι «Νέοι μας Ολυμπιακοί» γράφει μεταξύ άλλων: «...Συνεκινηθήκαμεν μέχρι δακρύων εις την θεάν των Κυπρίων, των Σμυρναίων, των Μακεδόνων, εις την θεάν των τέκνων όλου του υποδούλου Ελληνισμού. Εκείνοι οι Μακεδόνες οι ευσταλείς, εκείνη η Μουσική, η μάντα των Βιτωλίων, η οποία ανέκρουε με τόσο ενθουσιασμόν τον Εθνικόν ύμνον! Πόσο συγκινητικόν, πόσο ενθουσιαστικόν, πόσον ευέλπι θέαμα ήτο! Αι! Πολύ καλά. Είναι τω όντι πολύ συγκινητικόν θέαμα η συνάντησις, ο ασπασμός των Πανελλήνων επί του ιερού τόπου των μεγάλων αναμνήσεων της Ελληνικής φυλής...»⁸.

Οι φιλαρμονικές που προσφέρθηκαν να «ντύσουν» μουσικά τους αγώνες ήταν προετοιμασμένες και αυτές ήταν: η φιλαρμονική της Λευκάδας, της Κέρκυρας, του Βόλου, της Σύρου, του Μοναστηρίου, του Πειραιϊκού Συνδέσμου, δύο του Λαυρίου και δύο του Στρατού⁹.

Στην πλατεία Συντάγματος εγκαταστάθηκε γραφείο τύπου, του οποίου την εποπτεία είχε ο Σύνδεσμος Αθηναϊκών εφημερίδων¹⁰. Οι Β΄ Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες των Αθηνών καλύφθηκαν πλήρως και από τους δημοσιογράφους μέσω της προβολής τους από τις εφημερίδες της εποχής αλλά και από την αθλητική τους σκοπιά. Ένα από τα εγκυρότερα έργα είναι το λεύκωμα του φίλαθλου Π. Σαββίδη που κυκλοφόρησε τον ίδιο χρόνο.

Τα αγωνίσματα είχαν χωριστεί σε επτά κατηγορίες: τα Αθλητικά (δρόμος 100 μ., δρόμος 400 μ., δρόμος 800μ., δρόμος 1500μ., δρόμος 5 μιλίων, μαραθόνιος, δρόμος 110μ. μετ' εμποδίων, βάδην 1500μ., βάδην 3000μ. και 500μ., άλμα απλούν μετά φοράς και άνευ φοράς, άλμα τριπλούν μετά φοράς, άλμα εις ύψος μετά φοράς και άνευ φοράς, άλμα επί κοντώ, δισκοβολία ελληνική, δισκοβολία ελευθέρα, σφαιροβολία, λιθοβολία, ακοντισμός, άρση βαρών δι' αμφοτέρων των χειρών, άρση βαρών δι' εκατέρας των χειρών, πάλη

⁸ Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 10 Απριλίου 1906.

⁹ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 169.

¹⁰ Βλ Ταρασουλέας Αθ., Ολυμπιάδες στην Αθήνα 1896-1906, Αθήνα 1988, σελ. 118.

ελληνορωμαϊκή σε τρεις κατηγορίες ελαφρών, μετρίων και βαρέων, διελκυστίνδα, αναρρίχηση επί κάλω και αθλητικό πένταθλο), τα Γυμναστικά (αγώνας ομάδων, γυμναστικό πένταθλο και γυμναστικό έξαθλο), τα Ποδηλατικά (δρόμος 1000μ., δρόμος 333,33μ., δρόμος 2000μ. και αντίστοιχα 5000μ., 20000μ. και 84000μ.), τις Αθλοπαιδιές (το ποδόσφαιρο και το ονομαζόμενο τότε Lawn Tennis χωριζόμενο σε τέσσερα αγωνίσματα: απλούς και διπλούς κυρίων, απλούς κυριών και διπλούς μικτός), την Οπλομαχία (αγώνας ξίφους ασκήσεως, ξίφους τριγωνικού, αγώνας σπάθης ομάδων, οπλομαχία καθηγητών τριγωνικού, οπλομαχία καθηγητών σπάθης), τα Ναυτικά (κολύμβηση 100μ., 400μ., 1600μ., κολύμβηση ομάδων, κατάδυση από ύψος 4-12μ., αγώνας δίκωπων λέμβων με έναν ερέτη, αγώνας δίκωπων με δύο ερέτες και πηδαλιούχο, αγώνας ιδίων λέμβων 1600μ., αγώνας τετρακώπων 2000μ. και αγώνας εξακώπων Πολεμικού Ναυτικού) και τα αγωνίσματα Σκοποβολής (βολή στρατιωτικού τυφεκίου 300μ., γκρα 200μ., τουφέκι ελεύθερο 300μ., όπλο ελεύθερων ομάδων 300μ., περίστροφο 1873 από 29μ., περίστροφο ελεύθερο από 25μ., περίστροφο 50μ., πιστόλι μονομαχίας 20 μέτρων με σκόπευση, πιστόλι μονομαχίας 25μ. με παράγγελμα, κυνηγετικό όπλο κατά πήλινων δίσκων, βολή κατά διπλών πήλινων δίσκων)¹¹.

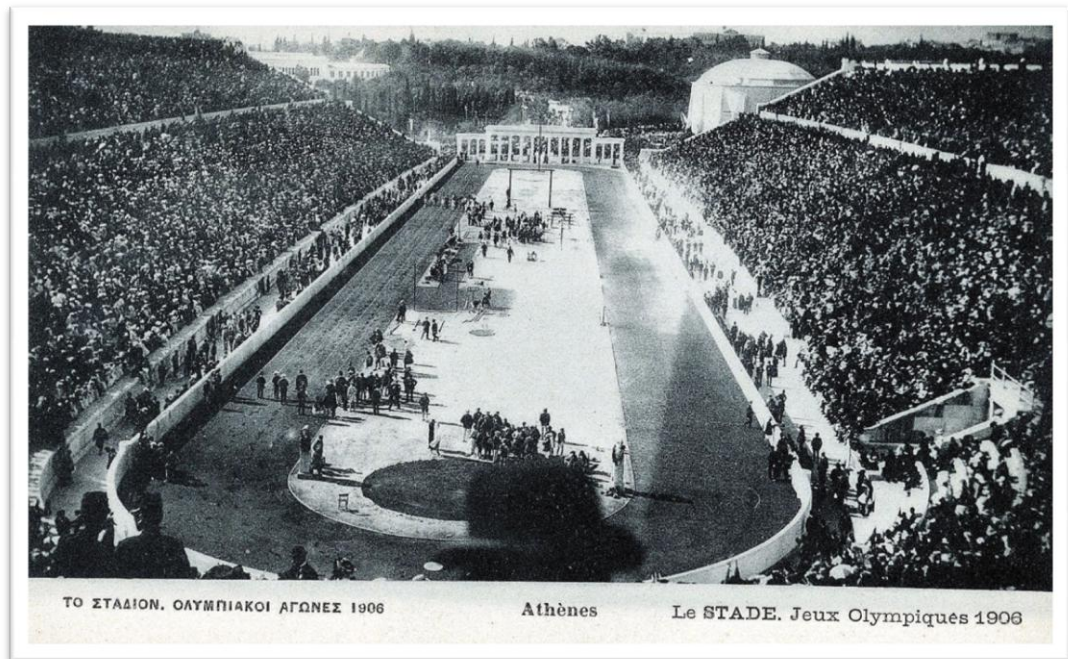
Χρησιμοποιήθηκαν για την διεξαγωγή των αγώνων σχεδόν όλες οι αθλητικές εγκαταστάσεις που είχαν κατασκευαστεί το 1896, όπως το Παναθηναϊκό στάδιο, όπου έγιναν τα αθλήματα του στίβου, της πάλης, της γυμναστικής και της άρσης βαρών, το Σκοπευτήριο Καλλιθέας και το Ποδηλατοδρόμιο, τα κολυμβητικά έγιναν στον όρμο του Νέου Φαλήρου, στην κυκλική αίθουσα του Ζαπείου τα αγωνίσματα του ξίφους και στα γήπεδα του ομίλου Αντισφαίρισης Αθηνών τα αγωνίσματα του Lawn Tennis καθώς και ορισμένα αγωνίσματα ξίφους.

Συνολικά έγιναν 11 αθλήματα με 74 αγωνίσματα και πήραν μέρος 20 χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Σμύρνης που πήρε μέρος στο τουρνουά ποδοσφαίρου με μικτή ομάδα (Ελληνες, Βρετανοί, και Γάλλοι). Η Ελλάδα συμμετείχε και στα 11 αθλήματα με 348 άνδρες και 5 γυναίκες, όλες στο τένις¹².

---

¹¹ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 149.

¹² Βλ Παπαχρήστου Τάσος- Γάκης Γιώργος, Η Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, σελ. 227.

Εικόνα 3. Το Στάδιο γεμάτο θεατές το 1906. (Αρχείο ΕΟΕ)

Όσο πλησίαζαν οι μέρες έφταναν στον Πειραιά ατμόπλοια διαφόρων γραμμών με ξένους και Έλληνες που έρχονταν για να παρακολουθήσουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ειδικά τα αυστριακά ατμόπλοια του Lloyd «Θάλεια» και «Αμφιτρίτη», που έφεραν 251 Σκανδιναβούς, Γερμανούς και Αυστριακούς, παρέμειναν στο λιμάνι του Πειραιά σε όλη την διάρκεια των Αγώνων χρησιμεύοντας και ως τόπος διαμονής τους¹³.

Ημέρα πρώτη, Κυριακή 9 Απριλίου. Η μέρα της τελετής έναρξης ήταν πλέον γεγονός. Χιλιάδες κόσμος γέμισε το Παναθηναϊκό στάδιο και παρά το ότι οι θέσεις του επίσημα και αριθμημένες ήταν 46000, τελικά οι θεατές ήταν τουλάχιστον 60000. Η αλήθεια όμως ήταν ότι ο υπολογισμός των θέσεων είχε γίνει σε μια βάση των εξήντα εκατοστών για κάθε θεατή, ενώ ακόμα και τα πενήντα θα ήταν επαρκή. Έτσι εξηγείται ο μεγάλος αριθμός θεατών¹⁴. Κατά τις 3μ.μ. οι μόνες κενές θέσεις που υπήρχαν ήταν της βασιλικής οικογένειας που αναμενόταν να έρθει. Αλλά και έξω από το στάδιο, στην πλατεία που υπήρχε, καθώς και στους γύρω δρόμους, υπήρχε συνωστισμός κόσμου που δεν πρόλαβε να πάρει εισιτήριο και έφτανε ως τον λόφο του Αρδηττού, παρακολουθώντας τους Αγώνες από ψηλά, από τα περίφημα λαϊκά θεωρεία, όπως τα έλεγαν. Πάρα πολλοί

¹³ Βλ Ταρασουλέας Αθ., Ολυμπιάδες στην Αθήνα 1896-1906, Αθήνα 1988, σελ. 121.

¹⁴ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 170.

ήταν και οι ξένοι θεατές οι οποίοι εντυπωσιάστηκαν από το πλήθος του κόσμου και από το σημαιοστολισμό του σταδίου και της πόλης.

Όλοι περίμεναν να φτάσουν στις θέσεις τους και οι επίσημοι. Πρώτα ο πρωθυπουργός της Ελλάδας και οι υπουργοί και στο τέλος έφτασε ο βασιλιάς της Ελλάδος Γεώργιος Α΄, η βασίλισσα Όλγα και τα άλλα μέλη της βασιλικής οικογένειας. Επίσης, ο βασιλιάς και η βασίλισσα της Αγγλίας, Εδουάρδος Ζ΄ και Αλεξάνδρα, καθώς και πλήθος πριγκίπων. Αμέσως μετά άρχισε η παρέλαση και η παράταξη των αθλητών με τις σημαίες των κρατών τους και με ομοιόμορφη ενδυμασία. Παραταγμένοι μέσα στο στάδιο ήταν περίπου 900 αθλητές (οι 15 ήταν γυναίκες) από 18 χώρες και μπροστά από κάθε ομάδα πήγαινε ο σημαιοφόρος. Την παρέλαση έκλεισε η ελληνική ομάδα, την οποία αποτελούσαν αθλητές από όλες τις περιοχές που κατοικούσαν Έλληνες, όπως την Κρήτη, την Σμύρνη, τη Μακεδονία και την Κύπρο και οι θεατές τους επιφύλαξαν αποθεωτική υποδοχή. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος, που ήταν και ο πρόεδρος της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, προσφώνησε τον πατέρα του βασιλιά Γεώργιο Α΄ και αυτός στη συνέχεια κήρυξε την έναρξη. Αμέσως μετά έγινε η ανάκρουση του Ολυμπιακού ύμνου¹⁵. Αφού όλοι οι παραταγμένοι αθλητές αποχώρησαν από την κρύπτη (σήραγγα) του Σταδίου, ήρθε η ομάδα του Πανελληνίου Γ.Σ. με γυμναστή τον Αθ. Λευκαδίτη και 20 αθλητές, φορώντας φανέλα που είχε στη μέση την εικόνα του δισκοβόλου του Μύρωνα. Σε αυτούς είχε πέσει ο κλήρος να αρχίσουν τους Αγώνες. Στη συνέχεια ακολούθησαν γυμναστικές επιδείξεις ομάδων. Οι Σουηδοί σε ασκήσεις ευκινησίας, οι Γερμανοί σε ασκήσεις με όργανα και οι Δανίδες, οι οποίες εξέπληξαν την πλειονότητα των θεατών, καθώς πρώτη φορά παρακολουθούσαν γυναικείες γυμναστικές ασκήσεις¹⁶.

Οι γυμναστικές επιδείξεις εντυπωσίασαν πάρα πολύ τους παρευρισκόμενους θεατές και τους επισήμους. Η θέα γυναικών να αθλούνται με τέτοια πειθαρχία ήταν κάτι που πρώτη φορά έβλεπαν στην Ελλάδα και μάλιστα σε τόσο μεγάλη διοργάνωση. Οι επιδείξεις συνεχίστηκαν και την επόμενη μέρα με ομάδες διαφόρων κρατών και το θέαμα ήταν συναρπαστικό και χορταστικό.

Την Τρίτη 11 Απριλίου δεν πραγματοποιήθηκαν αγώνες. Οι αθλητές ήταν ελεύθεροι να περιοδεύσουν στην πόλη, να δουν τα αξιοθέατα και γενικά να έχουν

---

¹⁵ Βλ Σαββίδης Π., Λεύκωμα των εν Αθήναις Β΄ Ολυμπιακών Αγώνων 1906, σελ. 27.

¹⁶ Βλ Καρδάσης Βασίλης, Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα 1896-1906, Εκδόσεις Εφεσος, σελ. 266.

ελεύθερο χρόνο. Το βράδυ ο δήμαρχος της Αθήνας δεξιώθηκε τις ξένες αποστολές στον ιερό βράχο της Ακρόπολης.

2.4. Έλληνες Ολυμπιονίκες

Η προετοιμασία των Ελλήνων αθλητών για τους Αγώνες δεν υπήρξε καλή. Και αυτό γιατί από την αρχή του έτους ο καιρός δεν ήταν καλός, αλλά ήταν όλο βροχές και χιόνια και δυσχέραινε πολύ την προπόνησή τους¹⁷. Ο Γεώργιος Δροσίνης με άρθρο του εκφράζει την ανησυχία του για την ελλιπή προετοιμασία των αθλητών της σκοποβολής, συγκεκριμένα γράφει: «...Πράγματι, ενώ το προηγούμενο του Λούη συνετέλεσε ώστε πανταχού του Ελληνικού ν' ασκούνται δρομείς δια τον Μαραθώνιον και τα λοιπά αγωνίσματα δρόμου, εις τα άλλα αγωνίσματα, τα μη εξαρτώμενα μόνον εκ της τελείας ασκήσεως, αλλά προϋποθέτοντα ιδίως φυσικόν χάρισμα, καθώς είνε η σκοποβολή, βλέπομεν πλήρη αδιαφορίαν και έλλειψιν ζήλου¹⁸...». Έτσι έφτασε η διοργάνωση των 5^{ων} Πανελληνίων αγώνων, που προηγούνταν χρονικά των Ολυμπιακών (από 16 μέχρι 19 Μαρτίου) και που είχαν χαρακτήρα πρόκρισης για τους Ολυμπιακούς, με συνεχή κακοκαιρία και με αθλητές ελλιπώς προπονημένους. Οι επιδόσεις που πέτυχαν πραγματικά ήταν πολύ μικρές, ενώ υπολείπονταν ακόμα και από τα προσωπικά ρεκόρ τους και οι προσδοκίες για επιτυχίες στους μετά 20 ημέρες Ολυμπιακούς όλο και λιγόστευαν. Άλλος ένας λόγος αποτυχίας από πλευράς επιδόσεων ήταν ότι, λόγω της Ολυμπιάδας, οι Πανελλήνιοι αγώνες έγιναν τρεις εβδομάδες νωρίτερα από την κανονική διεξαγωγή τους και όχι την διακαινήμερο, όπως είχε αποφασιστεί να γίνονται (η διακαινήμερος είναι η εβδομάδα αμέσως μετά την Κυριακή του Πάσχα).

Τελικά, τα συνολικά αποτελέσματα για τη Ελλάδα από πλευράς μεταλλίων στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1906 ήταν: 9 πρώτες νίκες, 19 δεύτερες και 14 τρίτες. Πρόκειται για έναν πολύ καλό απολογισμό μεταλλίων για τη χώρα μας την εποχή εκείνη, αν αναλογιστούμε ότι δεν υπήρχαν καλές συνθήκες προπόνησης, ούτε πολλά γυμναστήρια σε ολόκληρη την χώρα και τα αθλητικά μέσα και η γυμναστική αγωγή γενικά ήταν ανύπαρκτα. Η μεγάλη τους όμως θέληση, η άρτια φυσική τους κατάσταση και προπάντων

---

¹⁷ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 164.

¹⁸ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα, άρθρο στις 9 Μαρτίου 1906, σελ. 1.

το φιλότιμο αναπλήρωσαν τα κενά έτσι, ώστε οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1906 να θεωρούνται ως μια μεγάλη επιτυχία της αθλούμενης ελληνικής νεολαίας.

Η ελληνική ομάδα ενισχύθηκε και από τους ομογενείς αθλητές της Κύπρου, της Σμύρνης, της Μακεδονίας, της Κωνσταντινούπολης, της Αιγύπτου και της Κρήτης. Σε αυτές τις περιοχές διοργανώθηκαν ξεχωριστοί αγώνες υπό την επίβλεψη ειδικών απεσταλμένων της Ελλάδας, που τους παρακολούθησαν και οι αθλητές με τις καλύτερες επιδόσεις προκρίθηκαν και έλαβαν μέρος στους Β' Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες. Ακόμα, κάποιοι αθλητές, που οι υπεύθυνοι πίστευαν ότι θα ανταπεξέλθουν ή ότι έχουν αθλητικό μέλλον λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, πριμοδοτήθηκαν να συμμετάσχουν στους αγώνες, ώστε να εμπλουτιστεί και η εμπειρία τους.

Εικόνα 4. Ο Γ. Αλιπράντης, 1ος στην αναρρίχηση επί κάλω, την στιγμή της προσπάθειάς του. (Αρχείο ΕΟΕ)

Τα αποτελέσματα των Ελλήνων αθλητών στους Β΄ Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας ήταν:

Πρώτοι Ολυμπιονίκες:

- 1.ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΟΦΑΛΟΣ, άρση βαρών με δύο χέρια 142,4 κιλά.
- 2.ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ, στην αναρρίχηση επί κάλω με 11΄΄ 2/5.
- 3.ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ, στην λιθοβολία (ρίψη βάρους 6,4Kg) με 19,925 μέτρα.
- 4.ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ, στο Γυμναστικό Πένταθλο με 90 βαθμούς.
- 5.ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, στην Σπάθη (δια ενός χτυπήματος).
- 6.ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ, στη σκοποβολή με ελεύθερο περίστροφο από 50 μ. (221βαθμούς).
- 7.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ, πιστόλι ακριβείας με παράγγελμα από 25 μ. (133 βαθμούς).
- 8.ΕΣΜΕ ΣΗΜΗΡΙΩΤΟΥ- ΜΕΤΑΞΑ στην αντισφαίριση, αγώνας απλός κυριών.
- 9.Η λέμβος Πόρος με 17μελές πλήρωμα στα 3000μ.(χρόνος 16.35.0) με πλήρωμα : Π. ΒΕΛΛΙΩΤΗ-πηδαλιούχο, Ι. ΓΕΩΡΓΑ, Χ. ΤΣΙΡΟΓΙΑΝΝΗ, Ι. ΑΓΡΙΜΗ, Κ. ΚΕΦΑΛΑ, Δ. ΚΑΚΟΥΣΗ, Ι. ΠΗΛΟΥΡΗ, Π. ΚΑΡΑΓΚΙΩΖΗ, Δ. ΠΙΑΔΙΤΗ, Ε. ΛΑΦΙΩΤΗ, ΙΣ. ΜΙΧΑ, Μ. ΜΟΥΡΑΤΗ, Ι. ΚΑΙΣΑΡΕΥΣ, Μ. ΣΩΚΟ, ΑΝ. ΔΡΙΒΑ, ΑΡΓ. ΜΥΛΩΝΑ, Ι. ΛΟΥΚΑ.

Εικόνα 5. Ο Νικ. Γεωργαντάς την στιγμή της προσπάθειάς του. (Αρχείο ΕΟΕ)

Δεύτεροι Ολυμπιονίκες:

1. ΑΚΕΣΤΟΡΙΔΗΣ ΝΙΚ. Γυμναστικό πένταθλο με 83 βαθμούς.
2. ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ ΓΕΩΡ. Γυμναστικό Πένταθλο με 86 βαθμούς.
3. ΑΝΑΣΤΑΣΟΓΛΟΥ Θ. Γυμναστικό Πένταθλο με 80 βαθμούς.
4. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ ΝΙΚ. στην Ελεύθερη Δισκοβολία με 38,06μ.
5. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ ΝΙΚ. στην Ελληνική Δισκοβολία με 32,80μ.
6. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΙΩΑΝ., ΣΑΚΟΡΑΦΟΣ Μ., ΖΟΡΜΠΙΑΣ Χ. και ΚΟΡΔΟΓΙΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤ. στην Σπάθη Ομάδος Εθνών.

- 7.ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΤΘ στο Γυμναστικό πένταθλο με 80 βαθμούς.
- 8.ΘΕΟΦΙΛΑΚΗΣ ΑΛΕΞ. στο στρατιώτ. περίστροφο από απόσταση 20μ. (250 βαθ.)
- 9.Το ζεύγος ΚΑΣΔΑΓΛΗ ΞΕΝ. και ΜΠΑΛΛΗ ΙΩΑΝ. στο τένις Διπλός Αντρών.
- 10.ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΟΦ. στο τένις Απλούν Κυριών.
- 11.Το ζεύγος ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡ. και ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΟΦ. στο τένις στο διπλό Μικτό.
- 12.ΜΕΤΑΞΑΣ ΑΝΑΣΤ. στο κυνηγετικό όπλο - βολή κατά πηλινών περιστεριών από απόσταση 14μ.(13 στόχοι)
- 13.ΠΕΡΙΔΗΣ ΙΩΑΝ. στη σκοποβολή με κυνηγητικό όπλο κατά πηλινών περιστεριών από απόσταση 16μ. (24 στόχοι).
- 14.ΠΟΛΑΚΗΣ Α. στο Γυμναστικό πένταθλο (86 βαθμούς).
- 15.ΠΟΛΑΚΗΣ Α. στο Γυμναστικό έξαθλο (102 βαθμούς).
- 16.ΡΑΙΣΗΣ ΙΩΑΝ. στην Οπλομαχία μεταξύ Καθηγητών στη Σπάθη.
- 17.Στο ομαδικό της Διελκυστίδας: ΒΕΛΛΑΣ ΣΠ., ΛΑΖΑΡΟΣ Κ., ΛΑΖΑΡΟΣ ΣΠ., ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ Γ., ΤΡΙΒΟΥΛΙΔΗΣ Π., ΤΣΙΤΑΣ Α., ΨΑΧΟΣ Β., ΨΑΧΟΣ Γ.
- 18.Στη λέμβο με 16 ερέτες και πηδαλιούχο του Πολ. Ναυτικού του Θωρηκτού «Υδρα» σε απόσταση 3000μ. και πλήρωμα: ΓΡΥΠΑΙΟ ΙΩΑΝ., ΔΙΟΜΑΤΑΡΑ ΣΤΑΜ., ΔΟΛΑ Ι., ΚΑΝΑΚΑΡΗ ΕΥΑΓ., ΚΑΤΣΟΥΛΗ ΜΙΧ., ΛΕΜΟΝΗ Σ., ΜΗΛΑΚΑ Ι., ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟ Γ., ΝΙΩΤΗ Κ., ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΥΛΗ Κ., ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ι., ΠΤΕΡΝΕΑ Π., ΣΤΕΛΛΑ ΞΑΒ., ΣΤΕΡΓΙΟΥ Ν., ΤΣΙΡΑΚΗΣ Ι., ΦΑΣΙΛΗΣ Ι. και ΧΑΛΔΕΟ ΕΥΑΓ.
- 19.Στην εξάκωπο λέμβο του Πολ. Ναυτικού με 6 ερέτες και πηδαλιούχο του Θωρηκτού «Σπέτσει» απόσταση 2000μ. και πλήρωμα: ΒΑΣΣΑΛΑ Σ., ΔΕΚΑΒΑΛΑ Ν., ΚΑΡΣΟΥΒΑ Ν., ΚΥΠΡΑΙΟ Π., ΜΙΣΟΓΓΙΝΗ Κ., ΜΠΑΛΟΥΡΔΟ Δ. και ΝΤΑΗ Δ.

Τρίτοι Ολυμπιονίκες:

- 1.ΔΙΑΚΙΔΗΣ ΘΕΜ. στο άλμα εις ύψος με 1,725μ.
- 2.ΔΩΡΙΖΑΣ ΜΙΧ. στη λιθοβολία με 18,585μ.
- 3.Το ζεύγος ΚΑΣΔΑΓΛΗ ΞΕΝ. και ΜΑΤΣΑ ΑΣΠ. στο τένις Διπλός Μικτός.
- 4.ΚΟΖΑΝΙΤΑΣ Κ. στην αναρρίχηση επί κάλω (13´´4/5).
- 5.ΠΑΣΠΑΤΗ ΦΡ. στο τένις απλούν Κυριών.
- 6.ΡΑΓΚΑΒΗΣ Α. στο Ελεύθερο Περίστροφο από απόσταση 25μ. (244 β.).
- 7.ΡΑΓΚΑΒΗΣ Α. στο Ελεύθερο Περίστροφο από απόσταση 50μ. (218 β.).
- 8.ΡΑΙΣΗΣ ΙΩΑΝ. στο τριγωνικό ξίφος μεταξύ Καθηγητών Οπλομαχίας.

- 9.ΣΑΡΙΒΑΚΗΣ ΓΕΩΡ. στο αγώνισμα Βάδην 3000μ.
- 10.ΣΚΟΤΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. στο στρατιωτικό περίστροφο από απόσταση 20μ. (240 β.).
- 11.ΣΠΕΤΣΙΩΤΗΣ ΚΩΝ. στο αγώνισμα Βάδην 1500μ.
- 12.ΦΩΤΙΑΔΗΣ Κ. στη σπάθη.
- 13.Η εξάκωπος λέμβος με 6 ερέτες και πηδαλιούχο του Πολ. Ναυτικού Θωρηκτού Ύδρα σε απόσταση 2000μ. και πλήρωμα: ΓΚΡΟΥ Δ., ΛΟΜΒΑΡΔΟ Π., ΜΑΡΟΥΛΗ Γ., ΜΕΞΗ Π., ΣΟΥΡΑΝΗ Δ., ΦΩΤΕΙΝΑΚΗ Ν. και ΧΡΗΣΤΕΑ ΔΙΟΝ.
- 14.Ομάδα Ποδοσφαίρου Θεσσαλονίκης με αθλητές: ABBOT ΙΩΑΝ., ΒΑΠΟΡΗ Γ., ΖΑΡΚΑΔΗ Β., ΚΑΡΑΓΚΟΝΙΔΗ ΑΛ., ΚΥΡΟΥ Ι., ΜΙΧΙΤΣΟΠΟΥΛΟ Α., ΠΕΝΤΣΙΚΗ Ν., ΠΙΝΔΟ Ν., ΣΑΡΙΔΑΚΗ Ι., ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ Γ. και ΤΕΓΟ Α.

Επίσης αξιοσημείωτες είναι και κάποιες διακρίσεις Ελλήνων αθλητών οι οποίοι δεν κατάφεραν να κατακτήσουν κάποιο μετάλλιο, όπως:

Στο Μαραθώνιο 5^{ος} ο ΑΛΕΠΟΥΣ Ι. με χρόνο 3 ώρες 9'25''. Στην αναρρίχηση επί κάλω 4^{ος} ο ΓΕΩΡΓΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Γ. με 14'' χρόνο, 5^{ος} ο ΑΛΙΠΡΑΝΤΗΣ ΝΙΚ. με 14'1/5 και 6^{ος} ο ΠΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ. με 14'4/5. Στην άρση βαρών με δύο χέρια 6^{ος} ο ΚΑΚΟΥΣΗΣ ΠΕΡ. με 121,5 κιλά. Στο επί κοντώ 4^{ος} ο ΜΑΚΡΗΣ ΘΕΟΔ. με 3,25μ., ο ΜΠΑΝΙΚΑΣ Γ. 5^{ος} με 3,15 και 6^{ος} ο ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ Σ. με 3μ. Στο άλμα τριπλούν 5^{ος} ο ΜΥΛΛΕΡ Δ. με επίδοση 13,12μ. Στην Ποδηλασία 6^{ος} ο ΠΕΤΡΙΤΣΗΣ Ι. στα 80 χιλιόμετρα. Στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς 5^{ος} ο ΤΟΥΦΕΡΗΣ ΑΛ. με 2,90μ. και ο ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑΣ ΚΩΝ. 6^{ος} στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς με 1,30μ.

Όλες οι απονομές των νικητών έγιναν την τελευταία μέρα των αγώνων και αφού είχαν ολοκληρωθεί τα αγωνίσματα. Το στάδιο ήταν τόσο γεμάτο από κόσμο που αυτό δεν είχε ξαναγίνει. Παραβρίσκονταν ολόκληρη η βασιλική οικογένεια, η ΕΟΑ και όλες οι ελληνικές και ξένες αντιπροσωπείες. Πριν την απονομή έγιναν επιδείξεις Δημοτικών, Ελληνικών και Γυμνασίων Σχολείων των Αθηνών και του Πειραιώς στο Στάδιο, τα οποία και καταχειροκροτήθηκαν. Την απονομή έκανε ο ίδιος ο Βασιλιάς ακολουθούμενος από τα μέλη της Επιτροπής και αφού πρώτα έστεψε τον ανδριάντα του Γεωργίου Αβέρωφ¹⁹. Οι αθλητές έπαιρναν τα διπλώματα, τα μετάλλια και τα έπαθλά τους τα οποία ήταν καλλιτεχνικά κύπελλα από πολύτιμα μέταλλα ή μαρμάρινα αγάλματα, καθώς και έναν κότινο από την αρχαία Ολυμπία.

---

¹⁹ Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 20 Απριλίου 1906.

Εικόνα 6. Τα μετάλλια των Αγώνων. (Αρχείο ΕΟΕ)

Οι θεατές χειροκροτούσαν και επευφημούσαν ζοηρά όλους τους νικητές ανεξάρτητα από την εθνικότητα τους. Την εκφώνηση των ονομάτων των νικητών είχε αναλάβει ο γυμναστής Ιωαν. Χρυσάφης, περιστρέφοντας ένα μεγάλο χωνί προς το μέρος των παραταγμένων αθλητών. Ο Χρυσάφης συνέτεινε στη μεγάλη επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1906 και θεωρείται ο στυλοβάτης αυτών²⁰. Ο μόνος αθλητής που δεν προσήλθε να λάβει τα βραβεία του ήταν ο Νικόλαος Γεωργαντάς. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι το επάγγελμά του Γεωργαντά ήταν δάσκαλος και μάλιστα διορισμένος. Αργότερα, έγινε γνωστό το γιατί δεν εμφανίστηκε στην απονομή και αυτό ήταν λόγω διαμαρτυρίας για την αδικία της Επιτροπής κατά της ελληνικής ομάδας στην ελληνική δισκοβολία. Αυτό όπως θα δούμε παρακάτω είχε λυπηρές συνέπειες, γιατί δυσαρέστησε τους επίσημους.

²⁰ Βλ Ταρασουλέας Αθ., Ολυμπιάδες στην Αθήνα 1896-1906, Αθήνα 1988, σελ. 211.

2.5 Το λυπηρό συμβάν του Νικόλαου Γεωργαντά

Στο αγώνισμα της ελληνικής δισκοβολίας ο ρίπτης έπρεπε να χρησιμοποιεί βάσει του κανονισμού και τα δύο χέρια. Ο Φινλανδός Jaervinen και κάποιοι άλλοι ξένοι αθλητές έριχναν το δίσκο αντικανονικά, χωρίς να ακυρωθούν από τους κριτές. Οι διαμαρτυρίες και των επτά Ελλήνων αθλητών που συμμετείχαν στον αγώνα προς την επιτροπή του αγωνίσματος ήταν έντονες, καθώς ο παλμός τους ήταν «κλασσικός», όπως όριζαν οι κανονισμοί. Ο πρόεδρος των Ελλανοδικών, πρίγκιπας Γεώργιος, χαρακτήρισε δίκαιο το αίτημα τους και ζήτησε την ακύρωση των ξένων αθλητών, αλλά τελικά η επιτροπή τις έκρινε κανονικές και επικύρωσε τα αποτελέσματα. Το συμβάν αυτό εξόργισε τους ίδιους τους αθλητές αλλά και τους θεατές που παρακολουθούσαν το αγώνισμα.

Η τελική κατάταξη ήταν:	1) Jaervinen	35,17 μ.	(Φινλ.)
	2) Γεωργαντάς Ν.	32,80 μ.	(Ελλάς)
	3) Mudin I.	31,91 μ	(Ουγγ.)

Οι υπόλοιποι Έλληνες έριξαν γύρω στα 28 με 30 μέτρα.

Μετά το τέλος του αγωνίσματος ο Γεωργαντάς, για να αποδείξει την αδικία που είχε γίνει εις βάρος των Ελλήνων αθλητών, ζήτησε και έριξε ακριβώς όπως και οι ξένοι αθλητές μία βολή, η οποία έπεσε μεταξύ 36 και 37 μέτρων²¹. Οι θεατές τον αποθέωσαν, τον καταχειροκρότησαν και τον θεώρησαν πραγματικό νικητή.

Παρόλα αυτά, η κριτική που του ασκήθηκε για το ατόπημα της μη παραλαβής του βραβείου από τα χέρια του Βασιλιά ήταν αυστηρή. Και ενώ φαινόταν ότι το γεγονός θα ξεχαστεί, ξαφνικά ο άμεσος προϊστάμενος του, ο Επιθεωρητής Εκπαίδευσης (καθότι ήταν δάσκαλος), τον κάλεσε σε απολογία για αυτή του την πράξη. Τότε ο Γεωργαντάς που και ο ίδιος ήταν πολύ στενοχωρημένος από όλη αυτή την ιστορία, αισθάνθηκε ακόμη μεγαλύτερη αδικία και αντί για απολογία έστειλε την παραίτησή του²².

²¹ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 182.

²² Βλ Χρόνης Μενέλαος, Ολυμπιακοί Αγώνες-Πελοπόννησος στο στίβο της δόξας, Αθήνα 2004, σελ 181.

Μετά από πολλές προσπάθειες δικές του, διαφόρων γνωστών του αλλά και του συλλόγου του Πανελληνίου, για να μπορέσει να βρει άλλη εργασία, αυτό ήταν τελικά αδύνατο. Έτσι αποφάσισε να αναχωρήσει για τις Ηνωμένες Πολιτείες (Σαιντ Λούις) για βιοποριστικούς λόγους και με την προϋπόθεση ότι εκεί θα τον υποδέχονταν και θα τον στήριζαν κάποιοι γνωστοί του, που ήταν ήδη εγκατεστημένοι εκεί. Επέστρεψε στην πατρίδα σε προχωρημένη ηλικία και απεβίωσε το 1958²³.

2.6 Αποτίμηση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 1906

Ο ευρωπαϊκός τύπος ασχολήθηκε με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1906 στην Αθήνα, περιγράφοντάς τους ως τους καλύτερους αθλητικούς αγώνες της εποχής. Οι δεύτεροι Ολυμπιακοί Αγώνες που διοργάνωσε η Αθήνα είχαν μεγαλύτερη επιτυχία από τους πρώτους του 1896. Ήταν θα μπορούσαμε να πούμε περισσότερο «Ολυμπιακοί Αγώνες» και από τους τρεις προηγούμενους, γιατί είχαν ολοκληρωμένο πρόγραμμα. Οι αγώνες ήταν πληρέστεροι, ολοκληρωμένοι και μαζεμένοι χρονικά, ώστε να μπορούν να παρακολουθούνται από τους θεατές ευκολότερα. Τα αθλήματα που διεξήχθησαν ήταν περισσότερα από το 1896, αλλά και λιγότερα από τις Ολυμπιάδες του 1900 και του 1904. Τελικά όμως φάνηκε πως αυτή η υπερβολή των δύο τελευταίων Ολυμπιακών Αγώνων με υπερβολικά αγωνίσματα στο πρόγραμμά τους μάλλον κακό έκαναν στο θεσμό των Ολυμπιακών Αγώνων. Απόδειξη αυτού ήταν ότι στην επόμενη Ολυμπιάδα του 1908 στο Λονδίνο αρκετά από αυτά παραλείφθηκαν.

Σαν συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι οι Αγώνες του 1906 κράτησαν το πρόγραμμά τους σε ένα λογικό μέσο επίπεδο, με μόνη σημαντική παράλειψη την σφυροβολία, που τότε όμως, εκτός της Αγγλίας και των ΗΠΑ, ήταν τελείως άγνωστη. Αντίθετα υπήρξαν στο πρόγραμμα επιτυχώς το βάδην (1500 και 3000μ.), το ύψος χωρίς φόρα, ο ακοντισμός, το πένταθλο (όμοιο ακριβώς προς το αρχαίο) και η μεγάλη απόσταση μέσα στο στάδιο (5 μίλια), τα οποία από τότε μονιμοποιήθηκαν σε όλες τις διοργανώσεις.

Για τον δρόμο των 5 μιλίων (8047μ.) υπήρξε μία κατάπληξη για το μετρικό του σύστημα, που ήταν σε μίλια και όχι σε χιλιόμετρα. Η ΕΟΑ δικαιολογήθηκε πως το έκανε για «χάρη των Άγγλων αθλητών», αλλά και αυτό ήταν αδικαιολόγητο, αφού η

---

²³ Βλ Χρόνης Μενέλαος, Ολυμπιακοί Αγώνες-Πελοπόννησος στο στίβο της δόξας, Αθήνα 2004, σελ 181.

διοργανώτρια χώρα φάνηκε να μεροληπτεί συνειδητά υπέρ ενός συγκεκριμένου έθνους. Θα ήταν λογικότερο να εισαχθεί ένας αγώνας 5 χιλιομέτρων ή καλύτερα 8, που αντιστοιχεί σχεδόν ακριβώς στα 5 μίλια ή ακόμα καλύτερα ο αρχαίος Ολυμπιακός αγώνας Δόλιχος (μακρός), μεγάλης αποστάσεως (192.25μ.Χ24), που είναι περίπου τα ίδια χιλιόμετρα. Ίσως η Οργανωτική Επιτροπή το έκανε προς τιμή των Άγγλων γιατί οι επόμενοι Ολυμπιακοί είχαν ήδη ανατεθεί στο Λονδίνο. Κατά τα άλλα η απόφαση ήταν αξιέπαινη, γιατί μεταξύ των 1500μ και του μαραθωνίου δρόμου έπρεπε να υπάρχει ένα αγώνισμα ενδιάμεσου αποστάσεως σε στίβο. Αυτή η απόφαση ήταν που προετοίμασε την μόνιμη εισαγωγή στα Ολυμπιακά αθλήματα των δρόμων 5 και 10 χιλιομέτρων, που άρχισαν από τους 5^{ους} Ο.Α. και αύξησε τη θεαματικότητα και το ενδιαφέρον των αγώνων²⁴.

Πολλά ήταν τα οφέλη για τους πολίτες της χώρας. Η σωματική αγωγή έγινε αντικείμενο της συζήτησής τους και με την μεγάλη επιρροή των Ο.Α. πολλοί ήθελαν να ξεκινήσουν την ενασχόλησή τους με τον αθλητισμό. Άρθρο εφημερίδας της εποχής εκείνης με τίτλο «Η αθλητομανία» εξιστορεί κάποια αστεία συμβάντα: «Επί τη ευκαιρία των Αγώνων ακράτητος εξερράγη ο φιλαθλητισμός μερικών αυτοαποκαλούμενων φιλάθλων...Ούτω προχθές ενώ εβιάδιζον εις την πλατείαν βλέπω τινά να με καλεί ονομαστεί και να τρέχει αγωνιωδώς, ω της κακής μου τύχης γνωστός παλαιός φίλαθλος...Τι νομίζεις, μοι λέγει εάν εξησκούμενη και είχομεν εν γυμναστήριον δεν θα ενικούσα διάφορα αγωνίσματα;...μου επεδείκνυε τους σαν καλάμια, λέγω εγώ στιβαρούς!! βραχιονάς του με ηρώτα δε εάν δεν ομοιάζουσι καταπληκτικώς με τους του Τόφαλου!!...Τόσους δε αγώνας κατέβαλε δια να μου αποδείξη την αθλητικήν ικανότητά του, ώστε επειδή δεν μου τρέσαν οι αγώνες ούτοι δια να τον ξεφορτωθώ εισήλθον εις εν καφενεϊον και τον έστειλα να διηγηθή και εις άλλους τα τόσον σοβαρά άθλα του. Αλλά εξηπατήθην, ότι θα ξεφύγω. Διότι μόλις εισήλθον βλέπω έναν όμιλον εκ 10 συζητητών, των οποίων κύριο θέμα ήτο, η νίκη του Τοφάλου και η αποδοκιμασία του Στάινμπαχ, διεσταυρούντο δε διάφοροι γνώμαι... Τοιαύται συζητήσεις έδινον και έπερνον εν τω καφενείω που νόμιζε κανείς πως ευρίσκεται εις Ελληνικήν βουλήν. Όλοι εφώναζον, όλοι έλεγον την σπουδαίαν κατ' αυτούς γνώμην των, μόνον ο υποφαινόμενος ηρκείτο να βλέπη απαθώς τα συμβαίνοντα²⁵».

---

²⁴ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 162.

²⁵ Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 19 Απριλίου 1906.

Οι «εκτός σειράς» Ολυμπιακοί Αγώνες λοιπόν, με τη λαμπρή οργάνωση, την άρτια εκτέλεση του πληρέστερου μέχρι στιγμής προγράμματος, έντεκα διαφορετικών αθλημάτων με 74 ατομικά και ομαδικά αγωνίσματα που έγιναν σε 11 ημέρες και σε αθλητικούς χώρους που ήταν κοντά ο ένας στον άλλο, είχαν σώσει την ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων, η οποία είχε κακοποιηθεί στις προηγούμενες δύο Ολυμπιάδες. Ο ελληνικός λαός, σύσσωμος και ενωμένος, με επικεφαλής τη βασιλική οικογένεια που στήριξε τη διοργάνωση και με την ικανοποίηση των ξένων, απέδειξε ότι η Ολυμπιακή Ιδέα είναι ακλόνητη. Η μικρή Ελλάδα μπορεί να υπερηφανεύεται ότι για άλλη μία φορά πρόσφερε μία ακόμη μεγάλη υπηρεσία στον διεθνή αθλητισμό. Την μεγάλη τους επιτυχία δεν αμφισβήτησε καμία ξένη αποστολή. Η διεξαγωγή τους ήταν άψογη και αντικειμενική, κάτι που αναγνώρισε και ο διεθνής τύπος γράφοντας ενθουσιώδη σχόλια.

Άρθρο εφημερίδας με τίτλο «Η ενότης της Ελληνικής φυλής» γράφει συγκεκριμένα:

«Έπρεπε να τελεσθώσιν οι Ολυμπιακοί Αγώνες δια να πεισθώσιν οι αγνοούντες την Ελλάδα και τον Ελληνισμόν περί της μεγάλης αυτού ηθικής δυνάμεως και της ενότητος της Ελληνικής φυλής και των διαπνεόντων αυτήν μεγαλοφρόνων αισθημάτων υπέρ της πατρίδος. Δεν αδικούμεν τους λαούς. Βεβαίως τα αισθήματα της φιλοπατρίας δεν ανήκουσιν ημίν μονοπωλιακώς. Η φιλοπατρία είνε το ευγενέστερον ιδεώδες των πεπολιτισμένων λαών, θα εβλασφημούμεν δε κατά μιάς αλήθειας, εάν εδεικνύμεθα εν τούτω εγωισταί.

Αλλ' ο Ελληνισμός δεν διακρίνεται μόνον δια την λατρείαν του προς την πατρίδα. Ο Ελληνισμός αποτελεί δια την Ανατολήν την μεγάλην εκπολιτιστικήν δύναμη, δύναμη κολοσσιαίαν και ακαταγώνιστον. Και αν υπήρξαν οι υποτιμήσαντες την σημασίαν αυτού, οι τοιούτοι εγένοντο θύματα ή αγνοίας κακοβούλων εισηγήσεων. Δυστυχώς έχει και ο Ελληνισμός τους εχθρούς του και οι εχθροί του έχουν συμφέρον να τον διασύρωσι και τον συκοφαντώσιν. Αλλ' ο Ελληνισμός είνε γίγας εν τη ηθική του εννότητι και υπήρξαν περιστάσεις, αι οποίαι τον εκλόνησαν, αλλά δεν έπεσε... Οι Ολυμπιακοί Αγώνες παρέσχον όντως μία εκ των πολυτίμων τούτων ευκαιριών. Τα συρρεύσαντα εν Αθήναις τέκνα της μεγάλης Ελληνικής φυλής ησθάνθησαν ρίγος ιεράς συγκινήσεως διαδραμόν τα μέλη των και ενεπλήσθησαν χαράς, ευφροσύνης και ενθουσιασμού όταν είδον την ακμήν, την πρόοδον, το μεγαλείον της πατρίδος των... Αν δε αι μεγάλοι δωρεαί πρόκειται να προικίσωσι την πρωτεύουσαν με νέα μνημεία μελλούσης δόξης, η κράτυνσις της ενότητος

της Ελληνικής φυλής θα ενδυναμώσει πλειότερον αυτήν και θα τη εμπνεύσει ακαταγώνιστον σθένος, όπως σταδιοδρομήση δαφνηφόρος εις τον ευκλεά του πολιτισμού αγώνα, συντρίβουσα δια της μεγάλης ηθικής της δυνάμεως αιμοχαρείς ανταγωνιστάς, επιδεικνύοντας μόνον την δολοφονικήν των μαχαίραν, ως το πολυτιμώτερον εφόδιον του Εθνικού μεγαλείου των²⁶».

Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος έγραψε στη «Διάπλαση των Παίδων», στη στήλη «Αθηναϊκάί επιστολαί», για τους Ολυμπιακούς του 1906: Αγαπητοί μου, σκοπός των Ολυμπιακών Αγώνων δεν είναι να νικήσουμε τους ξένους στο Παναθηναϊκό Στάδιο και ν' αναδείξουμε σε όλα τα αγωνίσματα δικούς μας Ολυμπιονίκες... Η Ελλάδα θα θριαμβεύσει με άλλο τρόπο, διοργανώνοντας τέτοια ωραία και διεθνή γιορτή, ότι δεξιωθήκαμε με ευγένεια τους ξένους μας και οι χιλιάδες θεατές τους χειροκρότησαν στο ωραιότερο στάδιο του κόσμου... Κι αυτή η δόξα της αρκεί. Είναι η αρχαία δόξα, την οποία συνεχίζει... Είναι το αρχαίο πνεύμα που επιστρέφει από τους παρελθόντες αιώνες και μας εμπνυχώνει. Είναι το θαυμάσιο θέαμα, το οποίο εκείνος που θα το δει έστω και μία φορά δεν θα το λησμονήσει ποτέ στη ζωή του. Κι αν είναι ξένος, θα επιστρέψει στην πατρίδα του καταγοητευμένος, ενθουσιώδης κήρυκας. Θα προσηλυτίσει κι άλλους και θα τους κάνει να έλθουν κι αυτοί στην Ελλάδα. Και σιγά σιγά η ιδέα που επικρατεί στην Ευρώπη, ότι η σημερινή Ελλάδα είναι ένας τόπος μακρινός, βάρβαρος κι απολίτιστος, με ληστές στα όρη και λωποδύτες στις πόλεις, θα εκλείψει. Ο κόσμος θα μάθει ότι η νέα Ελλάδα είναι μια χώρα αρκετά πολιτισμένη. Έχει λαό εργατικό, φιλόνομο, φιλοπρόοδο κι ενθουσιώδη κι ότι, λίγα χρόνια μετά από όταν απέκτησε την ελευθερία της, έκαμε μεγάλη πρόοδο. Έχουμε ανάγκη να μας αγαπούν οι Ευρωπαίοι όχι για τους αρχαίους αλλά για τους νέους, όχι για τους προγόνους αλλά για τους απογόνους... Σας ασπάζομαι,

Φαίδων²⁷.

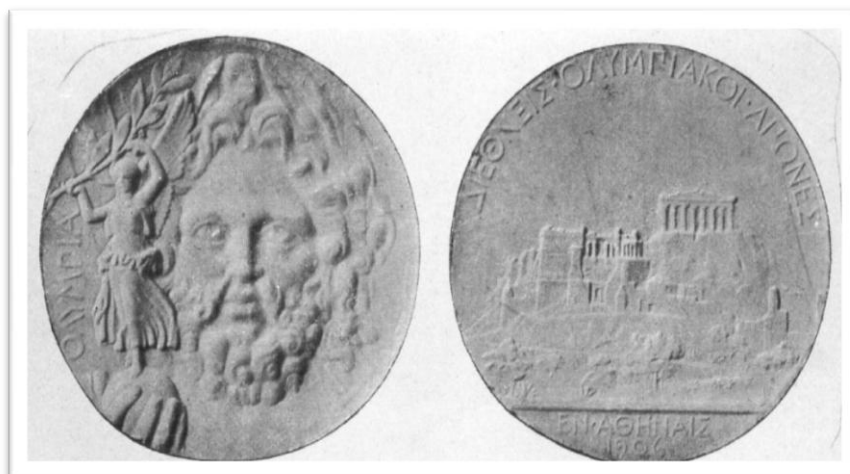
---

²⁶ Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 21 Απριλίου 1906.

²⁷ Βλ Σακκά-Νικολακοπούλου Ναννίνα, Ολυμπιακοί Αγώνες Όσα θα Θέλατε να Ξέρατε, Αθήνα 2004, σελ. 120.

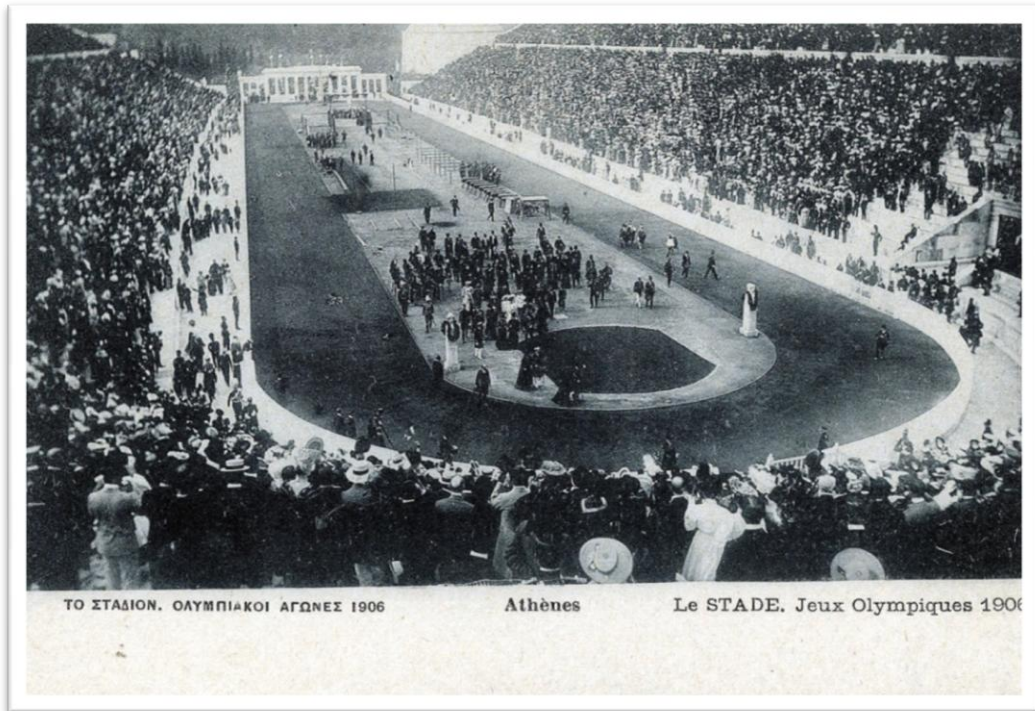

Εικόνα 7. Τόφαλος, Ολυμπιονίκης άρσης βαρών. (Αρχείο ΕΟΕ)

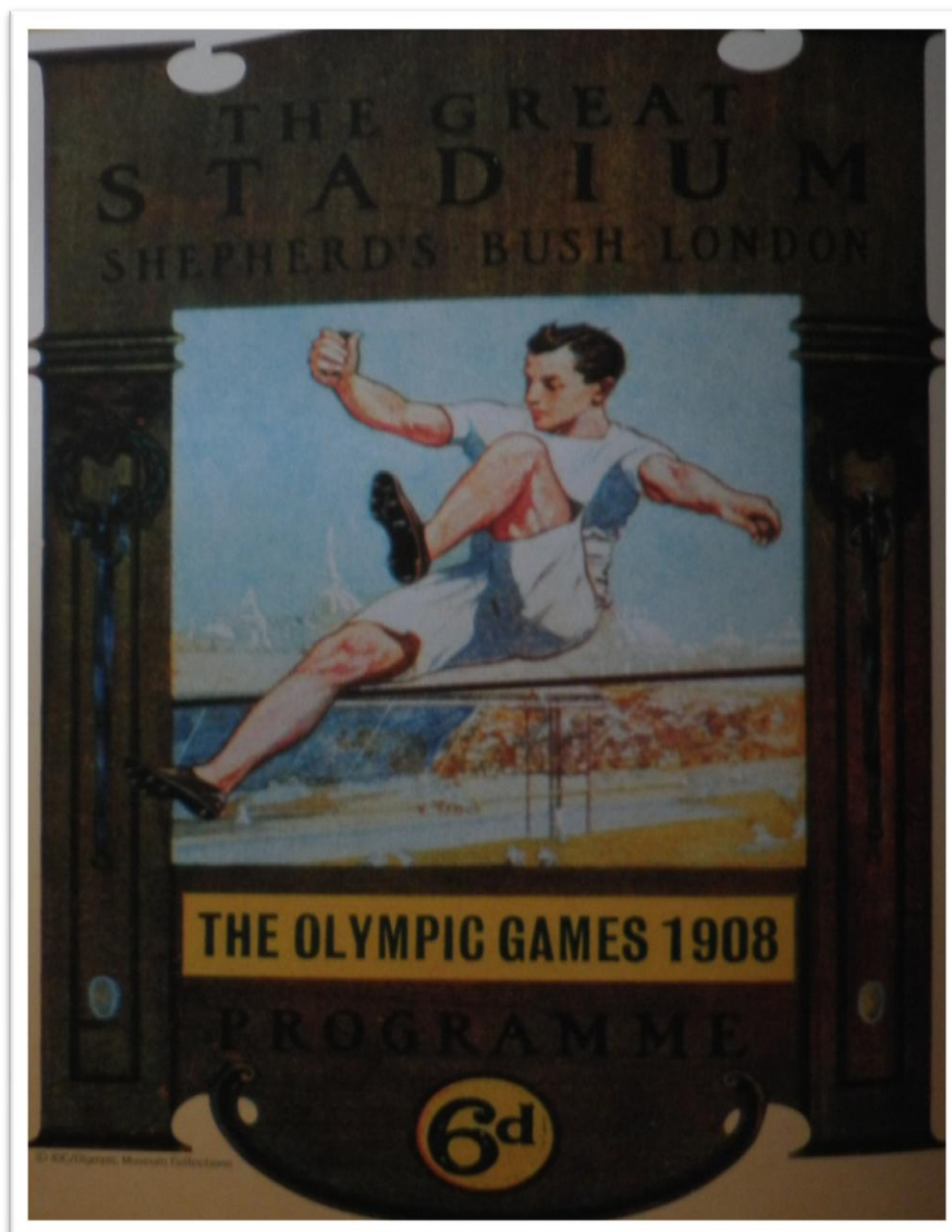
Εικόνα 8. Οι δύο όψεις του μεταλλίου των Αγώνων. (Αρχείο ΕΟΕ)

Οι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες του 1906 στην Αθήνα ανήκουν στο δοξασμένο ελληνικό παρελθόν. Οι μετέπειτα Αγώνες σε Λονδίνο και Στοκχόλμη στερήσαν ακόμη καλύτερα το θεσμό των σύγχρονων Ολυμπιάδων.

Εικόνα 9. Το Στάδιον. Ολυμπιακοί Αγώνες 1906. (Αρχείο ΕΟΕ)

III. IV ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΛΟΝΔΙΝΟ 1908

Εικόνα 10. Στους Αγώνες του Λονδίνου δεν εξεδόθη αφίσα. Η φωτογραφία είναι από το εξώφυλλο του προγράμματος. Απεικονίζεται το Στάδιο, όπου έγιναν οι Αγώνες²⁸

²⁸ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 168.

3.1 Οι προετοιμασίες

Η οργάνωση των 4^{ov} Ολυμπιακών Αγώνων είχε ανατεθεί από το 1904, μετά από απόφαση της ΔΟΕ, στη Ρώμη (Ιταλία). Ένα φυσικό γεγονός όμως που συνέβηκε το 1906 ήταν η έκρηξη ενός ηφαιστείου, του Βεζούβιου. Οι μεγάλες καταστροφές που προκάλεσε η έκρηξη δημιούργησε τεράστια κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα στο ιταλικό Κράτος, το οποίο αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Παράλληλα, οι μεγαλουπόλεις του ιταλικού βορρά, το Μιλάνο και το Τορίνο, υπονόμευσαν την προσπάθεια αυτή. Έτσι τελικά η πόλη της Ρώμης αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την διοργάνωση.

Ύστερα από την επίσημη παραίτηση της Ρώμης το 1907, το Λονδίνο πήρε την πρωτοβουλία και ζήτησε από τη ΔΟΕ να της ανατεθεί η διοργάνωση. Η ΔΟΕ δέχτηκε και το Λονδίνο ανέλαβε με προθυμία τη διοργάνωση των Αγώνων. Η ικανοποίηση και η ανακούφιση ήταν μεγάλη για όλον τον κόσμο, γιατί θεωρούσαν την Αγγλία δημιουργό της νεώτερης αθλητικής παραδόσεως και η πείρα τους στον αθλητισμό αποτελούσε εγγύηση για την άριστη διοργάνωση των αγώνων²⁹. Ο Βασιλιάς της Αγγλίας Εδουάρδος Ζ΄, ο οποίος είχε παρακολουθήσει τους Β΄ Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας και είχε εντυπωσιαστεί από την επιτυχία της³⁰, μπήκε επικεφαλής της διοργάνωσης. Πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής ορίστηκε ο λόρδος Desborough³¹, γνωστός φίλαθλος και αρχηγός της αγγλικής αποστολής το 1906 στους Αγώνες της Αθήνας, ο οποίος έκανε μεγάλες προσπάθειες και σε μικρό χρονικό διάστημα, για να φέρει σε πέρας την εντολή που ανέλαβε.

Πραγματικά όλοι οι υπεύθυνοι αντιμετώπισαν με μεγάλη σοβαρότητα τους Αγώνες και αναβάθμισαν το κύρος τους. Οι εγκαταστάσεις ήταν τέλειες και μεγάλη η συμμετοχή του κοινού. Ένα μεγάλο στάδιο στο Shepherds Bush του Λονδίνου, χωρητικότητας 68.000 θεατών, ήταν ήδη έτοιμο. Η τελετή έναρξης έγινε στις 13 Ιουλίου με μεγαλοπρεπή παρέλαση όλων των αθλητών και των 22 κρατών που είχαν δηλώσει συμμετοχή και με μεγάλη επισημότητα από το Βασιλιά της Αγγλίας Εδουάρδο Ζ΄, έχοντας στο πλάι του τη βασίλισσα Αλεξάνδρα, μπροστά σε ένα γεμάτο από θεατές στάδιο. Αμέσως μετά ξέσπασε

---

²⁹ Βλ Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Η ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1976, σελ. 332.

³⁰ Βλ Καρδάσης Α. Βασίλης, Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα 1896-1906, Αθήνα Εκδόσεις Έφεσος, σελ. 266.

³¹ Βλ Ταρασουλέας Αθ., Ελληνική συμμετοχή στις Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1990, σελ. 71.

κατακλυσμός με συνεχή βροχή για δύο εβδομάδες. Μια βροχή, που συνεχίστηκε σε όλη σχεδόν την διάρκεια της διοργάνωσης και τάλαιπώρησε αθλητές και κοινό. Η εφημερίδα «ΑΘΗΝΑΙ» σε άρθρο της με τίτλο «ΟΙ ΔΙΣΚΟΒΟΛΟΙ ΜΑΣ ΗΤΤΗΘΗΣΑΝ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ» αναφέρει: « Ο καιρός από πρωίας εινε βροχερώτατος. Οι αγώνες μέσω βροχής διεξήγοντο. Το έδαφος του Σταδίου ήτο ολισθηρότατον και οι αθληταί ίδια οι ασυνήθιστοι εις τούτο ιδικοί μας υφίσταντο βασάνους. Οι θεαταί ηριθμούντο εις τα δάκτυλα. Οι πλείστοι ήσαν της Ελληνικής παροικίας αναμένοντες το αποτέλεσμα της δισκοβολίας...»³².

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι και αυτοί οι αγώνες έγιναν παράλληλα με την μεγάλη αγγλογαλλική έκθεση, η οποία είχε αρχίσει από την 27^η Απριλίου, αλλά εδώ κυριάρχησαν οι αγώνες και η έκθεση πέρασε σε δεύτερη μοίρα, χωρίς να τους επηρεάσει καθόλου.

3.2 Οι Αγώνες

Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου το 1908 έγιναν τα εξής αγωνίσματα: τα αγωνίσματα του στίβου, η πάλη, η πυγμαχία, η οπλομαχητική, η σκοποβολή, η τοξοβολία ανδρών και γυναικών, το ιππικό πόλο, η ποδηλασία, η γυμναστική, η κολύμβηση, η υδατοσφαίριση, η κωπηλασία, η ιστιοπλοΐα, τα αγωνίσματα βενζινακάτων, το ποδόσφαιρο, το ράγκμπι, η αντισφαίριση και το raume (είδος τένις), το χόκεϊ επί χόρτου, η διελκυστίδα, το lacrosse και η καλλιτεχνική παγοδρομία³³.

Χαρακτηριστικό τους δεν ήταν τελικά η συνεχής βροχή, αλλά τα σκάνδαλα που ήρθαν στο φως της δημοσιότητας εξαιτίας της σκανδαλώδους έλλειψης αντικειμενικότητας και αμεροληψίας εκ μέρους των Άγγλων διοργανωτών και κριτών, για την εν γένει κακοποίηση του Ολυμπιακού πνεύματος. Κριτές των Αγώνων ήταν μόνο Άγγλοι, οι οποίοι κατηγορήθηκαν ανοιχτά ότι ευνοούσαν τους συμπατριώτες τους, με σκοπό να αποδείξουν ότι ήταν ανώτεροι από τους άλλους αθλητές και κυρίως από τους Αμερικανούς. Πραγματικά ένταση μεταξύ Αμερικανών και Βρετανών υπήρξε σε πολλά αθλήματα και μεταξύ των αθλητών, αλλά κυρίως από τους συνοδούς τους. Από αυτό το

³² Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα, άρθρο στις 4 Ιουλίου 1908, σελ. 3.

³³ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 169.

γεγονός όμως προέκυψε μια θετική απόφαση και θεσπίστηκε ένα σωστό μέτρο: οι κανονισμοί και οι τεχνικές λεπτομέρειες διεξαγωγής των αγωνισμάτων να μην ρυθμίζονται στο εξής από την χώρα που τους διοργανώνει, αλλά από την ίδια τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή³⁴.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Λονδίνου το 1908, έπαιξαν σπουδαίο ρόλο ώστε να εδραιωθεί στη συνείδηση του κόσμου το μεγαλείο του Ολυμπιακού Πνεύματος και η μεγάλη αξία που έχουν οι Αγώνες για την ψυχαγωγία και την εκτόνωση των λαών. Σε αυτούς τους Αγώνες ακούστηκαν για πρώτη φορά τα λόγια του αρχιεπίσκοπου της Πενσυλβανίας σε λόγο που εκφώνησε και τα οποία τα επανέλαβε αργότερα ο P. De Coubertin και αντικατοπτρίζουν την αληθινή φιλοσοφία της Ολυμπιακής Ιδέας: «Το σπουδαιότερο πράγμα εις τους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν είναι η νίκη, αλλά η συμμετοχή, όπως ακριβώς το σπουδαιότερο πράγμα στη ζωή δεν είναι ο θρίαμβος, αλλά ο αγώνας. Το σπουδαιότερο δεν είναι το να έχει κατακτήσει κανείς τη νίκη, αλλά το να έχει αγωνισθεί με εντιμότητα»³⁵.

3.3 Έλληνες Ολυμπιονίκες

Η ελληνική αποστολή αποτελούνταν από 20 αθλητές. Κάποιοι από αυτούς είχαν προετοιμαστεί σαν Ολυμπιακή ομάδα, αφού είχαν πιάσει τις αποδόσεις που έπρεπε στους Πανελλήνιους αγώνες και τους κάλεσαν για προπόνηση υπό τις οδηγίες των γυμναστών Ιωαν. Χρυσάφη, Α. Νικολόπουλου και Σπ. Αρβανίτη. Αυτή ήταν η πρώτη σοβαρή και συστηματική προσπάθεια Ολυμπιακής προπαρασκευής μας για τους αγώνες³⁶.

Οι αθλητές ήταν: Κωνσταντίνος Τσικλητήρας (μήκος και ύψος άνευ φοράς), Νικόλαος Γεωργαντάς (σφυροβολία), Μιχαήλ Δώριζας (ακόντιο, δίσκος), Νικόλαος Κουλουμπέρδας (5 μίλια), Αν. Κουτουλάκης (Μαραθώνιος), Στέφανος Κουντουριώτης (άλμα επί κοντώ), Στ. Δημητρίου (800μ. και 1500μ.), Δημήτριος Μύλλερ (άλμα τριπλούν), Μιχαήλ Πασχαλίδης (100μ.), Χαρ. Ζούρας (ακόντιο, δίσκος), Γεώργιος Μπανίκας (άλμα επί κοντώ), Γεώργιος Σκουταρίδης (100μ., σκυταλοδρομία), Ιωάννης Σαντοριναίος

---

³⁴ Βλ Πια Χατζινίκου Αγγελίνη, Αρχαίοι και Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 1972, σελ. 43.

³⁵ Βλ Γιαννάκης Θωμάς, Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1999, σελ. 593.

³⁶ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 223.

(ποδηλασία), και στη σκοποβολή οι Φραγκίσκος Μαυρομμάτης, Αναστάσιος Μεταξάς, Ματθαίος Τριανταφυλλίδης, Ιωάννης και Αλεξ. Θεοφιλάκης, Γεώργιος Ορφανίδης και Δευκαλίων Ρεδιάδης. Αρχηγός αποστολής ήταν ο γυμναστής Ιωάννης Χρυσάφης με υπαρχηγό τον επίσης γυμναστή Αλέξανδρο Νικολόπουλο και βοηθούς τους γυμναστές Αθανάσιο Λευκαδίτη και Ιωάννη Γιαννούλη³⁷. Η αναχώρηση έγινε στις 19 Ιουνίου με τις ευχές των φιλάθλων για καλά αποτελέσματα. Πρώτα με πλοίο ως το Μπρίντεζι και από εκεί με τραίνο στο Μιλάνο, όπου έγινε διακοπή του ταξιδιού για δύο ημέρες για ξεκούραση και προπόνηση. Στις 27 μέσω Παρισιού η ομάδα έφτασε στο Λονδίνο.

Η ελληνική ομάδα για πρώτη φορά παρουσιάστηκε με ομοιόμορφη αγωνιστική εμφάνιση στους αγώνες και αυτή ήταν, όπως περιγράφει ο Π. Μανιτάκης στο βιβλίο του «100 χρόνια Νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930»: «ήτοι λευκή περισκελίδα με δύο κατακόρυφες κυανές γραμμές εις τα πλάγια και λευκή φανέλα με κεντημένη επάνω στο στήθος κυματίζουσαν την σημαίαν μας, με κοντάρι, κορδόνια και θυσσάνους»³⁸. Με απλά λόγια οι αθλητές μας φορούσαν άσπρο κοντό παντελόνι με δύο μπλε γραμμές στα πλάγια και άσπρη φανέλα, με τη σημαία της Ελλάδας κεντημένη επάνω. Δυστυχώς η ομάδα μας δεν κατάφερε να κατακτήσει καμία πρώτη νίκη και κατά συνέπεια ούτε ένα χρυσό μετάλλιο. Πήρε όμως τρεις δεύτερες νίκες και μία τρίτη νίκη. Η γενικότερη εμφάνιση όμως πέρα από τα μετάλλια κρίθηκε ικανοποιητική.

Δεύτερη νίκη κατέκτησε ο Μιχαήλ Δώριζας στον ελεύθερο ακοντισμό με βολή στα 51.36μ. Ο Δώριζας έμενε μόνιμως στην Κωνσταντινούπολη και ενσωματώθηκε με την ελληνική αποστολή λίγο πριν την αναχώρησή της. Οι πληροφορίες ανέφεραν ότι ήταν σε καλή φόρμα και τα προγνωστικά τον έφερναν στην πρώτη θέση. Το αγώνισμα ως ελεύθερο έδινε την ευχέρεια στους αθλητές να κάνουν τις βολές τους με κάθε πιθανή λαβή του ακοντίου, οι καλύτεροι από όλους το έπιαναν στη μέση, όπως και στο κλασικό αγώνισμα. Αυτή ήταν και η αιτία να καταργηθεί στο τέλος ο ελεύθερος ακοντισμός³⁹. Ο Μιχάλης Δώριζας πήρε το ασημένιο μετάλλιο καθότι ήταν αδύνατο να κερδίσει κανείς το Σουηδό Έρικ Λέμιγκ, κάτοχο του παγκοσμίου ρεκόρ με 57.33 μέτρα.

---

³⁷ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 170.

³⁸ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 229.

³⁹ Βλ Παπαχρήστου Τάσος- Γάκης Γεώργιος, Η Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, σελ. 47.

Τις άλλες δύο δεύτερες θέσεις τις κατέκτησε ο δεκαεννιάχρονος τότε Κωνσταντίνος Τσικλητήρας. Η μία ήταν στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς, που ήταν και το αγαπημένο του αγώνισμα, με 3.225μ. και μάλιστα ήταν ο μόνος που απείλησε το φαβορί Αμερικανό Ρέι Γιούρι. Η δεύτερη ήταν στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς με 1.55μ., βελτιώνοντας μάλιστα το ατομικό του ρεκόρ που ήταν 1.50μ. Ο Τσικλητήρας κατέπληξε με το παράστημα και την αγωνιστικότητά του, προκαλώντας το θαυμασμό των αντιπάλων του αλλά και όλων των παραβρισκόμενων που είχαν την τύχη να τον δουν να αγωνίζεται.

Στις 7 Ιουλίου 1908, μια μέρα πριν ο Τσικλητήρας κατακτήσει το ασημένιο μετάλλιο στο μήκος, πέθαινε στην Αθήνα ο Δημήτριος Βικέλας. "Εξαφανίστηκε μία από τις πιο αγνές και πιο ευγενικές προσωπικότητες του σύγχρονου ελληνισμού... Τα αθλητικά θέματα του ήταν εντελώς ξένα... Έβλεπε στις μελλοντικές Ολυμπιάδες, την ευκαιρία μιας επιτυχημένης φιλελληνικής προπαγάνδας. Αυτός ήταν που συμβούλεψε με θράσος να τελεστούν οι πρώτοι αγώνες, όχι στο Παρίσι το 1900, αλλά μόλις το 1896 στην Αθήνα", γράφει δυο μήνες μετά στην "Ολυμπιακή Επιθεώρηση" ο Πιερ Ντε Κουμπερτέν⁴⁰.

Μία τρίτη νίκη ακόμα κατέκτησε ο αρχιτέκτονας του Παναθηναϊκού σταδίου, Αναστάσιος Μεταξάς, στη βολή κατά πηλίνων δίσκων με 57 βαθμούς. Αξίζει όμως να αναφερθούν και κάποιες άλλες επιδόσεις, όπως: η 4^η θέση του Μιχαήλ Πασχαλίδη στα 100μ., η 4^η θέση του Στυλιανού Δημητρίου στο αγώνισμα των 1500μ., η 4^η θέση του Χαράλαμπου Ζούρα στον ακοντισμό με βολή στα 48.61 μέτρα, ο οποίος παρέλαβε και έπαινο, και η 6^η θέση του Γ. Μπανίκα στο άλμα επί κοντώ με επίδοση 3.50 μέτρα.

Για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι Έλληνες αθλητές διαβάζουμε σε άρθρο εφημερίδας: «...Ζουν ως στρατιωτικός ουλαμός. Ο βίος των ρωλόγι. Δίαιτα και τάξις. Κάθε πρωί ο αρχηγός των κ. Χρυσάφης εκδίδει ημερησίαν διαταγήν, εις την οποίαν αναφέρεται τι θα κάμη καθένας την ημέραν αυτήν. Ξυπνούν εις τας 7. Προγευματίζουν εις τας 8. Εις τας 9-11 πηγαίνουν εις το Στάδιον και ασκούνται. Εις τας 11-1 αναπαύονται. Γευματίζουν εις την 1. Αναπαύονται έως τας 3. Άσκησις ή περίπατος 4-6. Ανάπαυσις 6-8. Δείπνον εις τας 8. Εις τας 9 ½ σιωπητήριον και ύπνος! Κατά τας ώρας της αναπαύσεως μόλις προφθάνουν να ρίξουν ένα βλέμμα εις το Λονδίνον, να γελάσουν εις την Αγγλίαν όπου οι άνθρωποι γελούν μόνον κατόπιν εκδόσεως ωρισμένου προγράμματος και να σφυρίζουν ή να ψιλοτραγουδήσουν. Περισσοτέρας ελευθερίας δεν παρέχει ο κ.

---

⁴⁰ <http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=3657685&publDate=28/4/1996>

Χρυσάφης...»⁴¹. Πραγματικά το πρόγραμμά τους ήταν ιδιαίτερα αυστηρό, αλλά αυτό ήταν για να μένουν συγκεντρωμένοι στο σκοπό για τον οποίο ταξίδευσαν μέχρι το Λονδίνο.

3.4 Η υποδοχή της Ελληνικής ομάδας στην Αθήνα

Οι επιτυχίες των αθλητών μας γέμισαν ενθουσιασμό όλους τους Έλληνες φιλάθλους, οι οποίοι παρακολουθούσαν τα γεγονότα από τις εφημερίδες της εποχής. Πάρα πολλοί από αυτούς έστειλαν συγχαρητήρια τηλεγραφήματα στους νικητές του Λονδίνου, Τσικλητήρα και Δώριζα. Η επιστροφή της ομάδας στην Αθήνα έγινε την 25^η Ιουλίου και ήταν θερμότερη, όχι μόνο από τις επίσημες αθλητικές αρχές, αλλά και από τους συλλόγους των αθλητών και τον απλό φίλαθλο κόσμο.

Άρθρο επαρχιακής εφημερίδας με τίτλο «ΑΦΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΩΝ-Η ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟΔΟΧΗ» αναφέρει: «Χθες περί την 5μ.μ. αφίκοντο δια του Πελοποννησιακού σιδηροδρόμου οι ημέτεροι αθληταί οι λαβόντες μέρος εις τους αγώνας του Λονδίνου. Εν τω σταθμώ, ανέμενον αυτούς τα μέλη του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου, η Ολυμπιακή επιτροπή και τα διάφορα αθλητικά σωματεία. Άμα τη αφίξει των ενθουσιωδώς υποδέχτηκαν αυτούς. Κατόπιν τους ωδήγησαν εις τα γραφεία της Ολυμπιακής επιτροπής, όπου προσεφέρθησαν αναψυκτικά⁴²».

---

⁴¹ Βλ «ΕΜΠΡΟΣ», εφημερίδα, άρθρο της Τετάρτης 2 Ιουλίου 1908, σελ. 2.

⁴² Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 26 Ιουλίου 1908.

Εικόνα 11. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς το 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

Μετά την άφιξη προγραμματίστηκαν και τελέστηκαν δεξιώσεις όπου πανηγυρίστηκαν οι νίκες και η γενικότερη καλή εμφάνιση της Ελληνικής ομάδας. Στις 29 Ιουλίου παρατέθηκε επίσημο πανηγυρικό δείπνο από τον ΣΕΑΓΣ (σημερινό ΣΕΓΑΣ), στο ξενοδοχείο του σταθμού του Νέου Φαλήρου, που ήταν τότε από τα πλέον κοσμικά κέντρα⁴³. Εκεί έδωσαν το παρόν τα προεδρεία του ΣΕΑΓΣ και των συλλόγων του Εθνικού και του Πανελληνίου, ο Αλεξ. Ραγκαβής που εκπροσωπούσε την Ε.Ο.Α., οι αθλητές που είχαν λάβει μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες, άλλοι αθλητές, δημοσιογράφοι και αρκετοί εκλεκτοί φίλαθλοι.

Μέσα σε αυτό το κλίμα ευφορίας και ενθουσιασμού της υποδοχής των αθλητών οι αθηναϊκές εφημερίδες ασχολήθηκαν με καυστικό τρόπο με ένα θλιβερό γεγονός. Ο Ολυμπιονίκης του 1906 στην άρση βαρών Δημήτρης Τόφαλος δεν έλαβε μέρος στην Ολυμπιάδα του Λονδίνου, γιατί δεν υπήρχε άρση βαρών στο επίσημο πρόγραμμα. Σε συνέντευξή του που υπάρχει στην εφημερίδα «ΑΘΗΝΑΙ», ο Τόφαλος εξιστορεί τα γεγονότα:

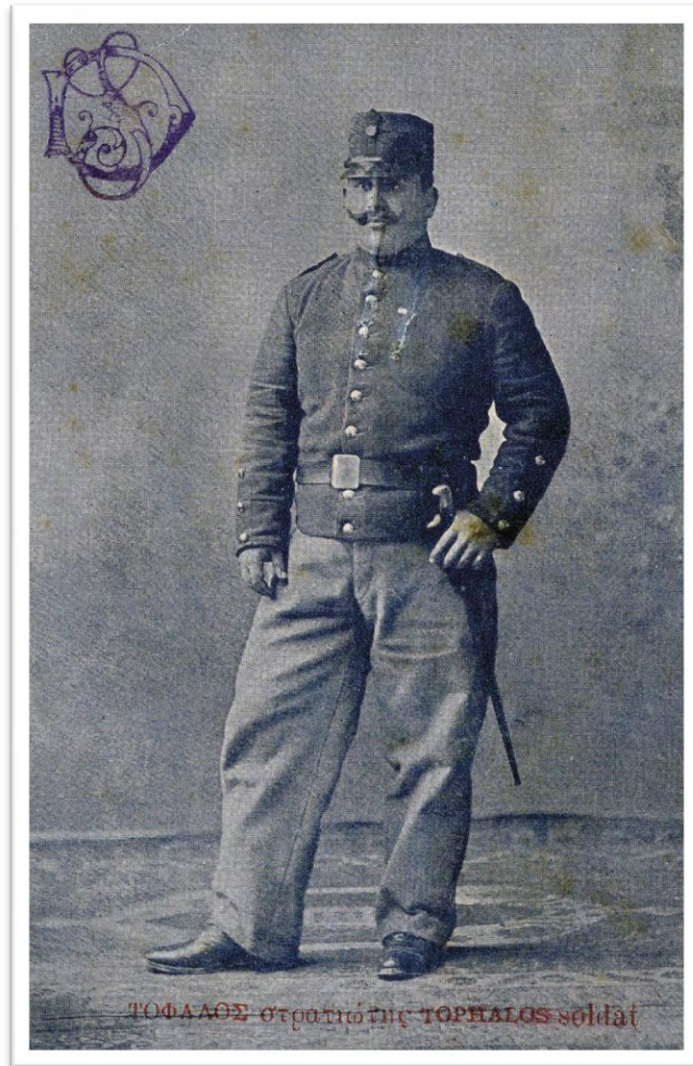
⁴³ Βλ. Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 241.

«Ο Ολυμπιονίκης των βαρών κ. Δ. Τόφαλος εις δημοσιογράφους ιδόντας αυτόν εν Πάτραις, είπε τα εξής εν σχέσει με την αποχήν του από τους τελούμενους εν Λονδίνω Διεθνείς Αγώνες: -Δεν έλαβον μέρος εις τους αγώνας τούτους διότι η προκήρηξις των αγώνων του 1907 παρ' αυτοίς δεν συμπεριελάμβανε τα αγωνίσματα των βαρών. Κατόπιν επληροφορήθην εξ ομογενών του Λονδίνου, ότι τα αγωνίσματα των βαρών συμπεριελήφθησαν εις το πρόγραμμα. Έρχισα έκτοτε συστηματικώτερον να προπονούμαι. Αλλά δυστυχώς την άνω είδησιν την διέψευσαν τον παρελθόντα Φεβρουάριον τα μέλη της επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων κ.κ. Λάμπρος, Νεγρεπόντης, Μερκάτης και πλείστα μέλη του συνδέσμου των αθλητικών και γυμναστικών σωματείων μας. Κατόπιν των διαβεβαιώσεων τούτων έπαυσα να ζητώ την αποστολήν μου εις το Λονδίνον, καίτοι παρεκλήθην να συμμετάσχω εις το αγώνισμα της πάλης, παρεχώρησα δε την θέσιν ταύτην εις τον αθλητήν της Γυμναστικής Εταιρείας κ. Σ. Χρηστόπουλου. Αλλά δυστυχώς και ούτος δεν απεστάλη καίτοι είνε ο πρωταθλητής των Ελλήνων παλαιστών. Δια τούτο έχω το πικρόν παράπονον, καθώς και κάθε Έλλην, ότι ο εκεί αντιπρόσωπος κ. Νεγρεπόντης ενώ έμαθεν ότι προσετέθη το αγώνισμα των βαρών και ήτο υποχρεωμένος να ειδοποιήση αμέσως την εν Αθήναις Ολυμπιακή επιτροπή ότι συμπεριελήφθησαν τα βάρη δεν το έπραξε.

– Πως σας εφάνη το ρεκόρ του Αμερικανού συναδέρφου σας Χούρ; - Πολύ καλό, έμεινεν όμως πίσω από το ιδικό μου ρεκόρ 4 κοιλά. Εγώ σήμερα σας διαβεβαιώ ότι δύναμαι να ανυψώσω 156½ κοιλά με πολύ μεγαλειτέραν ευκολίαν από ό,τι εσήκωνα 145 κοιλά, όχι μόνον δε δι' αμφοτέρων των χειρών κατορθώνω αυτό, αλλά αξησκήθην και δια της μιας και φτάνω 109 κοιλά»⁴⁴.

---

⁴⁴ Βλ «ΧΡΟΝΟΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 6 Ιουλίου 1908, σελ. 4.

Εικόνα 12. Τόφαλος στρατιώτης. (Αρχείο ΕΟΕ)

Δεν γνωρίζουμε βέβαια αν αυτό το γεγονός είναι πραγματικό και όχι φαντασία κάποιου δημοσιογράφου, γιατί το κείμενο που υπάρχει είναι χωρίς υπογραφή. Στο τελικό πρόγραμμα της διοργάνωσης και συγκεκριμένα στο επίσημο Λεύκωμα των Ολυμπιακών Αγώνων της ΔΟΕ βρίσκουμε ότι όντως διεξήχθη άθλημα με ακριβή ονομασία «Putting Weight», με νικητές αντίστοιχα τον R. Rose (ΗΠΑ), τον D. Horgan (Αγγλία), και τον J. Garrels (ΗΠΑ)⁴⁵. Αλλά και στις ελληνικές εφημερίδες υπάρχουν δημοσιευμένα αποτελέσματα από την άρση βαρών. Αξίζει να αναφέρουμε ένα άρθρο της εφημερίδας της Σμύρνης «ΑΜΑΛΘΕΙΑ», που αναφέρει τους τρεις νικητές των αγωνισμάτων που είχαν διεξαχθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή. Συγκεκριμένα λέει: «...Κατά την άρσιν των βαρών πρώτος ανεδείχθη ο Αμερικανός Χορρ, δεύτερος ο Άγγλος Όργκαν και τρίτος ο Καναδός

⁴⁵ Βλ Επίσημο Λεύκωμα Ολυμπιακών Αγώνων 1908, www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.htm, σελ. 355.

Ουάλς...»⁴⁶. Επίσης στην εφημερίδα «ΑΘΗΝΑΙ» αναφέρεται ότι: « Την νύκτα το Πρακτορείο Αθηνών διαβήβασε τηλεγράφημα ακατανόητον, διότι ένεκα του προκεχωρηκότος της ώρας διανεμήθη ως διεβιβάσθη. Κατ' αυτό εις τα βάρη ο Αμερικανός Χορ ήλθε πρώτος υψώσας 141.7 κιλά υποθέτομεν δεύτερος ο Όργκων Άγγλος, και τρίτος ο Καναδός Ουώλς»⁴⁷.

Τελικά ο Τόφαλος, αντιμετωπίζοντας μεγάλα οικονομικά προβλήματα μετά από λίγο καιρό, εγκατέλειπε τη χώρα και αναχωρούσε για την Αίγυπτο για βιοποριστικούς λόγους. Ο ελληνικός τύπος κατέκρινε τον ΣΕΑΓΣ και τις επίσημες αθλητικές αρχές για την αδιαφορία που υπέδειξε απέναντι σε έναν Ολυμπιονίκη που είχε δοξάσει τα ελληνικά χρώματα δύο μόλις χρόνια πριν στην Αθήνα, με την νίκη του επί του Αυστριακού αθλητή Στάινμπαχ και δεν έκανε τίποτα για να τον βοηθήσει. Ένα χαρακτηριστικό άρθρο με τίτλο ``Η βιοπάλη των Ολυμπιονικών`` και έχοντας φωτογραφία του έγραφε: «Ο Ολυμπιονίκης όστις τόσα βάρη ανύψωσεν, εκάμφθη υπό τα βάρη τα οικογενειακά και αποχαιρετών δια παντός τους Ολυμπιακούς Αγώνας από τους οποίους απεκόμισε τον κότινον κατέρχεται εις την κονίστραν της βιοπάλης με τα ίδια όπλα των ακαταβλήτων μυώνων του. Προσκληθείς υπό των εν Αιγύπτω Ελλήνων αναχωρεί κατ'αυτάς ίνα επιδείξη εις αυτούς την δύναμιν με την οποίαν η φύσις, η θέλησις και η ευγενής άμμιλα τον επροίκισε και ήτις τον βοηθεί εις την επιτέλεσιν αληθινών θαυμάτων ρώμης και αντοχής. Ο Τόφαλος θα καταπλήξη όπως κατέπληξε τον κόσμο τον από τα πέρατα της γης συγκεντρωθέντα προ διετίας εις το Παναθηναϊκό στάδιο...

Είνε ευτύχημα τουλάχιστον ότι, αφού η επίσημος Ελλάς και ο Σύνδεσμος των Αθλητικών Σωματείων δεν ανέλαβον εις την μέριμνάν των, τον ασφαλέστατον Ολυμπιονίκη και του μέλλοντος προς τον οποίον πλήρης εμπιστοσύνης έστρεψε τους οφθαλμούς ο ελληνικός κόσμος, ο Τόφαλος θα περιέλθη μικρόν κατά μικρόν την οικουμένην ίνα περιαγάγη εις τους ευρείς του ώμους και τους στιβαρούς βραχίονας μίαν εικόνα της Ελληνικής ρώμης συνοδευομένην από την γρακύτητα των χαρακτήρων και από την ευγένειαν της ψυχής. Μετά την Αίγυπτον ο Τόφαλος θα περιοδεύση ανά την Αμερικήν από την οποίαν προ καιρού προσεκλήθη»⁴⁸.

---

⁴⁶ Βλ «ΑΜΑΛΘΕΙΑ», εφημερίδα, άρθρο στις 7 Ιουλίου 1908.

⁴⁷ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα, άρθρο στις 4 Ιουλίου 1908, σελ. 3.

⁴⁸ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα ιδιοκτησίας Γεωργίου Κ. Πωπ, 10 Δεκεμβρίου 1908, σελ. 1.

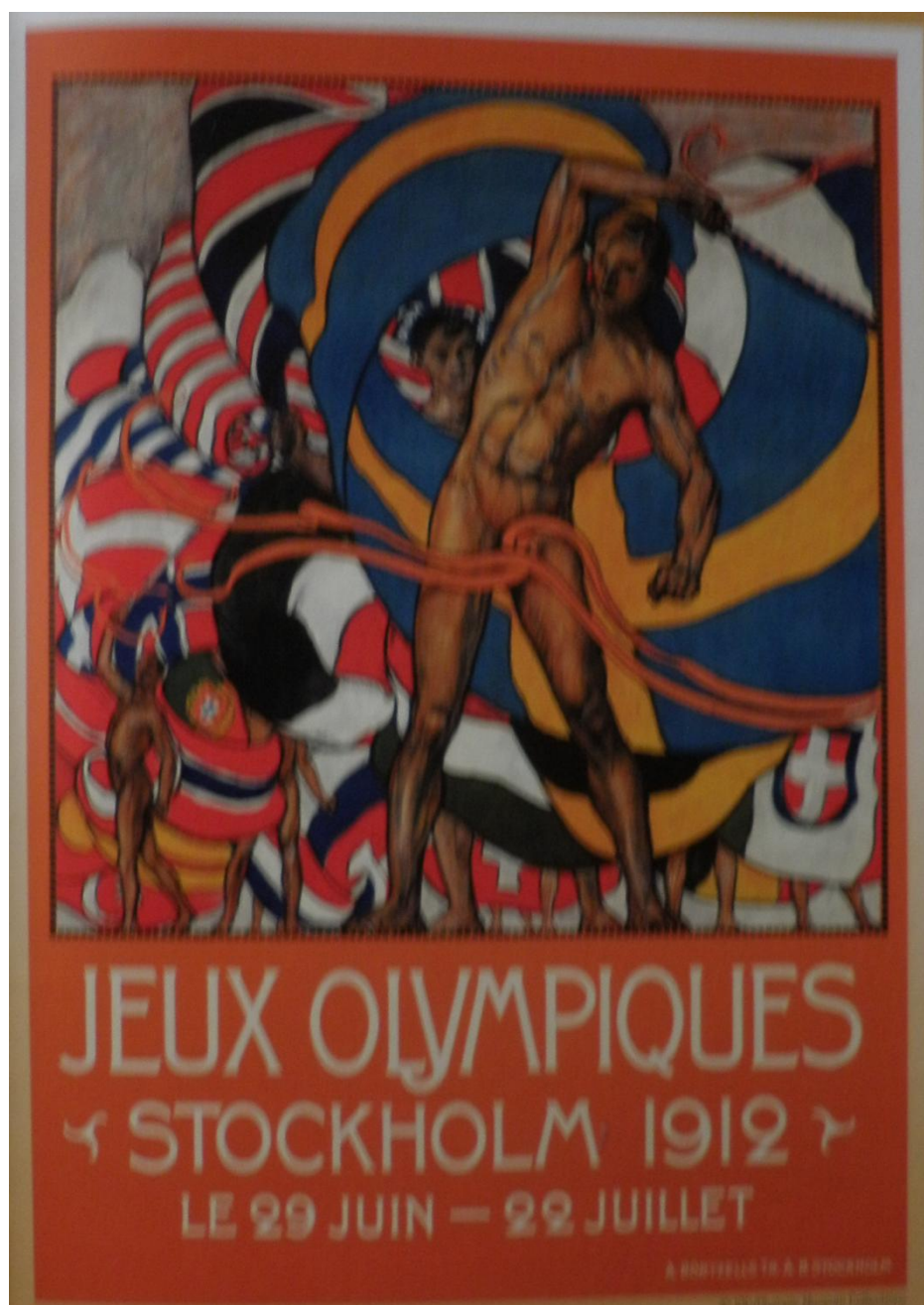
Πράγματι, μετά την Αίγυπτο ο Τόφαλος μετέβη στην Αμερική, όπου ασχολήθηκε με την ελεύθερη πάλη (κατσ). Όταν ήρθε η ώρα να αποσυρθεί από τα αγωνιστικά ταπί έγινε μάνατζερ του πασίγνωστου Έλληνα κατσέρ Τζιμ Λόντου, τον οποίον συνόδευσε στην Αθήνα το 1930 για τον αγώνα του κατά του Ζιμπίνσκι στο Παναθηναϊκό στάδιο. Ο Τόφαλος υπήρξε ένας εκ των ιδρυτών του ελληνοαμερικανικού αθλητικού συλλόγου της Νέας Υόρκης «Ερμής». Το 1952 επανήλθε στην Ελλάδα και πέθανε στην Πάτρα στις 15 Νοεμβρίου 1966.

Εικόνα 13. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς στους Αγώνες του Λονδίνου το 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

**IV. V ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ
ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ 1912**

Εικόνα 14. Η αφίσα των Ολυμπιακών Αγώνων του 1912.

4.1 Οι προετοιμασίες

Το Βερολίνο ήταν η επικρατέστερη υποψηφιότητα για την ανάληψη της 5^{ης} Ολυμπιάδας, όμως τελικά αποσύρθηκε, ώστε να διεκδικήσει την αμέσως επόμενη. Η Στοκχόλμη, η γραφική πρωτεύουσα της Σουηδίας, ήταν η πόλη που η ΔΟΕ έδωσε το δικαίωμα να διοργανώσει τους 5^{ους} Ολυμπιακούς Αγώνες (5 Μαΐου – 22 Ιουλίου 1912). Πολλοί ήταν αυτοί που μετά τα γεγονότα του Λονδίνου, λόγω των αδικιών που έλαβαν χώρα, οι οποίες αποτέλεσαν πλήγμα κατά του Ολυμπιακού πνεύματος, πίστευαν ότι η ιδέα και η διεξαγωγή των Αγώνων έπρεπε να εγκαταλειφθεί, γιατί όχι μόνο δεν προάγουν την προσέγγιση και τη φιλία των λαών, αλλά φέρνουν ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Ευτυχώς, η επιλογή της Στοκχόλμης αποδείχτηκε εξαιρετικά εύστοχη και επιτυχής. Οι αγώνες σημείωσαν μεγάλη επιτυχία σε όλους τους τομείς και στερέωσαν γερά όλο το οικοδόμημα του αθλητισμού και γενικότερα του Ολυμπιακού θεσμού. Με τη συμμετοχή αθλητών και από τις πέντε ηπείρους έγινε η πιο συγκροτημένη και οργανωμένη μέχρι τότε Ολυμπιάδα, τη στιγμή που η απειλή του πολέμου τρομοκρατούσε τα ευρωπαϊκά έθνη⁴⁹.

Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής ανέλαβε ο συνταγματάρχης V. Balck. Αυτός ήταν και ιδρυτικό μέλος της ΔΟΕ και αντιπρόεδρος ανέλαβε ο Sigfrid Edstrom, πρώην αθλητής, ο οποίος αργότερα διατέλεσε και πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής από το 1946 μέχρι το 1952. Αυτοί εργάστηκαν πραγματικά με μεγάλο ζήλο για περισσότερο από δύο χρόνια και κατάφεραν να παρουσιάσουν μετά από σκληρή δουλειά, μία άρτια οργανωτικά διοργάνωση, με άψογη διεξαγωγή και συμπεριφορά, που απέσπασε τον θαυμασμό όλων και προσέελκυσε μεγάλο διεθνές ενδιαφέρον, το οποίο εκτόξευσε σε φήμη τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στο πλάι τους είχαν και το Βασιλιά της Σουηδίας Γουσταύο τον Ε΄ και συμπαραστάτες τους γιους του. Οι αγώνες έγιναν στο στάδιο της Στοκχόλμης, το οποίο υπάρχει μέχρι σήμερα και η επίσημη τελετή έναρξης έγινε την 6^η Ιουλίου 1912 κατά το ευρωπαϊκό ημερολόγιο. Σύμφωνα με το δικό μας το «παλιό» ήταν 23 Ιουνίου. Την τελετή έναρξης την παρακολούθησαν περίπου 50.000 θεατές. Όλοι οι αθλητές παρέλασαν κατά ομάδες με ομοιόμορφες αθλητικές στολές και πινακίδες ανά χείρας, οι οποίες δήλωναν την χώρα προέλευσής τους, γεγονός που θεωρήθηκε και απαρχή των φαντασμαγορικών τελετών που θα ακολουθούσαν στους επόμενους Ολυμπιακούς,

---

⁴⁹ Βλ Κωνσταντάρας Δημ., Κοντολέων Μαν., Δόξα και Δάκρυ, οι Ολυμπιακοί Αγώνες από το 1896 έως τις μέρες μας, Αθήνα 2000, σελ. 64.

δημιουργώντας μία φαντασμαγορική εικόνα⁵⁰. Σημαιοφόρος της ομάδας μας ήταν ο Κωστής Τσικλητήρας.

Εικόνα 15. Η Ελληνική ομάδα και ο σημαιοφόρος Κωνσταντίνος Τσικλητήρας στους Ολυμπιακούς της Στοκχόλμης.(Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

4.2 Οι Αγώνες

Στους Αγώνες της Στοκχόλμης, εκτός από τα αγωνίσματα του στίβου, έγιναν και η διελκυστίνδα, η οπλομαχητική, η σκοποβολή, το μοντέρνο πένταθλο, τα ιππικά αγωνίσματα, η πάλη, η ποδηλασία, η κολύμβηση (ανδρών και γυναικών), η υδατοσφαίριση, η κωπηλασία, η ιστιοπλοΐα, το ποδόσφαιρο, η αντισφαίριση και η

⁵⁰ Βλ Φιλίππου Αχ. Ευάγ., Η Ιστορία των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων 1896-2000, Αθήνα 2002, σελ. 227.

γυμναστική⁵¹. Για πρώτη φορά στο πρόγραμμα των αγώνων έγινε το μοντέρνο πένταθλο (σκοποβολή, κολύμβηση, ξιφομαχία, ιππασία και δρόμος σε ανώμαλο έδαφος)⁵² καθώς και διάφοροι καλλιτεχνικοί διαγωνισμοί. Αντίθετα, δεν υπήρχαν τα αθλήματα της πυγμαχίας (η οποία απαγορευόταν από τη σουηδική νομοθεσία), της άρσης βαρών, της τοξοβολίας και του χόκεϋ στο χόρτο.

Εικόνα 16. Το στάδιο της Στοκχόλμης το 1912. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

Γενικό χαρακτηριστικό των αγώνων ήταν ότι όλοι οι αθλητές που συμμετείχαν είχαν προετοιμαστεί με ειδική προπόνηση και δεν είχαν μείνει στις φυσικές τους ικανότητες. Κατά συνέπεια, ο ανταγωνισμός ήταν σκληρός για τη διεκδίκηση της νίκης, αλλά μέσα στα όρια του Ολυμπιακού πνεύματος και της ευγενούς άμιλλας. Η εποχή των αγύμναστων και απροπόνητων αθλητών στο στίβο κυρίως, αλλά και στα άλλα αθλήματα,

⁵¹ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 179.

⁵² Βλ Ταρασουλέας Αθ., Ελληνική συμμετοχή στις Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1990, σελ. 79.

που βασίζονταν μόνο στο ταλέντο τους, είχε περάσει ανεπιστρεπτί, κάτι που στην Ελλάδα άργησε πάρα πολύ να ισχύσει καθολικά και γινόταν μόνο σε φωτεινές εξαιρέσεις.

Στους αγώνες αυτούς επίσης εισήχθηκαν πολλοί νεωτερισμοί. Καθιερώθηκε το τρέξιμο των αθλητών στους δρόμους ταχύτητας μέσα σε διαδρόμους. Για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε η ηλεκτρική χρονομέτρηση, παράλληλα με τη μέτρηση του χεριού και του photo-finish. Επίσης καθορίστηκαν τα 17 έτη ως κατώτερη ηλικία συμμετοχής στους αγώνες και καθιερώθηκε πιστοποιητικό υγείας για τους αθλητές. Υπήρξε μεγάλη συμμετοχή αθλητών σε όλα τα αγωνίσματα, με συνέπεια να γίνονται πολλές προκριματικές σειρές. Από αυτό πήρε αφορμή ο Αμερικανός Mike Murphy και πρότεινε στο μέλλον η συμμετοχή από κάθε έθνος να ορισθεί σε τρεις αθλητές για κάθε αγώνισμα⁵³. Επίσης οι πήχεις του ύψους και του επί κοντώ ήταν βαμμένοι, για να διακρίνονται καλύτερα και καθιερώθηκε ο κλωβός ασφαλείας για το αγώνισμα της σφαιροβολίας και της δισκοβολίας⁵⁴. Εισήχθηκε το μοντέρνο πένταθλο, μετά την πρώτη του εφαρμογή το 1906, που ήταν όπως και στην αρχαιότητα, διαφοροποιημένο όμως πλέον, με αντικατάσταση της πάλης με τα 1500 μέτρα, η οποία από τότε και στο εξής επισημοποιήθηκε και διατηρήθηκε. Σαν καινούργιο άθλημα έκανε την εμφάνισή του το σύνθετο αγώνισμα του δεκάθλου. Η αξιολόγηση στο πένταθλο γίνεται με βάση τη σειρά τερματισμού στα 5 αγωνίσματα, ενώ στο δέκαθλο με βάση τις επιδόσεις των αθλητών στα 10 αγωνίσματα. Τέλος, καθιερώθηκε στην ελεύθερη κολύμβηση το στυλ «κρόουλ» (με το κεφάλι μέσα κάθε δύο χεριές) από το χαβανέζο Καχαναμόκου, ο οποίος ήταν αθλητής και το χρησιμοποίησε σε αυτούς τους αγώνες.

Ένα ακόμη σπουδαίο έργο της Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων της Στοκχόλμης ήταν και η ανασύνταξη των κανονισμών των αγωνισμάτων έτσι, ώστε κάθε ασάφεια και ατέλεια που υπήρχε σε αυτούς να απομακρυνθεί και η εφαρμογή των κανονισμών γινόταν επιτέλους χωρίς καμία αμφιβολία από τους αθλητές. Γι' αυτό και η διοργάνωση ήταν άρτια σε όλη τη διάρκειά της και δεν υπήρξε κανένα παράπονο για τους κριτές των αγωνισμάτων.

Το μοναδικό μελανό σημείο που σημειώθηκε στην Στοκχόλμη, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν, αν και άσχετο με την καθ' αυτή διοργάνωση, ο πρώτος θάνατος αθλητή

---

⁵³ Βλ Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Η ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1976, σελ. 341.

⁵⁴ Βλ Γιαννάκης Θωμάς, Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1999, σελ. 601.

στην ιστορία των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Πρόκειται για τον Πορτογάλο μαραθωνοδρόμο Φραντσίσκο Λάζαρο, ο οποίος έχασε τις αισθήσεις του και πέθανε την επόμενη μέρα στο νοσοκομείο. Αιτία του θανάτου του, όπως αποφάνθηκαν οι γιατροί, ήταν η εξάντληση.

4.3 Έλληνες Ολυμπιονίκες

Από τον Ιανουάριο το ελληνικό Κράτος είχε με νόμο δώσει έκτακτη εισφορά στην ΕΟΑ 25.000 δραχμές για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των αθλητών στους 5^{ους} Ολυμπιακούς Αγώνες. Η ελληνική συμμετοχή μετά από σύσκεψη του ΣΕΑΓΣ και των κυριότερων αθλητικών συλλόγων της χώρας αποφασίστηκε να βγει μετά τους ΙΑ΄ Πανελληνίους αγώνες, που είχαν προκηρυχθεί για τις 29 Μαρτίου και τους αγώνες της Αλεξάνδρειας, που θα γίνονταν από 20 μέχρι 22 Απριλίου. Οι αποδόσεις των αθλητών ήταν όμως χαμηλές και δεν ικανοποίησαν την Επιτροπή. Χαρακτηριστικά, στην αρχή την αθλητική ομάδα αποτελούσαν μόνο τέσσερις αθλητές και αυτοί ήταν: ο Δ. Τριανταφυλλάκος (100μ., 200μ., άλμα τριπλούν), ο Μ. Δώριζας (σφαιροβολία, δισκοβολία), ο Γ. Μπανίκας (άλμα επί κοντώ) και ο Κ. Τσικλητήρας (ύψος και μήκος άνευ φοράς). Την τελευταία στιγμή προστέθηκε ο Ηρ. Σακελλαρόπουλος (μαραθώνιος). Στη συνέχεια προστέθηκαν και 9 σκοπευτές και 13 ξιφομάχοι, ο παλαιστής Αν. Αντωνόπουλος και 2 κολυμβητές. Συνεπώς, η συμμετοχή έφτασε τους 30 αθλητές⁵⁵. Αρχηγός της αποστολής ανέλαβε ο Αναστάσιος Μεταξάς και υπαρχηγός ο γυμναστής Ιωάννης Χρυσάφης.

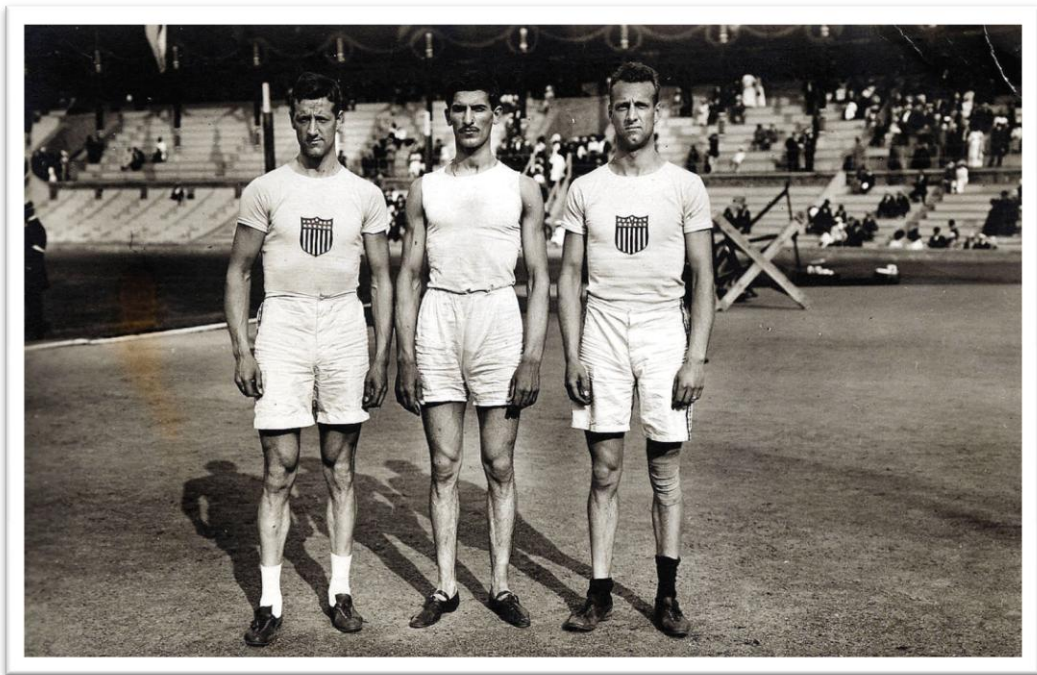
Οι αθλητές μας δεν κατάφεραν να διακριθούν και μάλιστα υστέρησαν αρκετά και από τις προσωπικές τους επιδόσεις. Μόνη εξαίρεση ο αθλητής του Πανελληνίου Συλλόγου Κωνσταντίνος Τσικλητήρας, ο οποίος στάθηκε στο ύψος της αποστολής του. Οι υπόλοιποι αθλητές απέδωσαν μέτρια, κατώτερα των επιδόσεων τους και πέρασαν απαρατήρητοι.

Στις 25 Ιουνίου 1912 (8 Ιουλίου) ο Τσικλητήρας αναδείχτηκε πρώτος Ολυμπιονίκης στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς με επίδοση 3.37 μέτρα. Επίσης κατέλαβε την τρίτη νίκη στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς με επίδοση 1.55 μέτρα. Η επιτυχία του αυτή

---

⁵⁵ Βλ Σκιαδάς Ελευθέριος, Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία 1894-2004, Αθήνα 2004, σελ. 181.

χειροκροτήθηκε πολύ θερμά από τους φιλάθλους. Αυτά ήταν και τα μοναδικά μετάλλια της ελληνικής ομάδας. Εκτός από αυτόν τον θρίαμβο, άλλες ικανοποιητικές εμφανίσεις ήταν στο ομαδικό αγώνισμα της σκοποβολής με καραμπίνα από απόσταση 25μ., όπου η ελληνική ομάδα κατέκτησε την 4^η θέση με 716 βαθμούς ανάμεσα σε 26 αντίστοιχες ομάδες. Επίσης, η ελληνική σκοπευτική ομάδα βγήκε 5^η στο περίστροφο από 30μ. (1057 β.) και 6^η στην καραμπίνα από 50μ. (708 β.). Ο Νικ. Λεβίδης βγήκε 4^{ος} στο ατομικό αγώνισμα με στρατιωτικό όπλο από απόσταση 300μ. (95β.) και ο Μεταξάς Αναστ. 6^{ος} στη βολή κατά πηλινών δίσκων (88 β.).

Εικόνα 17. Οι Ολυμπιονίκες στο άλμα εις ύψος. Στο μέσον ο Κωνσταντίνος Τσικλητήρας.
(Αρχείο ΕΟΕ)

4.4 Η Υποδοχή της Ελληνικής Ομάδας στην Αθήνα.

Η επιστροφή στην Αθήνα η οποία έγινε στις 23 Ιουλίου ήταν μία μεγάλη γιορτή μόνο για τον Κωστή Τσικλητήρα. Χιλιάδες φίλαθλοι υποδέχτηκαν στον σιδηροδρομικό σταθμό τον Ολυμπιονίκη-σύμβολο της αθλητικής λεβεντιάς, τον σήκωσαν στα χέρια και τον μετέφεραν στην πρώτη άμαξα της μεγάλης πομπής, όπου μετά το πέρασμα από την Ομόνοια, κατέληξαν στο γυμναστήριο του συλλόγου του, του Πανελληνίου ΓΣ. Εκεί τον περίμεναν οι επίσημοι. Ο σύλλογος του Πανελληνίου του έκανε δώρο ένα χρυσό ρολόι με

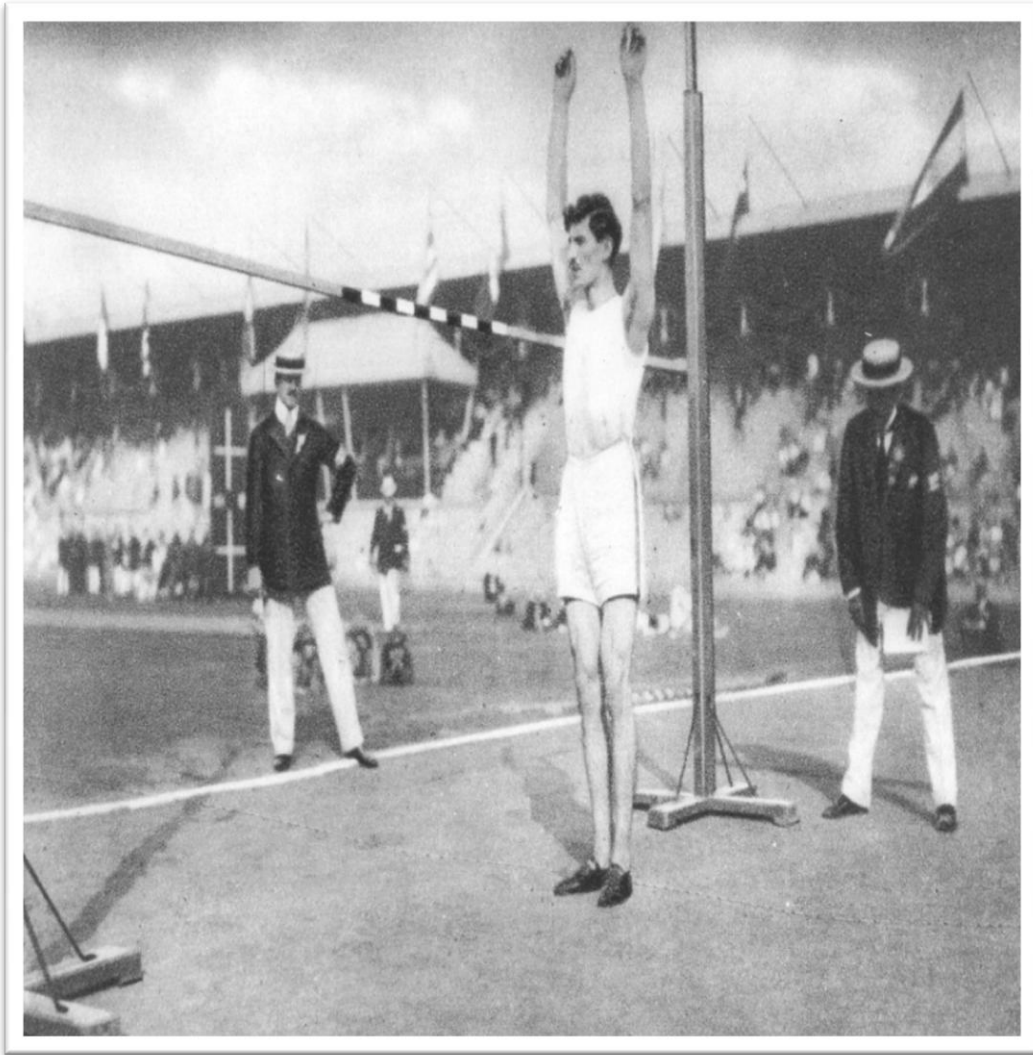
χαραγμένη πάνω του την ημερομηνία της νίκης του. Μοναδικός απών ήταν η ΕΟΑ, από την οποία δεν παρευρέθη κάποιος εκπρόσωπος και εκ των υστέρων δικαιολογήθηκε ότι δεν έλαβε κάποια πρόσκληση. Όσο για τα περίφημα Ολυμπιακά πριμ της εποχής; Επιτέλους πολλές ήταν οι προσφορές εργασίας για τον Τσικλητήρα, εντός και εκτός Ελλάδος. Τελικά, η Τράπεζα Αθηνών του πρόσφερε δουλειά στο κεντρικό της κατάστημα, κάτι που αποδέχτηκε ο Έλληνας Ολυμπιονίκης και εντάχθηκε στο προσωπικό της, καθώς είχε σπουδάσει στη «Βιομηχανική και Εμπορική Ακαδημία» του Όθωνος Ρουσόπουλου, που λειτουργούσε στην Αθήνα από το 1894. Αυτό πραγματικά ήταν τιμή για τον αθλητή και ίσως φωτεινή εξαίρεση ανταμοιβής κάποιου Ολυμπιονίκη από την Πατρίδα του.

Ίσως τελικά να αποτελούσε και κάποιο κίνητρο για παρακίνηση άλλων αθλητών να εργαστούν με περισσότερο ζήλο, για να επιτύχουν καλύτερες επιδόσεις. Στα πρακτικά της συνέλευσης του Πανελληνίου ΓΣ γίνεται αναφορά για τον αντίκτυπο της μεγάλης νίκης στους Ολυμπιακούς της Στοκχόλμης: «Πανταχόθεν από πάντα τον πεπολιτισμένον κόσμον ο σύλλογος εδέχθη συγχαρητήρια δια την νίκην ταύτην, ήτις απέδειξεν ότι η μικρά Ελλάς δεν υστέρησε της πάλαι προγονικής δόξης, αλλά αναδείξασα τον Τσικλητήρα αθλητή εφάμιλλον των αρχαίων, εκέρδισε την δόξαν της ισχύος και εξησφάλησε την τιμήν και την αθανασίαν»⁵⁶.

---

⁵⁶ Βλ Αρχείο Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

Υ. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑ

Εικόνα 18. Ο ΚΩΣΤΗΣ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ ΑΛΜΑ ΤΟΥ ΣΤΗ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ
ΤΟ 1912. (Αρχείο ΕΟΕ)

5.1 Το γενεαλογικό δέντρο και η καταγωγή του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα.

Ο Κωνσταντίνος Τσικλητήρας γεννήθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1888 στην Πύλο της Μεσσηνίας και απεβίωσε στις 10 Φεβρουαρίου 1913 από μηνιγγίτιδα, σε ηλικία 25 χρονών. Ήταν γόνος ιστορικής και αρχοντικής οικογένειας, με σπουδαία εθνική και κοινωνική δράση, που ξεκινά από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Το όνομα Τσικλητήρας πρωτοεμφανίζεται το 1813 και ήταν ο προπάππος του Κωστή, Νικόλαος Τσικλητήρας, ο οποίος γεννήθηκε στην Πύλο και μετανάστευσε νέος στην Αμερική, όπου εγκαταστάθηκε στη Βοστώνη. Εκεί εργάστηκε ως διδάσκαλος και λέγεται ότι εισήγαγε την ελληνική γλώσσα στα αμερικανικά πανεπιστήμια και ταυτόχρονα απέκτησε μεγάλη ακίνητη περιουσία⁵⁷. Μετά από λίγο παντρεύτηκε με την Γαλλίδα Αικατερίνη Ουβρέ. Δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των παιδιών που απέκτησε αλλά ξέρουμε μόνο δύο από αυτά, τον Νικόλαο Νικ. Τσικλητήρα και μία κόρη. Το 1820 πεθαίνει η γυναίκα του και το 1821 μαθαίνει ότι βρίσκεται σε εξέλιξη η ελληνική επανάσταση έτσι αποφασίζει να αναχωρήσει για την πατρίδα του μαζί με τα δύο παιδιά του. Στη διάρκεια του υπερατλαντικού ταξιδιού του, εν πλω, πεθαίνει η κόρη του σε ηλικία 6-7 ετών για άγνωστο σε μας λόγο και φτάνει στην Ελλάδα με τον 10 χρονών γιο του. Αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στην περιοχή της Μεσσηνίας και γίνεται Γενικός Γραμματέας Επαρχίας, Αστυνόμος και Λιμενάρχης Νεοκάστρου (Πύλου). Η εθνική δράση του μετανάστη Νικόλαου Τσικλητήρα υπήρξε μεγάλη. Αυτό προκύπτει από τα αρχεία που βρίσκονται στην Εθνική βιβλιοθήκη και κυρίως από τα ιστορικά ημερολόγια του Ναυτικού Αγώνος του 1821 Αντιναύαρχου Γεωργίου Σαχτούρη, Διοικητού της Δευτέρας Μοίρας του Ελληνικού Στόλου, του οποίου ο Ν. Τσικλητήρας υπήρξε Αρχιγραμματέας στην Ναυαρχίδα «Αθηνά». Απεβίωσε το 1839 στην Πύλο της Μεσσηνίας.

Ο γιος του, ο Νικόλαος Τσικλητήρας ο νεότερος (1813-1895), είναι ο παππούς του Κωστή, παντρεύτηκε στην Ελλάδα και απέκτησε επτά παιδιά, δύο γιους και πέντε κόρες. Διατέλεσε βουλευτής από το 1861 μέχρι το 1875 σε πέντε περιόδους. Ένας από τους γιούς του ήταν ο Ηρακλής Τσικλητήρας, που είναι ο πατέρας του Κωστή.

---

⁵⁷ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 19. Εδώ αναφέρεται ότι έφτασε για πρώτη φορά στη Βοστώνη το 1813, όχι ως μετανάστης αλλά ως «σουπερκάργκο» (υπεύθυνος φορτίου) του πλοίου Ιερουσαλήμ που μετέφερε εκεί καφέ και ζάχαρη από την Κούβα.

Ο Ηρακλής Τσικλητήρας, πατέρας του Ολυμπιονίκη, ήταν γιατρός στο επάγγελμα, γεννήθηκε και πέθανε στην Πύλο (1852-1919). Παντρεύτηκε την Μαριγώ το γένος Καλογεροπούλου και απέκτησαν τρία παιδιά, τον Κωστή, τον Σταύρο και την Ελένη. Διατέλεσε για πολλά χρόνια δήμαρχος Πύλου (από το 1879 μέχρι το 1895) και πρόξενος της Γαλλίας στο Ναβαρίνο, διαδεχόμενος τον πατέρα του σε αυτό το αξίωμα. Ήταν εξέχον μέλος της τοπικής αριστοκρατίας.

Αξίζει πραγματικά να αναφέρουμε βιογραφικά στοιχεία για τον αδερφό του Κωστή, τον Σταύρο ή Λούλη (1893-1935), που ήταν αγροτικός ηγέτης. Γεννήθηκε στην Πύλο και σπούδασε νομικά στην Αθήνα. Φοιτητής 19 χρόνων έλαβε εθελοντικά μέρος στους Βαλκανικούς πολέμους. Ακολούθησε τον δικαστικό κλάδο, αλλά παραιτήθηκε νωρίς για να αναμειχθεί με την πολιτική (1923). Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη του Αγροτικού Κόμματος και αγωνίστηκε για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των αγροτών της Μεσσηνίας και γενικότερα όλης της Ελλάδος, αποβλέποντας στην πραγματοποίηση των σοσιαλιστικών του επιδιώξεων μέσα στα πλαίσια του αγροτικού κινήματος. Για τις ριζοσπαστικές του αντιλήψεις και την άκαμπτη αγωνιστική του συνέπεια υπέστη πάρα πολλές διώξεις και φυλακίστηκε επανειλημμένα. Ηγετική φυσιογνωμία με ευρύτατη πολιτικοοικονομική μόρφωση, ο οποίος γνώριζε σε βάθος και πολύ καλά τα γεωργικά και οικονομικά προβλήματα της χώρας. Έλαβε ενεργό μέρος στα ταραχώδη σταφιδικά συλλαλητήρια του 1929-1930. Εξελέγη βουλευτής Μεσσηνίας με τη σημαία του κόμματός του (1932). Μέσα και έξω από τη Βουλή ακολούθησε τη γραμμή της πλήρους αυτοτέλειας του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδας (ίδρυση του κόμματος το έτος 1930 από τον Ι. Σοφιανόπουλο) απέναντι των αστικών κομμάτων, ως κόμματος ταξικού. Μετά τη διάσπαση του ΑΚΕ επιδίωξε την αποκατάσταση της ενότητάς του με βάση τις αρχές του καταστατικού του, που ψήφισε το Γ΄ Πανελλήνιο Γενικό Συνέδριό του. Κατά τις εκλογές της 9.6.1935 έκανε τοπική εκλογική σύμπραξη με το συνδυασμό βασιλοφρόνων (Κονδύλη- Μεταξά) της Μεσσηνίας. Μη μπορώντας όμως να συγχωρήσει στον εαυτό του την ιδεολογική του αυτή ασυνέπεια, το βράδυ των εκλογών και πριν ακόμη γίνουν γνωστά τα αποτελέσματά τους, αυτοκτόνησε με περίστροφο στο χωριό Χανδρινού της Πυλίας, στο σπίτι που τον φιλοξενούσαν. Ο θάνατός του χαρακτηρίστηκε ως μεγάλη απώλεια για το αγροτικό κίνημα της Μεσσηνίας και της χώρας. Απέκτησε ένα γιο τον Ηρακλή, ο οποίος γεννήθηκε στην Πύλο το 1922. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Νέας Σμύρνης και σπούδασε νομικά, πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διορίστηκε εισηγητής στο Συμβούλιο Επικρατείας (1951) και προάχθηκε σε πάρεδρο (1958).

Ο Κωστής Τσικλητήρας γεννήθηκε στην Πύλο το 1888 και έζησε εκεί τα παιδικά του χρόνια. Πέθανε στην Αθήνα στις 10 Φεβρουαρίου 1913 από μηνιγγίτιδα σε ηλικία 25 χρόνων. Αθλητής του Πανελληνίου Γ.Σ., έλαβε μέρος στους Β' Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες των Αθηνών το 1906, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου το 1908 κερδίζοντας δύο δεύτερες θέσεις στο άλμα εις μήκος και εις άλμα εις ύψος άνευ φοράς και στους Ολυμπιακούς της Στοκχόλμης το 1912, κατακτώντας ένα χρυσό στο μήκος άνευ φοράς και ένα χάλκινο στο ύψος άνευ φοράς. Στη Φινλανδική Εγκυκλοπαίδεια των Σπορ υπάρχει φωτογραφία του στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς με την υποσημείωση: «Το φαινόμενο των Ολυμπιακών Αγώνων της Στοκχόλμης Κ. Τσικλητήρας, του οποίου η λαμπρά νίκη τιμά την μικρή Ελλάδα και συγκινεί την υφήλιο»⁵⁸. Από μικρό παιδί έδειξε την κλίση που είχε για τον αθλητισμό, αφού από τα μαθητικά του χρόνια πρωταγωνιστούσε σε όλους τους αυτοσχέδιους αγώνες που έκανε με τους φίλους του, αλλά και στους μαθητικούς αγώνες και μάλιστα συμμετέχοντας σε διαφορετικά αγωνίσματα. Διηγούνται πως στα τοπικά πανηγύρια πήδαγε τρία άλογα δεμένα μαζί και πως η πόρτα του σπιτιού του δεν τον έβλεπε ποτέ, αφού του άρεσε να μπαίνει μέσα πηδώντας πάνω από τη μάντρα.

Τα παιδικά του χρόνια στην Πύλο ήταν ανέμελα, αλλά και ενστικτωδώς προσανατολισμένα στη γυμναστική που του άρεσε πάρα πολύ. Σίγουρα, υπήρχε παντελής έλλειψη αθλητικής υποδομής και κατάλληλης καθοδήγησης, αφού τότε στην Ελλάδα ο αθλητισμός θεωρούνταν χαμένος χρόνος, τέτοια αντίληψη επικρατούσε τότε, πόσο μάλλον στην επαρχία, όπου ζούσε. Ήταν εξαιρετικά προικισμένος σωματικά από τη φύση και αγαπούσε να εντυπωσιάζει με διάφορα κατορθώματα τους συμπατριώτες του.

---

⁵⁸ Βλ Καράμπελας Νίκος, Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό, Εκδόσεις Νέστωρ, Καλαμάτα 1962, σελ 407.

5.2 Η σταδιοδρομία του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα.

Το 1896, όταν η χώρα μας ανέλαβε τη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, ο Τσικλητήρας ήταν μόλις οκτώ χρονών, αλλά ο απόηχος της επιτυχίας της αναβίωσης των αγώνων έφτασε σε κάθε γωνιά της Ελλάδας και συνάρπασε το νεαρό Κωστή. Η Ολυμπιάδα του 1896 είχε μεγάλες επιδράσεις διαφορετικής φύσεως, τόσο στους ανθρώπους που είχαν τη διακυβέρνηση της χώρας, όσο και στον απλό λαό. Όσον αφορά τους επίσημους κύκλους ξαναγεννήθηκε η ιδέα της μόνιμης τελέσεως των Αγώνων στην Ελλάδα, που θα την έκανε επίκεντρο του ενδιαφέροντος όλου του κόσμου κάθε τέσσερα χρόνια. Για τον λαό πάλι, η τέλεση των αγώνων προκάλεσε μεγάλο ενθουσιασμό και χαρά και τον έκανε να στραφεί προς τον αθλητισμό. Άρα η Ολυμπιάδα του 1896 άφησε και μια μεγάλη κληρονομιά: Η φυσική αγωγή αναγνωρίστηκε από όλους και διαδόθηκε ραγδαία.

Όλη η Ελλάδα είχε μεταβληθεί σε ένα απέραντο μεγάλο γυμναστήριο και γίνονταν συχνά διάφοροι τοπικοί αγώνες έχοντας στο πρόγραμμά τους και Μαραθώνιο αφού είχαν επηρεαστεί από τη νίκη και τη δόξα του Σπύρου Λούη⁵⁹. Άλλη ευχάριστη συνέπεια ήταν η αθρόα σύσταση πολλών αθλητικών και γυμναστικών συλλόγων λίγο πριν και κυρίως μετά τους αγώνες έτσι, όσοι ήθελαν να ασχοληθούν με τον αθλητισμό έβρισκαν πιο κατάλληλες συνθήκες και πιο οργανωμένες.

Τον Ιανουάριο του 1897 οργανώνεται επίσημα και ο ΣΕΑΓΣ, που αργότερα, το έτος 1928, θα μετονομασθεί σε ΣΕΓΑΣ (Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων), ονομασία που διατηρεί έως και σήμερα. Ιδρύθηκε ως αναγκαιότητα πληρέστερης οργάνωσης των τότε ελληνικών αθλητικών σωματείων, μετά τους Α΄ Ολυμπιακούς Αγώνες, που τελέστηκαν στην Αθήνα το έτος 1896. Η γυμναστική γίνεται μάθημα υποχρεωτικό σε όλη την έκταση της εκπαίδευσης από το δημοτικό μέχρι και το Πανεπιστήμιο. Κάθε σχολείο πρέπει να έχει το δικό του Γυμναστήριο⁶⁰. Καθιερώνεται κάθε χρόνο να γίνονται στην Αθήνα Πανελλήνιοι αγώνες με οργανώτρια την ΕΟΑ και τον ΣΕΑΓΣ. Εκτός από τους Πανελλήνιους αγώνες που άρχισαν για πρώτη φορά το 1901, άλλοι αγώνες που θεσμοθετήθηκαν ήταν και οι σχολικοί (στην ουσία γυμναστικές

---

⁵⁹ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 74.

⁶⁰ Βλ Γιαννάκης Θ., Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1999, σελ. 563.

επιδείξεις και εξετάσεις στη γυμναστική)⁶¹. Οι Πανελλήνιοι είναι κυρίως αθλητικοί και γυμναστικοί αγώνες, εμπνευσμένοι από την παράδοση των Ολυμπιακών Αγώνων και περιλαμβάνουν πολλά αγωνίσματα. Επίσης, το έτος 1899 είχαμε και τους πρώτους 20 αποφοιτήσαντες με πτυχίο, μετά από διετή φοίτηση, από τη «Σχολή Γυμναστών» που αποσκοπούσε στη δημιουργία στελεχών για τη διδασκαλία της γυμναστικής, οι οποίοι όλοι διορίστηκαν και οι προοπτικές που είχαν ήταν ευοίωνες⁶².

Στα δεκαεφτά του ο Κωστής Τσικλητήρας αποφασίζει να μετακομίσει στην Αθήνα μετά και από προτροπή των γονιών του, για να σπουδάσει στην Εμπορική και Βιομηχανική Ακαδημία, αλλά ταυτόχρονα τον απορρόφησε αμέσως και κυριολεκτικά ο αθλητισμός. Γράφτηκε σε έναν ένδοξο σύλλογο με μεγάλη δραστηριότητα και επιτυχίες στον αθλητισμό, τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο, με ημερομηνία εγγραφής την 27/4/1905. Εκεί οι ικανότητές του εκτιμήθηκαν αμέσως από τους προπονητές του, Α. Λευκαδίτη (ο οποίος θεωρείται θεμελιωτής του προσκοπισμού στην Ελλάδα) και Φ. Καρβελά, που εντόπισαν στο πρόσωπο του Κωστή ένα μεγάλο ταλέντο με μοναδικά σωματικά προσόντα. Ήταν πολύ ψηλός, με τέλεια σωματική διάπλαση, πόδια ψηλά δυνατά και λαστιχένια, δυνατή μέση με εκπληκτικό σπάσιμο. Αυτά τα προσόντα τον έκαναν να έχει μία απίστευτη αλτικότητα⁶³. Με βάση αυτά τα δεδομένα οι προπονητές του τον συμβούλεψαν να ασχοληθεί αποκλειστικά με τα αγωνίσματα του άλματος εις μήκος και άλματος εις ύψος άνευ φοράς. Όλα συνηγορούσαν στο γεγονός ότι με εξειδικευμένη προπόνηση είχε τα φόντα να πετύχει μεγάλες επιδόσεις και να κάνει λαμπρή καριέρα, αρκεί να αφοσιωνόταν σε αυτό.

Άρχισε εντατικές προπονήσεις κάτω από τις οδηγίες των προπονητών του ανεβάζοντας συνέχεια τις προσωπικές του επιδόσεις σε επίπεδα πλέον ανταγωνιστικά, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Είχε ψυχικά χαρίσματα, χαρακτήρα, δυνατή προσωπικότητα και πάθος για αυτό που έκανε. Η βελτίωση του συνεχιζόταν με ταχείς ρυθμούς, όμως η αγάπη του για τον αθλητισμό τον έκανε να ασχοληθεί και με άλλα σπορ. Ασχολήθηκε περιστασιακά με την σφαίρα, την πάλη, την υδατοσφαίριση με την ομάδα του Πανελληνίου και τον ακοντισμό, αλλά και με το πένταθλο, ενώ υπήρξε και ο πρώτος

---

⁶¹ Βλ Κουλούρη Χριστίνα, Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας, Αθήνα 1997, σελ 126.

⁶² Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 94.

⁶³ Βλ Χρόνης Μεν., Ολυμπιακοί Αγώνες-Πελοπόννησος, στο στίβο της δόξας, Αθήνα 2004, σελ. 183.

τερματοφύλακας του Παναθηναϊκού, που τότε λεγόταν ΠΟΑ (Ποδοσφαιρικός Όμιλος Αθηνών), και ιδρύθηκε το 1908 από τον συναθλητή του στον Πανελλήνιο Γεώργιο Καλαφάτη και μετονομάστηκε τελικά σε ΠΑΟ το 1924.

Όταν τα αδέρφια Καλαφάτη αποφάσισαν να ασχοληθούν περισσότερο μεθοδικά με το ποδόσφαιρο, τους ακολούθησε γιατί ήταν φίλος τους. Καθώς ήταν ψηλός (1.92), είχε μεγάλο επιτόπιο άλμα, αντίληψη και ελαστικότητα, ήταν κατάλληλος για αυτό το πόστο. Επιπλέον, ο Σύλλογος του δεν διατηρούσε τμήμα «Ποδοσφαίρισης» και ως εκ τούτου ήταν επιτρεπτό να ασχολείται ένας αθλητής του με ένα διαφορετικό σύλλογο. Αυτή τη θέση του τερματοφύλακα τη διατήρησε από το Φεβρουάριο του 1908, που δημιουργήθηκε ο ποδοσφαιρικός όμιλος, μέχρι και την στράτευσή του τον Οκτώβριο του 1912⁶⁴.

5.2.1 Οι Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες και 2οι Ολυμπιακοί Αγώνες των Αθηνών το 1906

Η πρώτη του εμφάνιση σε επίσημους αγώνες στίβου ήταν στους Ε΄ Πανελληνίους αγώνες, που έγιναν από 16 μέχρι 19 Μαρτίου το 1906. Ο Τσικλητήρας λαμβάνει μέρος στο μήκος άνευ φοράς και κατατάσσεται τρίτος με επίδοση 2,83μ. Πρώτος είναι ο Γιαννηκώστας Ι. με 2,95 και δεύτερος ο Τουφερής Αλ. με 2,89, και οι δύο αθλητές του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου. Για πρώτη φορά βραβεύτηκαν και οι τρίτοι νικητές, γεγονός το οποίο θα καθιερωνόταν πλέον σε κάθε αγώνισμα και σε κάθε διοργάνωση⁶⁵. Η εμφάνισή του κρίνεται ικανοποιητική με δεδομένη την απειρία του και κρίνοντας και τα προσόντα του, οι υπεύθυνοι αποφασίζουν να συμμετάσχει και στην Ολυμπιάδα του 1906, αν και ήταν ουσιαστικά ανέτοιμος.

Στους αγώνες του 1906, έλαβαν μέρος οι καλύτεροι αθλητές του κόσμου. Ο Τσικλητήρας δηλώνει συμμετοχή στο άλμα σε μήκος άνευ φοράς και στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς αλλά δεν καταφέρνει να προκριθεί στους τελικούς των αγωνισμάτων.

---

⁶⁴ http://palaimaxoipao1908.blogspot.com/2012/02/blog-post_6348.html

⁶⁵ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 168.

Αποτελέσματα των 2^{ων} Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας:

Στο μήκος κατατάσσεται όγδοος, πηδώντας 2,84 μέτρα. Συνολικά μετείχαν 30 αθλητές, από τους οποίους οι 25 ήταν ξένοι. Η τελική κατάταξη για τους τρεις πρώτους νικητές, τους οποίους στο άμεσο μέλλον θα είχε συνέχεια ανταγωνιστές του, ήταν:

- 1) Ewry Ray (ΗΠΑ) 3.30
- 2) Robertson L. (ΗΠΑ) 3.09
- 3) Sheridan M. (ΗΠΑ) 3.05

Στο άλλο αγώνισμα του άλματος εις ύψος άνευ φοράς μετείχαν συνολικά 11 αθλητές, από τους οποίους οι 9 ήταν ξένοι και τα αποτελέσματα ήταν:

- 1) Ewry Ray (ΗΠΑ) 1.56
- 2) Robertson L.(ΗΠΑ) 1.40
- 3) Sheridan M. (ΗΠΑ) 1.40
- 4) Duront L. (Βέλγ.) 1.40

Ο Τσικλητήρας θα έβγαινε τέταρτος σε αυτό το αγώνισμα αλλά ο τρόπος του άλματός του κρίθηκε αντικανονικός⁶⁶. Σε αυτούς τους πρώτους μεγάλους αγώνες που έλαβε μέρος, όπως βλέπουμε από τα αποτελέσματα, κυρίαρχος ήταν ο Αμερικανός Ewry Ray, ο μεγαλύτερος μέχρι εκείνη τη στιγμή αθλητής όσον αφορά τα άλματα. Ο Τσικλητήρας τον παρακολούθησε καθόλη τη διάρκεια των αγώνων αλλά και στις προπονήσεις του και υιοθέτησε πολλά στοιχεία από την τεχνική του κατάρτιση στα άλματα. Σε εκείνους τους αγώνες είχε θριαμβεύσει και ο αθλητής Νικόλαος Γεωργαντάς στη λιθοβολία και τη δισκοβολία, ο οποίος ήταν αδερφικός και αχώριστος φίλος του Τσικλητήρα και βλέποντας τον νεαρό αθλητή στενοχωρημένο του είπε: « Κώστα είσαι πολύ νεαρός ακόμη, μα να είσαι βέβαιος ότι με την επίδοση που έχεις στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς γρήγορα και συ θα γίνεις Ολυμπιονίκης»⁶⁷.

---

⁶⁶ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 181.

⁶⁷ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 22.

Η συμμετοχή του σε αυτήν την μεγάλη διοργάνωση, σε ηλικία μόλις 18 ετών, έμελλε να σφραγίσει οριστικά την ζωή του. Αφοσιώθηκε στον αθλητισμό, αν και είχε την οικονομική δυνατότητα και τη μόρφωση από τις σπουδές στη σχολή που είχε γραφτεί (θα έπαιρνε πτυχίο στα οικονομικά) να κάνει μία σπουδαία επαγγελματική καριέρα.

5.2.2 ΣΤ' Πανελλήνιοι Αγώνες. Μετά από ένα χρόνο προπόνησης για τον Τσικλητήρα ήρθε η στιγμή των 6^{ου} Πανελληνίων αγώνων. Οι αγώνες προκηρύχθηκαν να αρχίσουν στις 24 Απριλίου 1907, μία ημερομηνία που ήταν ένα μήνα πιο μετά από τις προηγούμενες διοργανώσεις Πανελληνίων αγώνων και αυτό λόγω του ότι η γιορτή του Πάσχα έπεφτε αργά. Οι Πανελλήνιοι αγώνες είχε αποφασιστεί να διεξάγονται την εβδομάδα αμέσως μετά την Κυριακή του Πάσχα (Διακαινήσιμος εβδομάδα). Αυτό εξελίχθηκε σε στοιχείο επιτυχίας των αγώνων λόγω του θερμότερου κλίματος που βοηθούσε τους αθλητές για καλύτερες επιδόσεις, αλλά και των θεατών που θα τους παρακολουθούσαν ευκολότερα. Πήραν μέρος 13 σύλλογοι και δήλωσαν συμμετοχή 157 αθλητές, αλλά τελικά για διάφορους λόγους έλαβαν μέρος οι 134⁶⁸.

Ο Τσικλητήρας έλαβε μέρος στον ελεύθερο ακοντισμό, στο ύψος άνευ φοράς, στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς και στο αθλητικό πένταθλο και βοήθησε τον σύλλογό του να κατακτήσει την πρώτη θέση στους αγώνες, με δεύτερο τον Εθνικό Γυμναστικό Σύλλογο. Οι επιδόσεις του κατά άθλημα ήταν: Στον ελεύθερο ακοντισμό κατάφερε να προκριθεί στον τελικό με βολή στα 42μ., αλλά δεν κατάφερε να μπει στην πρώτη τριάδα. Εκεί νικητής ήταν ο Μιχ. Δώριζας του Εθνικού με βολή στα 53.14μ. Στο ύψος άνευ φοράς βγήκε πρώτος με άλμα 1.40, ισοβαθμώντας με τον Σαραφόπουλο Ν. του Γ.Σ. Βόλου, όμως είχε κάνει το νικητήριο άλμα πιο γρήγορα από τον αντίπαλό του. Στο μήκος άνευ φοράς πρώτευσε με επίδοση 3.07 και στο αθλητικό πένταθλο που περιλάμβανε τα αγωνίσματα άλμα, δίσκο, ακόντιο, τρέξιμο 192μ. και πάλι βγήκε τρίτος, συγκεντρώνοντας 21 βαθμούς ισοβαθμώντας με τον Διακίδη Θ. του Γ.Ε. Πατρών. Πρώτος στο πένταθλο ήταν ο Δώριζας Μιχ. με 12 βαθμούς του Εθνικού⁶⁹.

---

⁶⁸ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 201.

⁶⁹ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 204.

5.2.3 Οι 11οι Πανιώνιοι και οι Α΄ Τακτοί Αγώνες. Ενώ γίνονταν οι Πανελλήνιοι αγώνες οι σύλλογοι προετοιμάζονταν και για τη συμμετοχή τους στους ΙΑ΄ Πανιώνιους αγώνες στην Σμύρνη, που θα διεξάγονταν στις 6 και 7 Μαΐου στο στάδιο Παραδείσου με την συμμετοχή των καλύτερων αθλητών των Πανελληνίων. Οι αγώνες είχαν εγκριθεί και από τον ΣΕΑΓΣ, ώστε τα αποτελέσματα να είναι επίσημα. Όπως ήταν φυσικό είχε προκριθεί και ο Τσικλητήρας, ο οποίος έλαβε μέρος στο άλμα σε ύψος μετά φοράς, όπου πρότευσε με επίδοση 1.65μ., μοιραζόμενος και πάλι τη θέση με τον Διακίδη Θ. του Γ.Ε. Πατρών. Στον ελεύθερο ακοντισμό πήρε την τρίτη θέση με 44.95μ., στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς την πρώτη με 1.40μ. και στο μήκος άνευ φοράς πάλι την πρώτη θέση με 3.14μ. Όπως βλέπουμε οι επιδόσεις του συνεχώς βελτιώνονταν.

Σε αυτούς τους αγώνες πήραν μετάλλιο πρωταθλητού όσοι πέτυχαν ή ξεπέρασαν κάποιες επιδόσεις που είχαν θέσει οι διοργανωτές, μάλλον για να ανεβάσουν το επίπεδο των αγώνων. Μέσα σε αυτούς ήταν και ο Κωστής Τσικλητήρας, που του απονεμήθηκε ο Χρυσός σταυρός του Πανιωνίου για τις επιδόσεις του στο ύψος άνευ φοράς και στο ακόντιο⁷⁰. Πραγματικά, η επιτυχία των αγώνων ήταν εφάμιλλη των Πανελληνίων και σε οργανωτικά θέματα, αλλά και σε αξιόλογα αποτελέσματα όσον αφορά τις επιδόσεις που επιτεύχθηκαν.

Το φθινόπωρο του 1907 αποφασίζεται από την ΕΟΑ και τον ΣΕΑΓΣ να διεξαχθούν οι πρώτοι τακτοί φθινοπωρινοί αγώνες, οι οποίοι κράτησαν πέντε ημέρες. Σκοπός αυτής της δοκιμαστικής διοργάνωσης ήταν να ενθαρρυνθούν οι δεύτεροι νικητές (αυτοί που δεν μπορούσαν να κατακτήσουν την πρώτη νίκη) και η προσέλκυση νέων αθλητών. Γι αυτό η συμμετοχή κάποιων πρωτοκλασάτων αθλητών βαπτίστηκε ως χαριστική και το μόνο που θα κέρδιζαν θα ήταν πιο μεγάλη εμπειρία σε αγώνες. Μέσα σε αυτούς ήταν και ο Τσικλητήρας, ο οποίος δοκίμασε στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς με 1.40μ. και μετά φοράς με 1.55μ., στον ελεύθερο ακοντισμό και στο μήκος άνευ φοράς με 3.10μ. Χαρακτηριστικό των αγώνων για την ανάδειξη του αρχικού στόχου της μύησης καινούργιων αθλητών ήταν ότι το αθλητικό πένταθλο έγινε με αθλητές που δεν νίκησαν στους Πανελληνίους αγώνες.

---

⁷⁰ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 208.

5.3 Οι Ζ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες

Το έτος 1908 ήταν επίσημα Ολυμπιακή χρονιά. Οι υπεύθυνοι της πολιτείας για τον αθλητισμό ανακοίνωσαν ότι το κράτος θα χορηγήσει το αναγκαίο ποσό για την αξιόλογη εκπροσώπηση της χώρας μας στους Ολυμπιακούς του Λονδίνου. Προκριματικοί αγώνες θα ήταν και πάλι οι Πανελλήνιοι που είχαν ορισθεί για τον Απρίλιο. Ο Πανελλήνιος σύλλογος για την καλύτερη προετοιμασία των αθλητών του τέλεσε εσωτερικούς αγώνες από τις 9 μέχρι και τις 16 Μαρτίου και ο Τσικλητήρας στο ύψος άνευ φοράς έκανε άλμα 1.45μ., που θεωρήθηκε πολύ καλή επίδοση, αλλά όμως ανεπίσημη.

Στις 17 Απριλίου του 1908 άρχισαν και οι 7^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες στο Παναθηναϊκό Στάδιο και τελείωσαν στις 20 Απριλίου. Τους παρακολούθησαν ο διάδοχος και αρκετοί επίσημοι, όπως υπουργοί και βουλευτές. Συμμετοχή στους αγώνες δήλωσαν 10 σύλλογοι με 147 αθλητές, αλλά τελικά έλαβαν μέρος οι 113 από αυτούς⁷¹. Ήταν οι αγώνες που θα θριαμβεύσει ο Τσικλητήρας παίρνοντας μόνο πρώτες θέσεις.

Λαμβάνει μέρος στα αγωνίσματα του ύψους άνευ φοράς και του ύψους μετά φοράς και κατατάσσεται πρώτος και στα δύο με επιδόσεις 1.45μ. και 1.65μ. αντίστοιχα. Στο μήκος άνευ φοράς κατακτά και πάλι την πρώτη θέση με 3.32μ. Ο σύλλογός του καταλαμβάνει την πρωτιά στους αγώνες για τέταρτη συνεχή διοργάνωση.

Οι 7^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες είχαν επιτυχία σε ότι αφορά τις επιδόσεις των αθλητών. Ιδιαίτερα η επίδοση του Τσικλητήρα στο μήκος άνευ φοράς με 3.32μ. ήταν προάγγελος για μελλοντικές διεθνείς επιτυχίες του μόλις 20 χρόνων αθλητή.

5.3.1 Η Προετοιμασία της Ολυμπιακής μας Ομάδας και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Λονδίνου το 1908. Με βάση τις επιδόσεις που πέτυχαν οι αθλητές στους Πανελλήνιους αγώνες, στις 29 Απριλίου η ΕΟΑ κατάρτισε την Ολυμπιακή ομάδα στην οποία συμμετείχε ο Τσικλητήρας. Κάλεσε αυτούς να προπονούνται στο Παναθηναϊκό στάδιο καθημερινά υπό τις οδηγίες των γυμναστών Ιωαν. Χρυσάφη, Α. Νικολόπουλου και Σπ. Αρβανίτη. Ήταν η πρώτη συστηματική Ολυμπιακή προετοιμασία των αθλητών για

---

⁷¹ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 218.

τους αγώνες του Λονδίνου. Η προπόνηση συνεχίστηκε όλο τον Μάιο και τον Ιούνιο και οι επιδόσεις του Τσικλητήρα στο ύψος άνευ φοράς με 1.50μ. και στο μήκος άνευ φοράς με 3.31μ. βελτιώθηκαν⁷².

Το ταξίδι για το Λονδίνο άρχισε με πλοίο στις 19 Ιουνίου για την δωδεκαμελή ομάδα της Ελλάδας. Πρώτα έφτασαν στο Μπρίντεζι στην Ιταλία με πλοίο και από εκεί με τρένο στο Μιλάνο, όπου ξεκουράστηκαν και προπονήθηκαν για δύο μέρες και πάλι με πλοίο μέχρι το Ντόβερ. Μετά μέσω Παρισιού έφτασαν στο Λονδίνο, ένας πραγματικός μαραθώνιος.

Η έναρξη των Αγώνων έγινε στις 30 Ιουνίου. Ο Τσικλητήρας έλαβε μέρος σε δύο αγωνίσματα, το άλμα εις μήκος άνευ φοράς και στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς. Στο μήκος άνευ φοράς που έγινε στις 7 Ιουλίου αντιμετώπισε άλλους 25 αθλητές. Οι Αμερικανοί έδειξαν και πάλι την υπεροχή τους. Ο Ewry Ray που ήταν το αδιαφιλονίκητο φαβορί του αγώνα τον βρήκε πάλι μπροστά του. Ο ανταγωνισμός που είχε να αντιμετωπίσει θα ήταν πολύ σκληρός, αφού συμμετείχαν ικανότατοι αθλητές παγκόσμιας κλάσης, με μεγάλη πείρα από αγώνες, μεγαλύτεροι σε ηλικία από αυτόν και με αρτιότερη προετοιμασία, από χώρες που καλλιεργούσαν συστηματικά τον αθλητισμό. Μέσα σε όλα αυτά είχε να αντιμετωπίσει και μία τροφική δηλητηρίαση που τον ταλαιπώρησε αρκετά το προηγούμενο βράδυ. Ωστόσο, το παρουσιαστικό του, η μικρή του ηλικία και η άψογη τεχνική που έχει αποκτήσει, ξεσηκώνουν τους Άγγλους θεατές.

Η τελική κατάταξη ήταν:

- 1) Ewry Ray (ΗΠΑ) 3.33μ.
- 2) Τσικλητήρας Κ. (Ελλάς) 3.225μ.
- 3) Sheridan M. (ΗΠΑ) 3.215μ.

Η εμφάνιση του άλτη Τσικλητήρα στο στίβο, κατακτώντας μάλιστα τη δεύτερη θέση, θεωρήθηκε την εποχή εκείνη καταπληκτική λόγω του νεαρού της ηλικίας του, ήταν μόλις 19 ετών και αυτή η ηλικία για εκείνη την εποχή θεωρούνταν πολύ μικρή για

---

⁷² Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 227 και 228.

αθλητισμό υψηλού επιπέδου, αλλά και για τα πασιφανή προσόντα του. Εξαιτίας αυτών, αναγκάστηκε ένας Άγγλος αρθρογράφος να γράψει «...μία τέλεια εικόνα ενός αθλητή που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μοντέλο γλύπτη της αρχαιότητας. Με λίγη πείρα θα γίνει παγκόσμιος πρωταθλητής...»⁷³. Γι αυτό μόλις άρχισε να συναγωνίζεται άλμα προς άλμα τους παγκόσμιους άσσους Αμερικανούς και Σουηδούς, τους τιτάνες του αθλητισμού, απέδειξε εις τους χιλιάδες φιλάθλους του Λονδρέζικου Σταδίου ότι εξακολουθεί να ζει στη γαλάζια του χώρα, την Ελλάδα, ένας αθάνατος λαός που οι προγονοί του χάρισαν στην ανθρωπότητα και την ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων⁷⁴.

Σε άρθρο της εφημερίδας «Εμπρός» ο Τσικλητήρας λέει στον απεσταλμένο της: «Ηττήθην μοι είπε, με ολίγη διαφοράν. Αυτοί οι Αμερικανοί είνε δαιμόνιοι. Έχουν φοβεράν τέχνην και αντοχήν. Και εις το αγώνισμα αυτό αποδίδουν μεγάλη σημασία». Και το σχόλιο του δημοσιογράφου: «Το άλμα εξηκολούθησεν επί δύο ολοκλήρους ώρας καθόσον μετέσχον αυτού αι πλείσται σχεδόν εθνικότητες. Εις τους Άγγλους έκαμε μεγάλην εντύπωσιν ο Έλλην άλτης κ. Τσικλητήρας...»⁷⁵.

Την επόμενη ημέρα 8 Ιουλίου διεξήχθη και το άλμα εις ύψος άνευ φοράς. Παρουσιάστηκαν να αγωνιστούν 18 άλτες οι περισσότεροι Αμερικανοί και μαζί τους και ο Τσικλητήρας που ήταν η αποκάλυψη των αγώνων. Σε αυτό το άλμα όμως φαινόταν λιγότερο δυνατός γιατί δεν είχε υπερβεί ποτέ το 1.50μ., όμως κατάφερε να κατακτήσει μετάλλιο. Οι νικητές του αγωνίσματος ήταν:

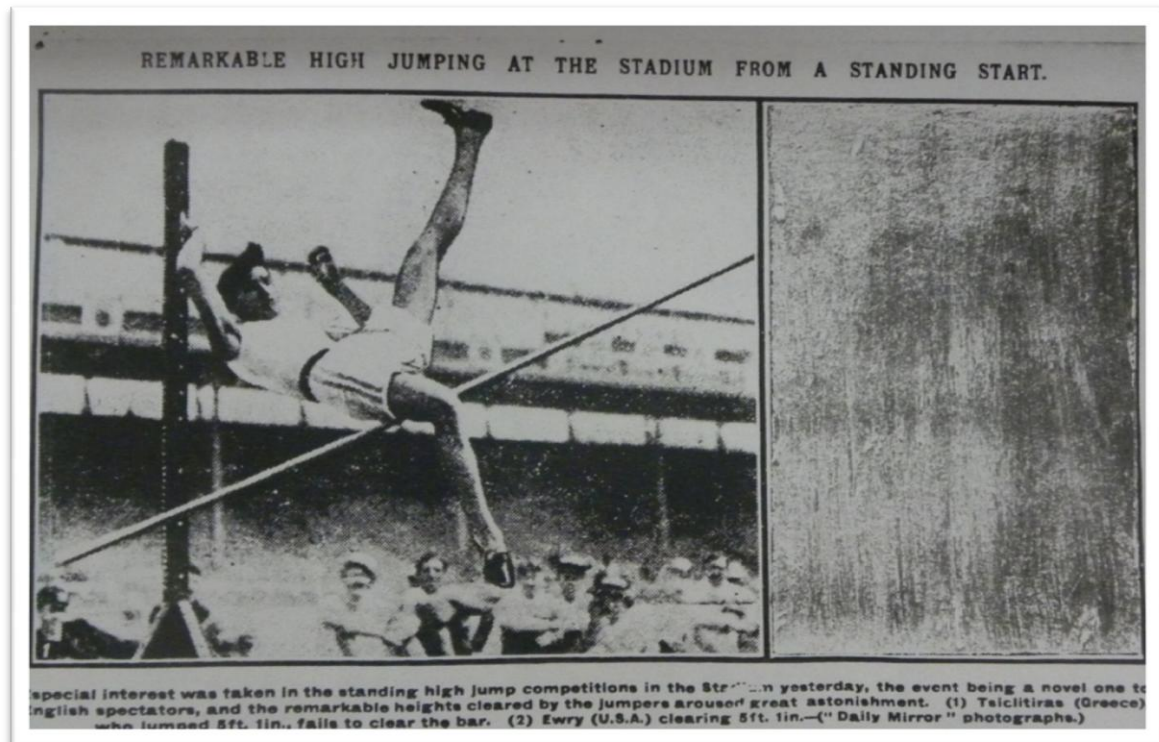
- 1) Ewry Ray (ΗΠΑ) 1.57
- 2) Τσικλητήρας Κ. (Ελλάς) 1.55
- 3) Biller J.A. (ΗΠΑ) 1.55

---

⁷³ Βλ Εφημερίδα του Λονδίνου «The Sporting Life», 24 Ιουλίου 1908.

⁷⁴ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 23.

⁷⁵ Βλ «ΕΜΠΡΟΣ», εφημερίδα, άρθρο της Τρίτης 8 Ιουλίου 1908, σελ. 4.

Εικόνα 19. Ο Τσικλητήρας αποτυγχάνει στο 1.57 και μένει δεύτερος στους Ολυμπιακούς του 1908. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

Ο Ewry Ray κέρδισε το 10^ο και τελευταίο Ολυμπιακό του μετάλλιο, αφού στο τέλος του 1910 αποχώρησε από τον αθλητικό στίβο αφού ήταν αρκετά μεγάλος για να κάνει πλέον πρωταθλητισμό. Ο Τσικλητήρας αγωνίστηκε ψύχραιμα και βγήκε δεύτερος με νέο δικό του ρεκόρ. Αναδείχτηκε ο καλύτερος αθλητής της Ελλάδας στο Λονδίνο. Δύο φορές ανέβηκε στο βάθρο των νικητών και με υπερηφάνεια και βουρκωμένα μάτια αντίκρισε να υψώνεται η γαλανόλευκη σημαία της πατρίδας του δίπλα στη σημαία των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο τύπος της εποχής και με τα μέσα που υπήρχαν τότε, μπέρδευε λίγο τα πράγματα γράφοντας: «ΛΟΝΔΙΝΟΝ 4^η πρωϊνή.- Κατά το σημερινόν αγώνισμα άλματος εις ύψος άνευ φοράς ήλθε νικητής ο Αμερικανός Γιούρυ, δεύτερος δε ο Τσικλητήρας, επευφημηθείς ζωηρότατα. Το Στάδιον είχεν αρκετόν κόσμον σήμερον ως εκ του ευνοϊκού καιρού. ΣΗΜ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. Τοιουτοτρόπως ο συμπαθής αθλητής μας κατήγαγε και δευτέραν νίκην. Το Αθηναϊκόν Πρακτορείον μετά το προχθεσινόν φιάσκο του, ότε έφερεν πρώτο τον Τσικλητήραν εις το άλμα εις μήκος, μη θέλον να υστερήση και το ύψος, αφού έλαβεν ήδη την φοράν, διάνειμεν αργά την νύχτα νέον ασυνάρτητον

τηλεγράφημα φέρον τον Τσικλητήρα και πάλιν πρώτον αντί του Γιούρι, μεταποιήσας μάλιστα και το όνομά του εις ``Τσικλίρταν!``»⁷⁶.

Στη δε πόλη του την Πύλο τηλεγράφημα που φτάνει στο Αθηναϊκό Πρακτορείο λέει: «ΠΥΛΟΣ 8 Ιουλίου.- Γενέτειρα πόλις Ολυμπιονίκου Τσικλητήρα πανυγηρίζει την διεθνή νίκην του τέκνου αυτής δια γενικής φωταγίας. Η πόλη παριστά έξοχον θέαμα⁷⁷».

Η χώρα μας κατέκτησε τελικά 3 αργυρά μετάλλια. Το τρίτο το κατέκτησε ο Μ. Δώριζας στον ελεύθερο ακοντισμό με βολή στα 51.36μ., ενώ την τρίτη θέση κατέλαβε ο Αν. Μεταξάς στη βολή κατά πήλινων δίσκων (57 βαθμούς). Ο απεσταλμένος της εφημερίδας «Εμπρός» στο Λονδίνο ήταν ο γνωστός λογοτέχνης Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο οποίος έστειλε ανταπόκριση για την προσπάθεια του Τσικλητήρα με τίτλο «Αι δύο νίκαι του Τσικλητήρα - Μάχη με κολοσσούς - Εις τα 1910 θα τα βρούμε» και δημοσιεύτηκε στο φύλλο της 20^{ης} Ιουλίου 1908 εξυμνώντας τον αθλητή μας: «Εστι δε Τσικλητήρας έφηβος, εγγίζων το εικοστό έτος. Υπολογιζομένου ότι μετά τα 35 και σπανίως μετά τα 40 έτη η αθλητική ζωή λήγει, διότι αρχίζει η άτιμος πλέον σκλήρωσις, ο Τσικλητήρας έχει ακόμη εμπρός του δεκαπέντε στρογγυλά έτη πλήρη αθλητικού μέλλοντος. Δια πρώτην φοράν επάτησεν εις Γυμναστήριον προ δύο ετών, επιστημονικώς δε ήρχισε να γυμνάζεται μόλις προ τριών μηνών. Είνε λοιπόν βρέφος ακόμη εις τον αθλητισμόν. Και αυτό το βρέφος εν Λονδίνω κατεδίωξε μεν και εφόβισε το Γιούρι, έβαλε δε κάτω τον βασιλέα των τελευταίων Ολυμπιάδων Σέρινταν. Είνα σώμα υψηλόν, λεπτόν, καλογραμμέον. Εις το σχέδιον του μελαχρινού προσώπου του, των μήλων, των ματιών, των χειλέων, του πάγωνος νομίζεις ότι επέρασεν ελαφρώς, ολίγον κοντύλι Γκύζη. Από πάνω ως κάτω ο νέος αυτός έχει ευγενεστάτην γραμμήν. Μελαχρινός, πολύ υψηλός σχετικώς με την νεότητά του, πόδια μεγάλα και λαστιχένια, ως σκύλου πόιντερ, σύμμετρον και χαριτωμένον σύνολον. Το μόνον του μειονέκτημα είναι ότι δεν έχει, ακόμη, την αθλητικήν ανάπτυξιν που του χρειάζεται. Πολύ ολίγον έχει γυμνασθεί και είνε μάλλον αδύνατος. Αλλά η νίκη του εις το Αγγλικόν στάδιον του έδειξε το δρόμον και είνε αρκετά έξυπνος ώστε να μην τον χάση. Από τώρα και εις το εξής πρέπει να ζη διαρκώς μέσα εις στα γυμναστήρια.

Την προηγουμένην νύκτα της νίκης, δεν την επέρασε καλά. Σύμπτωσις να τον χαλάσουν τα αθώοτατα φρούτα που έφαγε. Εκακοκοιμήθη. Η σύμπτωσις αυτή δεν μετέβαλεν ίσως τα αποτελέσματα, αλλά την σημειώνομεν απλώς...Ο αγών ήτο πολύωρος

⁷⁶ Βλ Εφημερίδα «ΠΑΤΡΙΣ», άρθρο στις 11-7-1908. Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.

⁷⁷ Βλ Αρχείο Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

και κουραστικός. Τον είχαμεν παρακολουθήσει με ενδιαφέρον μεγαλώνον από στιγμής εις στιγμήν. Μολονότι εγένετο και αυτό το αγώνισμα μαζί με άλλα, εν τούτοις μία σφενδόνη του Σταδίου ολόκληρος και γεμάτη είχεν αφοσιωθεί εις αυτό. Εις τας θέσεις αυτάς ήσαν πολλοί Άγγλοι, οι οποίοι άρχισαν να χειροκροτούν το πήδημα του ελαφρού Έλληνος. Οι Άγγλοι, ως γνωστόν δεν έχουν καμμίαν διάθεσιν να βλέπουν νικώντας τους Αμερικανούς. Έβλεπαν λοιπόν τας επιτυχίας του Τσικλητήρα και εσκέφθησαν ότι αυτός ο Ρωμηός ημπορεί να ελαττώση τα ρεκόρ των Αμερικανών κατά ένα. Ήρχισαν να αισθάνωνται ενδιαφέρον. Άλλωστε η εμφάνισις του Τσικλητήρα ήτο χαριτωμένον θέαμα. Ανυψωμένος εις την βαλβίδα, ετέντωνεν, ελέπτυνε το σώμα του προς τα επάνω, ύψωνεν ηνωμένα τα χέρια, μεθό εξετέλει το ελαφρόν και άκοπον ως ακρίδος πήδημά του, την χάριν του οποίου δεν είχε το πήδημα του ωραίου Σέρινταν, ούτε βέβαια του Γιούρι. Ο Τσικλητήρας κατόπιν φορών τον κούκκο του και το σακκάκι, ξαπλωμένος εις την χλόην μαζί με τους άλλους συναθλητάς του, οι οποίοι ήδη ήσαν οριστικώς αποτυχόντες και εν απομαχία, παρηκολούθει απαθώς τας προσπάθειας των άλλων δύο Αμερικανών...Αλλά εις τους αγώνας του 1910, όταν κατέλθει (ο Γιούρι), ας είνε βέβαιος ότι θα εύρη απεναντί του επικίνδυνον πλέον τον Έλληνα έφηβο ο οποίος τόσον τον εστενοχώρησεν εν Λονδίνω. Ο Τσικλητήρας εις προσεχείς αγώνας θα είνε εις το άλμα ελληνικόν ρεκόρ απλησίαστον. Αυτή είνε η γενική γνώμη. Αλλά και αυτός δεν το κρύβει. Επιστρέφων χθες μετά το αγώνισμα εις το αποδυτήριον μου είπε με πεποίθησιν:- Εις άλλους αγώνας θα τα βρούμε»⁷⁸.

Ο Κωστής Τσικλητήρας με τους άλλους Έλληνες αθλητές επέστρεψε στην πατρίδα στις 25 Ιουλίου. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά την επιστροφή η ομάδα έλαβε πρόσκληση να λάβει μέρος σε διεθνείς αγώνες στο Παρίσι που διοργάνωσε η εφημερίδα «MATEN»⁷⁹, την οποία αποδέχτηκε, όπου ο Τσικλητήρας πρώτευσε στο μήκος με 3.19, παρότι κουρασμένος. Ήταν το καλό του απόηχου που είχε αφήσει η ελληνική ομάδα με τις επιδόσεις του Κωστή και που όλοι ήθελαν να τον δουν από κοντά. Στην Αθήνα όχι μόνο οι επίσημες αθλητικές αρχές, αλλά και ο λαός του επιφύλαξε αποθεωτική υποδοχή. Σε όλους που τον ρωτούσαν έλεγε: «Φέρω πολύ βαρέως ότι έχασα το άλμα εις ύψος άνευ φοράς δια δύο εκατοστά και το άλμα εις μήκος άνευ φοράς δια δέκα εκατοστά, μα ήταν η πρώτη

---

⁷⁸ Βλ «ΕΜΠΡΟΣ», εφημερίδα, άρθρο της Κυριακής 20 Ιουλίου 1908, σελ. 1. Στο βιβλίο του Χρόνη Μενέλαου, Ολυμπιακοί Αγώνες-Πελοπόννησος στο στίβο της δόξας, αναφέρεται λανθασμένα ότι το άρθρο αυτό είναι δημοσιευμένο στην εφημερίδα «Χρόνος» με την ίδια ημερομηνία.

⁷⁹ Βλ Αρχείο Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

φορά που πήγαινα σε ξένη χώρα και είναι αλήθεια ότι σάστισα μόλις βρέθηκα στο στάδιο του Λονδίνου, ασφυκτικός γεμάτο και ανάμεσα στους πανύψηλους συναθλητές μου Αμερικανούς και Σουηδούς. Τώρα όμως πήρα θάρρος, θα επιδοθώ με μεγαλύτερο ζήλο και πεποίθηση και είμαι βέβαιος και πιστεύω ότι στην προσεχή Ολυμπιάδα θα γίνω πρώτος Ολυμπιονίκης»⁸⁰.

Σε αυτούς τους αγώνες ο Τσικλητήρας κατέπληξε τους πάντες με το παράστημα και την αγωνιστικότητά του. Μία λαμπρή καριέρα ανοιγόταν μπροστά του εντός και εκτός συνόρων. Πραγματικά και ο ίδιος μετά το Λονδίνο κατάλαβε τι έπρεπε να κάνει και έτσι αφοσιώθηκε στην προπόνησή του ολόψυχα εντείνοντας την αγωνιστική του προσπάθεια. Η συνέχεια της χρονιάς μετά τους Ολυμπιακούς τον βρίσκει μόνο να προπονείτε χωρίς να παίρνει μέρος σε κάποιους αγώνες.

5.4 Οι Η΄ Πανελλήνιοι και οι ΙΓ΄ Πανιώνιοι Αγώνες.

Το 1909 οι κύριοι αγώνες που θα γίνονταν ήταν οι 8^{οι} Πανελλήνιοι και οι 13^{οι} Πανιώνιοι και οι υπεύθυνοι είχαν ορίσει ήδη τις ημερομηνίες διεξαγωγής για τους μεν Πανελλήνιους για τις 2 με 4 Απριλίου, για τους δε Πανιώνιους 7 με 10 Μαΐου, και αυτό για να δώσουν χρόνο στους συλλόγους να προετοιμαστούν καλύτερα. Ειδικά για τους Πανιώνιους που θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί και ένα μεγάλο ταξίδι που συνεπάγεται και περισσότερα έξοδα. Από τα μέσα Μαρτίου, αφού πλησίαζε η ημερομηνία των Πανελληνίων, δόθηκε άδεια στους αθλητές να προπονούνται εκτός από τις εγκαταστάσεις των συλλόγων τους και στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Αυτό συνέβη για πρώτη φορά και ήταν πολύ καλό για αυτούς. Θα ανέβαζε το επίπεδο της προπόνησης και κατά συνέπεια και των αγώνων αφού θα γυμνάζονταν και θα εξοικειώνονταν με το χώρο που θα γίνονταν και οι αγώνες.

Έτσι στις 2 Απριλίου άρχισαν στο Στάδιο οι 8^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες. Τους παρακολούθησε ο Διάδοχος Κωνσταντίνος και κατά διαστήματα και οι πρίγκιπες. Επίσης

---

⁸⁰ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 25.

ο Μητροπολίτης, υπουργοί και βουλευτές, οι οποίοι έδιναν κύρος με την παρουσία τους στους αγώνες. Η παρουσία του κόσμου όμως ήταν μικρή.

Ο Τσικλητήρας συμμετείχε στα δυνατά αγωνίσματά του, δηλαδή στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς και στο μήκος άνευ φοράς, αλλά και σε άλλα, όπως την διελκυστίδα και στο ύψος μετά φοράς. Οι επιδόσεις του και οι διακρίσεις του ήταν: στο ύψος άνευ φοράς πρώτος με 1.45, στο ύψος μετά φοράς δεύτερος με 1.65, στο μήκος άνευ φοράς πρώτος με 3.35 και στην διελκυστίδα πρώτος με την ομάδα του Πανελληνίου. Για πέμπτη συνεχή φορά ο σύλλογός του βγήκε πρώτος στη γενική βαθμολογία και αυτός με την επίδοσή του στο μήκος 3.35μ. έκανε νέο πανελλήνιο ρεκόρ.

Στους 13^{ους} Πανιώνιους αγώνες που ακολούθησαν ο Τσικλητήρας τελικά δεν έλαβε μέρος χωρίς να γνωρίζουμε τους ακριβείς λόγους. Απλά στέλνει τηλεγράφημα προς τον σύλλογό του που αναφέρει: «Λόγοι ανεξάρτητοι θελήσεώς μου εβράδυναν διαμονήν μου Πύλον. Αδύνατον έλθω Σμύρνην»⁸¹. Επίσης δεν έλαβαν μέρος και άλλοι πρωταθλητές μας, όπως ο Δώριζας (Δισκοβολία, Σφαιροβολία, Ακοντισμός) και ο Πασχαλίδης (100μ.). Η υπόλοιπη χρονιά πέρασε χωρίς να ξέρουμε τίποτα για αγώνες μετά και τη ματαίωση των φθινοπωρινών αγώνων εξαιτίας μίας παρεξήγησης μεταξύ ΕΟΑ και ΣΕΑΓΣ. Το σημαντικότερο ήταν ότι εγκαταλείφθηκε και η προσπάθεια για τη διεξαγωγή των επόμενων Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων με κυριότερο λόγο τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα.

5.5 Οι Αγώνες Αλεξανδρείας και οι Θ' Πανελλήνιοι Αγώνες.

Τον Μάρτιο του 1910 θα γίνονταν για πρώτη φορά οι πανελλήνιοι αγώνες της Αλεξανδρείας και οι αθλητές είχαν αρχίσει την προετοιμασία τους, ώστε να καταφέρουν να επιλεγούν για τους αγώνες.

Στη Αίγυπτο κατοικούσαν πολλοί Έλληνες. Μεταξύ αυτών και ο εθνικός ευεργέτης Γεώργιος Αβέρωφ. Οι οργανωτές κάλυψαν μέρος των εξόδων των Ελλήνων αθλητών και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να φτάσει ο αριθμός των συμμετεχόντων τους 40, με αρχηγό τον Μιλτ. Νεγρεπόντη, αντιπρόσωπο του ΣΕΑΓΣ.

---

⁸¹ Αρχείο Πανελληνίου Συλλόγου.

Οι αγώνες έγιναν στις 5, 6 και 7 Μαρτίου σε ένα στάδιο 6000 θεατών που κατασκευάστηκε ειδικά για αυτούς τους αγώνες στην τοποθεσία «Ρον Πουέν»⁸². Οι θεατές που τους παρακολούθησαν ήταν πάρα πολλοί καθώς και οι επίσημοι. Έλαβαν μέρος 17 σωματεία με 82 αθλητές. Ανάμεσα σε αυτούς και ο Τσικλητήρας, ο οποίος στα αγωνίσματα που πήρε μέρος έφερε τα παρακάτω αποτελέσματα: στο ύψος άνευ φοράς πρώτος με 1.55, στο ύψος μετά φοράς δεύτερος με 1.62, στο άλμα εις μήκος άνευ φοράς πρώτος με 3.33 και στο πένταθλο πάλι κατέκτησε την πρώτη θέση. Εξαιρετικά αποτελέσματα και πάλι για τον πρωταθλητή μας. Στους νικητές απονεμήθηκαν και κύπελλα. Οι αγώνες κρίθηκαν επιτυχείς σε όλες τις πτυχές τους και απογείωσαν την εθνική ομοψυχία, λόγω της ομογένειας.

Οι 9^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες είχαν ορισθεί να γίνουν από 22 μέχρι 24 Απριλίου. Η πολιτική κατάσταση όμως ήταν ταραχώδης και έτσι κανένας επίσημος δεν τους παρακολούθησε. Η δε παρουσία των θεατών ήταν μικρή. Πήραν μέρος 11 σωματεία με 116 αθλητές. Ο Τσικλητήρας πήρε πάλι τρεις πρώτες θέσεις με τις παρακάτω επιδόσεις: στο άλμα εις ύψος άνευ φοράς 1.50 μέτρα που ήταν και πανελλήνιο ρεκόρ, στο ύψος μετά φοράς 1.62, στο μήκος άνευ φοράς με 3.35 (ισοφάριση πανελληνίου ρεκόρ) και στο πένταθλο πάλι πρώτος.

5.6 Οι Ι΄ Πανελλήνιοι και οι ΙΔ΄ Πανιώνιοι Αγώνες.

Οι 10^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες άρχισαν στις 14 Απριλίου με τη συμμετοχή 17 σωματείων και 139 αθλητών και τους παρακολούθησε πλήθος επισήμων και ο πρωθυπουργός της χώρας Ελευθέριος Βενιζέλος. Ο αριθμός των θεατών θεωρήθηκε ικανοποιητικός. Ο Τσικλητήρας πήρε μέρος στους αγώνες στα παρακάτω αγωνίσματα και οι επιδόσεις του ήταν: στο ύψος άνευ φοράς πρώτος με 1.50 και στο μετά φοράς πρώτος με 1.64, στο μήκος άνευ φοράς πρώτος με 3.33, στο πένταθλο πρώτος και στη διελκυστίνδα τρίτος. Ο σύλλογός του και πάλι πρώτευσε. Σε αυτούς τους αγώνες όμως δεν έλαβε μέρος ο Εθνικός, γιατί είχε διαφορές με τον ΣΕΑΓΣ ο οποίος και τον διέγραψε από το μητρώο του ως μέλος, έτσι ο Πανελλήνιος δεν είχε ανταγωνισμό για την πρωτιά. Οι επιδόσεις του Τσικλητήρα βλέπουμε ότι ήταν σταθερά υψηλές, κοντά στα ρεκόρ του και

---

⁸² Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 264.

φαίνεται ότι είχε κάνει μία καλή βάση και περίμενε την ωρίμανση για να κάνει την υπέρβαση, η οποία σε λίγο θα ερχόταν.

Οι ΙΔ΄ Πανιώνιοι αγώνες που ήταν να γίνουν αναβλήθηκαν και τελικά ματαιώθηκαν λόγω δυσμενών συνθηκών, όπως αναγγέλθηκε. Η χρονιά πέρασε με εσωτερικούς αγώνες και με προπονήσεις που γίνονταν στις εγκαταστάσεις των συλλόγων των αθλητών, γιατί την επόμενη χρονιά θα διεξάγονταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Στοκχόλμη της Σουηδίας.

Όπως είδαμε στο διάστημα 1909-1911 ο Τσικλητήρας πέτυχε πολλές νίκες στους πανελληνίους αγώνες, καθώς και στους Πανιώνιους και Αιγυπτιακούς, που διοργάνωσε η ελληνική διασπορά. Απέδειξε ότι ήταν πολυσύνθετος αθλητής, αφού εκτός από τα άλματα που ήταν η ειδικότητά του πρότευσε και στο πένταθλο, το οποίο αποτελεί συνδυασμό τριών ελαφρών αθλημάτων (Δρόμος Σταδίου 192μ., Ακόντιο και Άλμα σε μήκος) και δύο βαριών (Δίσκος, Πάλη). Ο πενταθλητής ήταν πραγματικά πολυσύνθετος αθλητής, με πλούσια προσόντα, αφού τα βαριά αγωνίσματα απαιτούσαν μεγάλη δύναμη, ενώ τα ελαφριά ευλυγισία, ταχύτητα και εκρηκτικότητα. Η προπόνηση του πενταθλητή απαιτούσε να γυμνάζει με λεπτομέρεια όλο το κορμί του. Ίσως γι' αυτό οι αρχαίοι εκτιμούσαν και θαύμαζαν αυτούς τους αθλητές και τους θεωρούσαν πρότυπα αρμονικού αθλητικού παραστήματος, υγείας και ωραιότητας. Αυτά τα προσόντα τα διέθετε ο Κωστής Τσικλητήρας και τα εκμεταλλευόταν στο ακέραιο.

5.7 Η Ολυμπιακή Χρονιά

Το έτος 1912 ήταν πολύ σημαντικό, γιατί ήταν Ολυμπιακή χρονιά. Από νωρίς άρχισαν οι συσκέψεις με τους αντιπροσώπους των κυριότερων συλλόγων και του ΣΕΑΓΣ μετά από πρόσκληση της ΕΟΑ, με σκοπό την καλύτερη προετοιμασία και εκπροσώπηση της χώρας σε αυτούς. Από τον Ιανουάριο με νόμο χορηγήθηκε έκτακτη πίστωση 25000 δραχμών προς την ΕΟΑ για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των Ελλήνων αθλητών στους Ολυμπιακούς. Η οικονομική βοήθεια είχε λοιπόν εξασφαλιστεί από το κράτος, έτσι από τους αγώνες του Μαρτίου και του Απριλίου θα γινόταν μία πρώτη επιλογή των αθλητών για την Ολυμπιακή ομάδα. Οι σημαντικότεροι αγώνες θα ήταν οι ΙΑ΄ Πανελλήνιοι και οι αγώνες της Αλεξάνδρειας για αυτό τον σκοπό.

5.7.1 ΙΑ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες. Οι 11^{οι} Πανελλήνιοι αγώνες άρχισαν στις 29 Μαρτίου και ολοκληρώθηκαν στις 31 Μαρτίου. Δήλωσαν συμμετοχή 15 σωματεία με 179 αθλητές που ήταν ρεκόρ συμμετοχής και το οποίο κρατούσε από τους αγώνες του 1906 (166 αθλητές). Τους παρακολούθησε πλήθος επισήμων όπως ο Βασιλιάς, ο Διάδοχος και οι Πρίγκιπες, ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, υπουργοί και βουλευτές. Επίσης πολλοί θεατές μεταξύ των οποίων βρίσκονταν και αρκετοί ομογενείς.

Στο αγωνιστικό πρόγραμμα ο Τσικλητήρας βγήκε πρώτος στο ύψος άνευ φοράς με 1.55 και στο μετά φοράς πρώτος με 1.67. Στη σκυταλοδρομία 2X100, 2X200, 2X400 δεύτερος με την ομάδα του Πανελληνίου με χρόνο 3'25''6. Στον ελληνικό ακοντισμό τρίτος με 45.50.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να κάνουμε στο μήκος άνευ φοράς που βγήκε πρώτος με 3.47μ. Το πέτυχε τη δεύτερη μέρα των αγώνων σε ένα κατάμεστο Παναθηναϊκό στάδιο από 70000 Αθηναίους, οι οποίοι πήγαν να τον καμαρώσουν⁸³. Όλοι περιμένουν να καταρρίψει το παγκόσμιο ρεκόρ του Αμερικάνου Ewry. «Όντως όταν έρχεται στον στίβο στερεώνει τα πόδια του στη βαλβίδα, λυγίζει στηρίζοντας το αγαματένιο σώμα του πάνω τους, αιωρεί λίγο τα μπράτσα του και ξαφνικά εκτινάσσεται. Το άλμα του είναι θαυμάσιον. Όταν οι κριτές μετρούν το άλμα και ο τηλεβόας αναγγέλλει 3 μέτρα και 47 εκατοστά, ο Τσικλητήρας αποθεούται και η νίκη του αυτή προαναγγέλει τον θριαμβό του εις την Ολυμπιάδα της Στοκχόλμης»⁸⁴.

Ο σύλλογός του πάλι πρώτος στη γενική κατάταξη για όγδοη συνεχή φορά. Οι επιδόσεις του Τσικλητήρα στα άλματα είναι οι μόνες αξιόλογες σε αυτούς τους αγώνες. Ειδικά στο άλμα εις μήκος με το 3.47 που πέτυχε ήταν νέο ελληνικό ρεκόρ και ισοφάριζε σχεδόν το παγκόσμιο ρεκόρ του διάσημου Ewry Ray (3.475), που ήταν και ρεκόρ Ολυμπιακό. Έτσι, όπως γράφει και ο Π. Μανιτάκης στο βιβλίο του 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930 στη σελίδα 295: “Ο Τσικλητήρας κρατούσε πια το χερούλι της πόρτας της Ολυμπιακής νίκης, αρκεί να διατηρούσε έως τα τότε την έξοχη

⁸³ Βλ Φιλίππου Αχ. Ευαγ., Η Ιστορία των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 2002, σελ. 240.

⁸⁴ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 26.

αυτή φόρμα του, να είχε δε και την εύνοια της θεάς Τύχης, που παίζει πάντα και αυτή το ρόλο της, μικρό ή μεγάλο, στον αγώνα”.

Στο αγώνισμα του ύψους το 1.55 ήταν μεταξύ των κορυφαίων επιδόσεων μέσα στο 1911 και ισοφάριση του ελληνικού δικού του ρεκόρ, δεν μπορούσε όμως κανείς να πει ότι θα έκανε Ολυμπιακή νίκη, γιατί ο ανταγωνισμός θα ήταν μεγάλος και οι Αμερικανοί αθλητές ήταν γνωστό ότι είχαν κάνει καλύτερες επιδόσεις.

5.7.2 Αγώνες Αλεξανδρείας. Στα μέσα Απριλίου αναχώρησαν οι αθλητές για τους Β΄ Παναιγυπτιακούς και Πανελληνίους αγώνες της Αλεξανδρείας. Ο ΣΕΑΓΣ είχε δείξει μεγάλο ενδιαφέρον για αυτούς τους αγώνες και είχε υποσχεθεί οικονομική βοήθεια στους συλλόγους, όπως δωρεάν στέγαση και σίτιση των αθλητών. Επίσης πέτυχε με τις επαφές που έκανε ευνοϊκά ναύλα με τις ακτοπλοϊκές εταιρίες προς ικανοποίηση όλων. Οι αγώνες έγιναν από τις 20 μέχρι και τις 22 Απριλίου με τη συμμετοχή 80 συνολικά αθλητών.

Εδώ βλέπουμε τον Τσικλητήρα με μεγάλη κατάπληξη να λαμβάνει μέρος στη σφαιροβολία και μάλιστα να κατακτά την πρώτη θέση με 11.68μ. Φυσικά στα αγαπημένα του αγωνίσματα του, τα άλματα εις ύψος άνευ και μετά φοράς, βγαίνει πρώτος με 1.53 και 1.725 αντίστοιχα. Στο άλμα τριπλούν βγαίνει τρίτος με 12.81 και στο μήκος άνευ φοράς πρώτος με 3.30μ. Με αυτές τις επιδόσεις ανακηρύσσεται πολυνίκης των αγώνων με 4 πρώτες θέσεις και μία τρίτη.

Οι αγώνες κρίθηκαν απόλυτα επιτυχείς με χιλιάδες θεατές να τους παρακολουθούν. Η φιλοξενία που έτυχαν οι αθλητές από την Ελλάδα ήταν εξαιρετική και διοργανώθηκαν πολλές γιορτές προς τιμήν τους όπως δεξιώσεις, παραστάσεις, χοροί και γεύματα. Σημαντική επίσης ήταν και η αναζωογόνηση του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων που ζούσαν στην Αίγυπτο.

5.7.3 Η Συγκρότηση της Ολυμπιακής Ομάδας. Τα αποτελέσματα των επιδόσεων που είχαν πετύχει οι αθλητές μας δεν ήταν καθόλου ικανοποιητικά δείχνοντας κάποιο πιασμάρισμα και έκανε το έργο της επιτροπής για την συγκρότηση της Ολυμπιακής ομάδας δύσκολο. Φωτεινή εξαίρεση οι επιδόσεις του Κωστή Τσικλητήρα. Αυτός λοιπόν θα ήταν ο κυριότερος εκπρόσωπός μας και κάποιοι άλλοι ελάχιστοι δικαιολογούσαν τη συμμετοχή τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Λόγω του μικρού αριθμού αθλητών η ΕΟΑ

αποφάσισε να πάρει στην ομάδα και κάποιους σκοπευτές. Έτσι με αρχηγό τον Αναστάσιο Μεταξά, που ήταν και ένας από τους σκοπευτές και υπαρχηγό τον Ιωάννη Χρυσάφη, η ελληνική ομάδα αναχώρησε για τη Στοκχόλμη της Σουηδίας. Το πολυήμερο ταξίδι εξελίσσεται για άλλη μία φορά σε πραγματική οδύσσεια και αποβαίνει σε βάρος της φυσικής κατάστασης και γενικότερα της προετοιμασίας των Ελλήνων αθλητών.

Όταν ο Τσικλητήρας επιβιβαζόταν στο πλοίο για την Σουηδία, πολλοί του ευχήθηκαν στην επιστροφή να είναι Ολυμπιονίκης. Ο ίδιος γνώριζε ότι σήκωνε στους ώμους του ολόκληρη την πατρίδα και είχε ως μοναδικό στόχο το χρυσό μετάλλιο. Ήταν πιο ώριμος και καλύτερα προετοιμασμένος από την προηγούμενη φορά, είχε συμπληρώσει τα 24 του χρόνια και ήθελε να πραγματοποιήσει το παιδικό του όνειρο, να γίνει Ολυμπιονίκης.

Κατά την επιβίβασή του ο εθνικός μας ποιητής Σπύρος Ματσούκας (ιδρυτής του φιλανθρωπικού σωματείου «Λαϊκός Σταυρός»), του παρέδωσε την ελληνική σημαία και του είπε: «Αυτή η σημαία που σου παραδίδω θα υψωθεί εις τον κοντόν των πρώτων Ολυμπιονικών και θα αποδείξει εις το άνθος της νεολαίας όλου του κόσμου ότι η κοιτίδα του Ολυμπισμού εξακολουθεί να υφίσταται»⁸⁵. Ο Τσικλητήρας υπόσχεται ότι θα κάνει ότι είναι δυνατόν για να επιστρέψει νικητής και Ολυμπιονίκης.

5.7.4 Η Ε΄ Ολυμπιάδα της Στοκχόλμης. Η τελετή έναρξης των αγώνων έγινε στις 6 Ιουλίου 1912 σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό ημερολόγιο, αλλά σύμφωνα με το δικό μας το «παλιό» ήταν 23 Ιουνίου. Μπροστά από τους Επίσημους παρέλασαν όλοι οι αθλητές και σημαιοφόρος της ελληνικής ομάδας ήταν ο Κωστής Τσικλητήρας. Ήταν μία μεγάλη τιμή γι αυτόν.

Την τρίτη μέρα των Αγώνων, στις 25 Ιουνίου (8 Ιουλίου), είχε οριστεί η διεξαγωγή του άλματος εις μήκος άνευ φοράς, όπου είχε και την καλύτερη επίδοσή του ο πρωταθλητής μας. Το αγώνισμα, βάση των επιδόσεων των αθλητών κρινόταν εξαιρετικά αμφίρροπο και θα καθήλωνε τους Σουηδούς θεατές και όχι μόνο. Φαινόταν ότι Ευρωπαίος αθλητής ικανός να σταματήσει τους Αμερικανούς από την επέλασή τους, οι οποίοι σάρωναν τις νίκες, ήταν μόνο ο Τσικλητήρας. Όλοι γνώριζαν ότι οι Αμερικανοί

---

⁸⁵ Βλ. Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 27.

πρωταθλητές αυτού του αγωνίσματος, οι αδερφοί Άνταμς, είχαν προετοιμαστεί κατάλληλα, για να αντιμετωπίσουν τον Έλληνα ρέκορντμαν. Τους είχε ενημερώσει ο συμπατριώτης τους Ewry Ray, που ήταν ο Ολυμπιονίκης στο Λονδίνο, ότι ο νεαρός Έλληνας θέλει μεγάλη προσοχή, διότι είναι αθλητής κλάσεως. Χαρακτηριστικά ήταν τα λόγια του στις εφημερίδες μετά την επιστροφή του από το Λονδίνο και επειδή αυτός λόγω ηλικίας δεν θα προλάβαινε να συμμετάσχει και θα είχε αποσυρθεί από την ενεργό δράση: «Συνιστώ εις τους διαδόχους μου να εργασθούν δραστήρια, διότι θα είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να νικήσουν τον ισχυρότατο Έλληνα συναθλητή τους»⁸⁶.

Στο αγώνισμα είχαν δηλώσει συμμετοχή 19 άλτες από οκτώ χώρες, οι οποίοι κατανεμήθηκαν σε 4 ομάδες από την Επιτροπή αγώνα. Τις τρεις πρώτες προσπάθειες τις έκαναν σε διαφορετικά σκάμματα η κάθε ομάδα και σύμφωνα με τους κανονισμούς της εποχής μόνο οι τρεις αθλητές με τις καλύτερες επιδόσεις θα συνέχιζαν στον τελικό, όπου θα δοκίμαζαν άλλες τρεις προσπάθειες. Ο Έλληνας πρωταθλητής μετείχε στην τρίτη ομάδα και οι τρεις πρώτες προσπάθειές του ήταν 3.14, 3.26, 3.37. Ο Τσικλητήρας προκρίθηκε στον τελικό του αγωνίσματος και μάλιστα με την καλύτερη επίδοση όλων 3.37μ. Οι άλλοι δύο που προκρίθηκαν ήταν τα αδέρφια οι Αμερικανοί Adams Platt και Ben με 3.32 και 3.28 καλύτερες προσπάθειες αντίστοιχα. Έτσι αυτοί οι αθλητές κλήθηκαν να εκτελέσουν άλλα τρία άλματα.

Ο Τσικλητήρας βρισκόταν ήδη σε τροχιά χρυσού μεταλλίου, γιατί προηγείτο στο αγώνισμα (3.37). Την αρχή έκανε ο Platt με ένα άλμα στα 3.36, φτάνοντας μια ανάσα πριν τον Κωστή ενώ ο Ben πάει χειρότερα πετυχαίνοντας 3.18 και ο Τσικλητήρας δεν βελτιώνεται, φτάνοντας μόνο στο 3.30μ., καθώς φαινόταν νευρικός και αγχωμένος. Στη δεύτερη προσπάθεια τα άλματα των Platt, Ben και Τσικλητήρα είναι αντίστοιχα 3.34, 3.24 και 3.24. Και μένει πια η τελευταία προσπάθεια, στην οποία ο Platt, που ήταν και ο πιο επικίνδυνος, με υπερπροσπάθεια πηδάει λίγο πιο κάτω από το άλμα του Τσικλητήρα. Ο δε Ben που είναι και αυτός επικίνδυνος γιατί είναι Αμερικανός, κάνει ένα μέτριο άλμα. Ο Τσικλητήρας είναι τελικά χρυσός Ολυμπιονίκης, ο οποίος εκτελεί και την τελευταία του προσπάθεια, με το μυαλό όμως στους πανηγυρισμούς και η προσπάθεια πάει χαμένη αλλά καμία στενοχώρια γι' αυτόν, το αποτέλεσμα έχει κριθεί, είναι πρώτος Ολυμπιονίκης.

---

⁸⁶ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 28.

Η τελική κατάταξη ήταν:

- 1) Τσικλητήρας Κων. (Ελλάς) 3.37μ.
- 2) Adams Platt (ΗΠΑ) 3.36μ.
- 3) Adams Ben (ΗΠΑ) 3.28μ.
- 4) G. Malmsten (Σουηδία) 3.20μ.
- 5) E. Moller (Σουηδία) 3.14μ.
- 6) L. Goehring (ΗΠΑ) 3.14μ.
- 7) Baronyi (Ουγγαρία) 3.13μ.
- 8) R. Byrd (ΗΠΑ) 3.12μ.⁸⁷

Ο νους του Τσικλητήρα είναι στην Πύλο, στους γονείς του, στα αδέρφια του, στους συναθλητές του στον Πανελλήνιο και στον μεγάλο προπονητή που τον δημιούργησε και με υπομονή του άνοιξε το δρόμο προς την νίκη, τον Φίλιππο Καρβελά. Οι λίγοι Έλληνες που βρίσκονται στο στάδιο τρέχουν να τον αγκαλιάσουν και να πανηγυρίσουν μαζί του. Μετά από λίγη ώρα έρχεται και η επίσημη ανακοίνωση των αποτελεσμάτων με την ελληνική σημαία να υψώνεται στον ψηλότερο ιστό ταυτόχρονα με την ανάκρουση του Εθνικού μας Ύμνου. Τα δάκρυα τρέχουν από τα μάτια των Ελλήνων που είναι παρόντες, που ευτύχησαν να ζήσουν μία τόσο μεγάλη και ιστορική στιγμή του Έθνους μας και του αθλητισμού μας⁸⁸.

Η νίκη του αυτή θεωρήθηκε ως νίκη του ευρωπαϊκού αθλητισμού επί του παντοδύναμου αμερικανικού. Χιλιάδες θεατές του σταδίου αποθέωσαν τον νεαρό Ολυμπιονίκη. Οι Σουηδοί αθλητές τον ανασήκωσαν ψηλά στα χέρια τους και τον πέταξαν τρεις φορές ψηλά στον αέρα φωνάζοντας: «ρα, ρα, ρα Γκρέκλαντ», δηλαδή Ζήτω, Ζήτω, Ζήτω η Ελλάδα. Ήταν μία σουηδική συνήθεια που γινόταν για τους πρώτους νικητές Σουηδούς ή ξένους⁸⁹.

---

⁸⁷ Βλ Επίσημο Λεύκωμα Ολυμπιακών Αγώνων του 1912, www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.htm, σελ. 396.

⁸⁸ Βλ Μανιτάκης Π., 100 Χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930, Αθήνα 1962, σελ. 306.

⁸⁹ Βλ Γιαννάκης Θ., Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες, Αθήνα 1999, σελ. 602.

Πέντε μέρες μετά από τη χρυσή νίκη του Κωστή Τσικλητήρα στις 30 Ιουνίου (13 Ιουλίου) έγινε και το άλλο αγώνισμα, το άλμα εις ύψος άνευ φοράς. Τα αδέλφια από τις ΗΠΑ, Πλατ και Μπεν Άνταμς περιμένουν τον Έλληνα πρωταθλητή για την ρεβάνς. Ξέρουν ότι αυτό το αγώνισμα δεν είναι το καλύτερό του και ότι αυτοί είναι οι μοναδικοί στον κόσμο από όλους τους μετέχοντες που έχουν ατομικό ρεκόρ πάνω από το 1.60. Ο Τσικλητήρας έχει καλύτερη επίδοση 1.55 μέτρα, που την πέτυχε και το 1910, το 1911 και το 1912. Σταθερός όπως πάντα στις επιδόσεις του την επαναλαμβάνει και κατακτά το χάλκινο μετάλλιο, πέντε εκατοστά μπροστά από τους επίσης Αμερικανούς Μπίρντ και Γκέριγκ.

Η τελική κατάταξη έχει ως εξής:

- 1) Adams Platt (ΗΠΑ) 1.63μ.
- 2) Adams Ben (ΗΠΑ) 1.60μ.
- 3) Τσικλητήρας Κων. (Ελλάς) 1.55μ.
- 4) E. Moller (Σουηδία) 1.50μ.
- 5) R. Byrd (ΗΠΑ) 1.50μ.
- 6) L. Goehring (ΗΠΑ) 1.50μ.⁹⁰

Το αποτέλεσμα κρίνεται απόλυτα φυσιολογικό, καθώς οι δύο Αμερικανοί είχαν κάνει συνέχεια καλύτερες επιδόσεις από τον Κωστή τα τελευταία δύο χρόνια, πηδώντας στα 1.60 μέτρα, που κανένας στον κόσμο δεν είχε φτάσει, ενώ ο πρωταθλητής μας είχε μόνο μέχρι 1.55 που αυτό τελικά και πέτυχε.

---

⁹⁰ Βλ Επίσημο Λεύκωμα Ολυμπιακών Αγώνων του 1912, www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.htm, σελ. 394.

Εικόνα 20. Το δίπλωμα του Τσικλητήρα. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

Ο Μεσσήνιος Ολυμπιονίκης μαζί με τον Ινδοαμερικανό Τζιμ Θόρπ, που ήταν και αυτός Ολυμπιονίκης στο πένταθλο και στο δέκαθλο, ανακηρύχθηκαν οι πλέον εξαιρετικοί

αθλητές σε αυτούς τους αγώνες. Ο βασιλιάς της Σουηδίας Γουσταύος απένειμε ο ίδιος τα χρυσά μετάλλια για τις λαμπρές νίκες τους.

Η ελληνική ομάδα κατέκτησε την 7^η θέση στη γενική κατάταξη με πρώτη την ομάδα των ΗΠΑ. Οι αγώνες έτσι είχαν ολοκληρωθεί. Για τη χώρα μας θα περνούσαν 44 ολόκληρα χρόνια που ένας αθλητής μας θα κατακτούσε χάλκινο μετάλλιο στα άλματα και πάλι. Ο Γιώργος Ρουμπάνης στη Μελβούρνη το 1956 θα έβγαινε τρίτος στο άλμα επί κοντώ με επίδοση 4.50μ. Για το επόμενο χρυσό μετάλλιο θα χρειαζόταν να περάσουν 80 χρόνια, όταν στην Ολυμπιάδα της Βαρκελώνης το 1992 η Βούλα Πατουλίδου θα κατακτούσε την πρώτη θέση στο αγώνισμα των 100 μέτρων.

5.7.5 Αγώνες στη Γερμανία. Η Ελληνική Ολυμπιακή ομάδα πριν την επιστροφή της στην Αθήνα πήγε πρώτα στη Γερμανία, κατόπιν πρόσκλησης της εκεί ομοσπονδίας Αθλητισμού για να δώσει αγώνες.

Στην αρχή πήγε στο Βερολίνο, όπου στις 11 Ιουλίου 1912 διοργανώθηκαν εκεί διεθνείς αγώνες. Ο Τσικλητήρας νίκησε στα άλματα και ο Δωρίζας στις ρίψεις. Μετά από λίγες μέρες άλλοι αγώνες έγιναν στο Αμβούργο, όπου και πάλι νικητής ήταν ο Κωστής. Για τις επιδόσεις που επέτυχαν εκεί, δυστυχώς δεν έφτασε ποτέ επίσημη ανακοίνωση στην Αθήνα και κανείς δεν ενδιαφέρθηκε για εξακρίβωση και αναγνώριση αυτών. Έτσι αγνοήθηκαν παντελώς και το μόνο που ξέρουμε είναι ότι ο πρωταθλητής μας ήταν ο νικητής στα αγωνίσματα που έλαβε μέρος. Οι γερμανικές εφημερίδες είχαν ασχοληθεί σοβαρά με τους αγώνες και μάλιστα είχαν γράψει τότε πολύ κολακευτικά άρθρα και περιγραφές των αγώνων, όπως ότι: «όταν ο Ολυμπιονίκης Κ. Τσικλητήρας με την γαλανόλευκη αθλητική στολή ενεφανίσθει εις τον στίβο και ο τηλεβόας παρουσίασεν εις τους θεατάς τον Ολυμπιονίκην της Στοκχόλμης με τα πλέον κολακευτικά λόγια, οι συναγωνιστές του φοβηθέντες απεσύρθησαν του στίβου. Ο Τσικλητήρας έκαμε δύο άλματα άνευ φοράς εις μήκος και εις ύψος και υπό τας επευφημίας και τα χειροκροτήματα των θεατών, απεχώρησε του στίβου, οπότε επανήλθον οι Αμερικανοί, Γερμανοί, Σουηδοί συναθληταί του, οι οποίοι παρά τας προσπάθειας των δεν κατόρθωσαν να φτάσουν τας επιδόσεις του Ολυμπιονίκου Κωστή Τσικλητήρα»⁹¹.

---

⁹¹ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 30.

5.8 Επάνοδος του Ολυμπιονίκη στην Ελλάδα

Εικόνα 21. Φωτογραφία εφημερίδας «Εμπρός» την 24-7-1912. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

Μετά τις νίκες και τους θριάμβους του ο Ολυμπιονίκης Τσικλητήρας επέστρεψε με όλη την ομάδα στην Αθήνα στις 23 Ιουλίου. Ο λαός των Αθηνών του επιφύλαξε ενθουσιώδη υποδοχή, αφού οι ελληνικές εφημερίδες και τα τηλεγραφήματα από το εξωτερικό, είχαν γνωστοποιήσει την άφιξη του. Στις 23 Ιουλίου 1912 η «Εφημερίς» του Γ. Κορομηλά διαθέτει όλη την πρώτη σελίδα της, έχοντας φωτογραφία του Τσικλητήρα και λεζάντα που λέει: «Κωνστ. Τσικλητήρας, ο Έλλην Ολυμπιονίκης κατά τους διεθνείς Αγώνας της Στοκχόλμης»⁹².

Η περιγραφή της εφημερίδας «ΑΘΗΝΑΙ» σε άρθρο της 24^{ης} Ιουλίου 1912 με τίτλο «Η ΑΦΙΞΗΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΟΥ» είναι αποκαλυπτική για το τι ακριβώς συνέβη κατά την επιστροφή: «Την 7^{ην} απογευματινήν της χθες δια της αμαξοστοιχίας των Πατρών αφίκετο ο τετιμημένος Ολυμπιονίκης της Στοκχόλμης κ. Κωνσταντίνος Ηρ. Τσικλητήρας. Εις τον σιδηροδρομικόν Σταθμόν Πελοποννήσου, ανέμενον αυτόν ο αντιπρόεδρος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου κ. Αντωνόπουλος, πολλοί αθληταί, οι εν Αθήναις

⁹² Βλ «ΕΦΗΜΕΡΙΣ», εφημερίδα του Γ. Κορομηλά, 23 Ιουλίου 1912, σελ. 1.

Μεσσήνιοι και οι γονείς του κ. κ. Ηρακλής Τσικλητήρας και Μαριγώ Τσικλητήρα, περιστοιχιζόμενοι υπό πλήθους συγγενών του Ολυμπιονίκου.

Μόλις αποβιβασθέντα τον κ. Τσικλητήρα πρώτος υποδέχεται αυτόν ο κ. Αντωνόπουλος, όστις οδηγών αυτόν υπό τα χειροκροτήματα και τας ζητωκραυγάς των αναμενόντων προς τους γονείς του, λέγει: Ως ανάδοχος αθλητικός, σας παραδίδω τον υιόν σας τετιμημένον Ολυμπιονίκην.

Δύο ζεύγη αγκαλών ανοίγονται δια να περιπτυχθώσι τον υπερήφανον υιόν, όστις ριπτόμενος εντός αυτών και κύπτων ίνα δεχθή φιλοστόργων γονέων θερμόν ασπασμόν επί των υπό των δακρύων τούτων υγρανθεισών παρειών του, αισθάνεται συγχρόνως τα σκιρτήματα της εκ της ευτυχίας πλημμυρούσης μητρικής και πατρικής καρδιάς.

Ακολουθώς χείρες φιλικαί, χείρες συναδελφικαί, χείρες προσφιλών προτείνονται μετά προθυμίας και ο κ. Τσικλητήρας σφίγγει ταύτας αλληλοδιαδόχως εντός της αθλητικής παλάμης του, μόλις κατορθών εκ της συγκινήσεως ν' αρθρώσῃ εν 'ευχαριστώ'.

- Εἰς το γυμναστήριον

...Εἰς την εἰσοδον του Γυμναστηρίου, το οποίον εἶχε διακοσμηθῆ δια μύρτων, φοινικοειδών και φανών ενετικών, υποδέχεται τον Ολυμπιονίκην Τσικλητήρα ο πρόεδρος του Συλλόγου κ. Ι. Μίνδλερ, όστις οδηγεί αυτόν εἰς το υπόστεγον του Γυμναστηρίου ένθα ανέμενον το Διοικητικόν Συμβούλιον του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, ο Νομάρχης, ο Δήμαρχος κ. Μερκούρης, ο εκπροσωπόν το Υπουργείον της Παιδείας Γενικός Γραμματεύς κ. Βολωνάκης, χιλιάδες φίλαθλοι και μικραί αθληταί και αντιπροσωπεΐαι πάντων των αθλητικών Συλλόγων. Η μουσική επαιάνισεν τον Εθνικόν ύμνον και τον ύμνον των Ολυμπιακών Αγώνων υπό τας επευφημίας και τα συνεχῆ χειροκροτήματα των παρισταμένων»⁹³.

Στη συνέχεια, με το πλήθος του κόσμου ενθουσιασμένο να παρακολουθεῖ, ο πρόεδρος του Πανελληνίου Ι. Μίνδλερ πήρε τον λόγο και προσφώνησε τον Κωστή λέγοντας:

---

⁹³ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα ιδιοκτησίας Γεωργίου Κ. Πωπ, Τρίτη 24 Ιουλίου 1912, σελ. 2.

«Εν τῷ Σταδίῳ τῆς Στοκχόλμης ετελούντο οἱ πέμπτοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, εἰς τοὺς οὐοίους εἶχον συρρεῦσει τα μεγαθήρια τοῦ ἀθλητισμοῦ ἐκ τῶν πέντε ἡπείρων, ἐν μέσῳ δε τῶν χιλιάδων ἀθλητῶν, ἐχάνετο μία μικροσκοπικὴ οὐμάς φέρουσα ἐλληνικά σήματα. Εἰς τον ἀγῶνα τοῦ ἄλματος εἰς μήκος ἀνευ φορᾶς ὑψώθη ἡ ἐλληνικὴ σημαία καὶ τότε το στάδιον ἐσείστη ἐκ τῶν ζητωκραυγῶν τῶν μυρίων θεατῶν, οἵτινες ἐπευφημοῦν τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν καὶ τον Κ. Τσικλητήραν. Καὶ δευτέραν φορᾶν ἀνυψώθη ἡ ἐλληνικὴ σημαία καὶ ἀνεκηρύχθη τρίτος νικητὴς εἰς το ἄλμα εἰς ὕψος ο αὐτὸς Τσικλητήρας.

Συνήλθομεν ἐν τῷ γυμναστηρίῳ τούτῳ τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου, τοῦ εἰθισμένου εἰς νίκας, ἵνα δεξιωθῶμεν τον τρίτο τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου μετὰ τον Κακούση καὶ τον Γεωργαντάν, ολυμπιονίκην Κ. Τσικλητήραν. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ολυμπιονίκαὶ μετὰ τον Λούην, τον πρῶτον ολυμπιονίκην εἰς τον μαραθώνιον δρόμον, συνεχίζουσι τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων ολυμπιονικῶν μετὰ διακοπὴν πολλῶν ἐκατονταετηρίδων. Τότε οἱ ολυμπιονίκαὶ ἀπῆλθον πλείστων τιμῶν. Ἀπέκτων το δικαίωμα ν' ἀναγείρωσι ἀναμνηστικὴν στήλην ἐν τῇ Ἄλτει καὶ ἐπινίκια γεύματα ἐδίδοντο πρὸς τιμὴν αὐτῶν. Οἱ μεγαλύτεροι ποιηταὶ ὕμνον τὴν δόξαν αὐτῶν. Ἀπηλλάσσοντο παντὸς φόρου, ἐσιτίζοντο ἐν τῷ Πρυτανείῳ καὶ ἐν Σπάρτῃ ἀπέκτων το προνόμιον νὰ μάχωνται εἰς το πλευρόν το βασιλέως. Ἐπανερχομένους εἰς τὴν πατρίδα τῶν τοὺς ὑποδέχοντο ἐν θριάμβῳ καὶ ἐστόλιζον τὴν γενέτειραν αὐτῶν πόλιν. Ἡ δόξα τῶν ολυμπιονικῶν ἦτο τοιαυτὴ ὥστε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αυτοκράτορες καὶ αὐτὸς ο Νέρων κατήρχοντο εἰς το στάδιον τῆς Ὀλυμπίας δια ν' ἀποκτήσωσι τον τίτλον το ολυμπιονίκου. Ὁ Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος ἐχάραξε χρυσοῖς γράμμασι το ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ πίνακι τῶν ολυμπιονικῶν μετὰ του Κακούση καὶ του Γεωργαντά. Θα ἀναρτήσῃ τας εἰκόνας ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Γυμναστηρίου ὅπου ἀναπαύεται ἡ Νίκη, ἡ οὐδέποτε ἐγκαταλείψασα τον Πανελλήνιον Γυμναστικόν Σύλλογον. Τον εὐχαριστεῖ δια τὴν αἴγλην με τὴν οὐοίαν περιέβαλε τον προπονήσαντα αὐτόν Σύλλογον καὶ τον παρουσιάζει εἰς τοὺς νέους ὡς ὑπόδειγμα, ἵνα μιμούμενοι αὐτόν, καταστῶσι ικανοὶ ἵνα ἐγγραφῶσι τα ονόματα καὶ ἐκείνων εἰς τον πίνακα τῶν ολυμπιονικῶν.

Τιμὴ καὶ Δόξα εἰς τον ολυμπιονίκην Κ. Τσικλητήραν.

Τιμὴ καὶ Δόξα εἰς τον πατέρα του.

Τιμή και Δόξα εις την πατρίδα του Πύλον.

Ζήτω ο Τσικλητήρας»⁹⁴.

Όταν τελειώνει το λόγο του ο κ. Ι. Μίνδλερ προσφέρει στον Κωστή χρυσό ρολόι, δώρο του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, όπου είναι χαραγμένη πάνω του η ημερομηνία της νίκης του στην Στοκχόλμη, σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης και ανταμοιβής προς τον Ολυμπιονίκη.

Αμέσως μετά τον κ. Μίνδλερ, τον Τσικλητήρα προσφωνεί ο αντιπρόεδρος κ. Αντωνόπουλος και ακολούθως ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας κ. Βολωνάκης ως εξής: «Δοξασμένη ολυμπιονίκα Κωνσταντίνε Τσικλητήρα, εξ ονόματος του σεβαστού προϊσταμένου μου υπουργού των Εκκλησιαστικών και εξ ονόματος της σεβαστής Κυβερνήσεως συγχαίρω σοι εκ βαθυτάτων ψυχής επί τη νίκη ην εκέρδισες κατά τους Ολυμπιακούς Παγκοσμίους αγώνας της Σουηδίας και ετίμησας δια της σωματικής αρετής σου το σεμνόν ελληνικόν όνομα. Η λαμπρά αυτή νίκη σου αναπολεί το ένδοξον παρελθόν της ευγενούς ημών φυλής, τας περιλαλήτους προγονικάς αρετάς, αφού και εις διεθνείς αγώνας δύνανται ν' αγωνίζονται μετ' ευκλείας και να αποδεικνύουν εις τους λαούς της γής ότι ο ελληνικός αγρός παραμένει αείποτε αγλαόκαρπος. Δια τούτο δε και η κλεινή αύτη πόλις και οι αυδαίμονες γεννήτορες σου και ο εκθρέψας σε Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος και το ελληνικό σύμπαν δικαίως αγάλλονται και σεμνύνονται επί των νικητή και προοιωνίζονται ότι η δόξα σου και της άλλης ελληνικής νεότητος την φιλότιμον ψυχήν θα κεντρίζη, ίνα μη μόνον εν Πανελληνίω αμίλλαις ``αιέν αριστεύειν``, αλλά και εν παγκόσμίοις, ως συ, αγώσιν. Είθε δε η νίκη (προσφέρει ορειχάλκινον αγαλματίδιον της Νίκης), τετιμημένη ολυμπιονίκα, ην συμβολίζει το έπαθλον τούτο, ο προσφέρει σοι δ' εμού ο υπουργός της Παιδείας της Πατρίδος, να σε παρακολουθή εσαεί και οι ζωηραί επευφημίας, ων ως Έλλην μετ' εθνικής φιλαυτίας απήλαυσας εν τω διεθνεί Στάδιω της Στοκχόλμης, να υπάρξωσιν αίσια προμηνύματα και της καθολικής χαράς, ην η ανθρωπότης πάντως θα αισθανθή, όταν του ημετέρου αιωνόβιου γένους οι αγώνες θα στεφθώσιν υπό της τελείας επιτυχίας των εθνικών μας πόθων»⁹⁵.

---

⁹⁴ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 32 και Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.

⁹⁵ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 34 και Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.

Τη σειρά παίρνει ο αντιπρόεδρος του ΣΕΑΓΣ κ. Μάρκος Μίνδλερ, ο οποίος εκ μέρους αυτού του προσφέρει ως δώρο χρυσή αλυσίδα. Ακολουθώς ο γραμματέας του Δήμου Αθηναίων κ. Μένανδρος που μιλά εκ μέρους του δημάρχου Σ. Μερκούρη του δηλώνει ότι ο Δήμος παράγγειλε ήδη την κατασκευή ορειχάλκινου αγάλματος της πολιούχου Αθηνάς που με την ολοκλήρωσή του θα το προσφέρει σε αυτόν σαν δώρο αναμνηστικό. Και ο αντιπρόσωπος του Πανιωνίου Γυμναστικού Συλλόγου κ. Μάγνης με θερμότητα λόγια του προσφέρει ένα στεφάνι δάφνης. Τέλος ο κ. Καραπάνος, πρόεδρος του Συλλόγου Διαγόρας, απευθύνει θερμούς και πλήρεις χαράς λόγους προς τον Ολυμπιονίκη.

Η φωνή της Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων δεν ακούστηκε καθόλου, που έπρεπε να έχει φυσικά και την πρώτη αρμοδιότητα, για τον απλούστατο λόγο ότι κανένας εκπρόσωπός της δεν παραβρέθηκε στη δεξίωση αυτή, εκείνη την μεγάλη στιγμή. Και η επίσημη δικαιολογία της μετά ήταν πως δεν είχε λάβει πρόσκληση!!

5.8.1 Οι Ευχαριστίες του Τσικλητήρα. Ευθυτενής, σεμνός ο πανύψηλος Ολυμπιονίκης ανεβαίνει σε ένα βήθρο που είχε φτιάξει ο σύλλογός του και συγκινημένος προσπαθεί να ευχαριστήσει όλους για την υποδοχή που του έκαναν. Τα λόγια του δυσκολευόταν να τα προφέρει γιατί τα συναισθήματα που ένοιωθε δονούσαν όλο του το σώμα. Και είπε:

«Ενθέρμως σας ευχαριστώ δια την εκδήλωσιν ταύτην των προς εμέ ευγενών αισθημάτων σας. Επιτρέψατέ μοι, σας παρακαλώ, Κύριοι, να σας είπω ότι τίποτε δεν έπραξα ειμή ότι εξετέλεσα το καθήκον, εις ο η Πατρίς με απέστειλε. Σας διαβεβαιώ ότι θέλω διατηρήσει ευγνώμονα την ανάμνησιν των προς εμέ αισθημάτων σας και ότι θα μείνω πάντοτε αφοσιωμένος εις την εξυπηρέτησιν του ευγενούς σκοπού του αθλητισμού. Ζήτω η ΕΛΛΑΣ! Ζήτω ο Πανελλήνιος Σύλλογος!»⁹⁶.

Συγκινημένος δεν μπορεί να συνεχίσει. Ζητωκραυγές, χειροκροτήματα, μουσική επισφραγίζουν την ωραία γιορτή. Και όμως συνεχίζουν να τον ρωτούν:

---

⁹⁶ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ 36.

«- Και οι εντυπώσεις σας από τους αγώνες; Απαντά: Θαυμάσια! Έξοχα! Οι αγώνες διοργανωμένοι τελείως, όλα κανονικά, με τάξιν, παντού δε περιποίησις άκρα.

- Μόνος σας ήρθατε; Απαντά: Εγώ και ο Μπανίκας. Οι άλλοι διασκορπίστησαν. Ο Δώριζας πάει στο Παρίσι, άλλοι έρχονται εκ Κωνσταντινουπόλεως και άλλοι έμειναν εις άλλα μέρη της Ευρώπης.

- Και πόσα βραβεία πήρατε; Απαντά: Εξ το όλον. Δύο εις την Στοκχόλμην, πρώτον εις το άλμα εις μήκος άνευ φοράς και τρίτον εις το άλμα εις ύψος άνευ φοράς. Δύο πρώτα εις τα ίδια αγωνίσματα εις το Βερολίνον και δύο πρώτα εις το Αμβούργον, όπου επίσης έγιναν αγώνες, Εκεί μάλιστα οι άλλοι αθληταί, όταν έμαθαν ότι λαμβάνει μέρος ο Ολυμπιονίκης της Στοκχόλμης, παρητήθησαν όλοι και έτσι επήδησα μονάχος μου»⁹⁷.

Μετά από λίγες ημέρες η Τράπεζα Αθηνών ανήγγειλε ότι, για να τιμήσει και να ενισχύσει τον Τσικλητήρα, θέλει να τον εντάξει στο προσωπικό της και του προσφέρει μία καλή θέση στο κεντρικό της κατάστημα. Παράλληλα, ο Τσαλουμάς που ήταν και αυτός αθλητής και φίλος του είχε ετοιμάσει στην Αλεξάνδρεια μία καλή θέση για σταδιοδρομία στην τεράστια τότε επιχείρηση ``Χωρέμη – Μπενάκη`` στην οποία θεωρούνταν μεγάλη τύχη να προσληφθεί κανείς. Πράγματι, ο Τσικλητήρας μεταβαίνει για λίγο στην Αίγυπτο, για να δοκιμάσει και να δει τι ακριβώς ήταν αυτό που του προσφέρθηκε, αλλά θέλοντας να συνεχίσει την αθλητική δράση του επιστρέφει στην Αθήνα. Τελικά ο Τσικλητήρας αποδέχτηκε τη θέση της Τράπεζας Αθηνών, γιατί δεν ήθελε να ξενιτευτεί και να αλλάξει τρόπο ζωής.

---

⁹⁷ Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.

Εικόνα 22. Φωτογραφία του Τσικλητήρα. (Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.)

5.8.2 Οι αφηγήσεις του Κωστή Τσικλητήρα. Ο θρίαμβος της Ολυμπιάδας του 1912 θα μπορούσε να ήταν η αφετηρία μιας μεγάλης διεθνούς αθλητικής πορείας για τον μεγάλο αυτόν αθλητή. Το μέλλον του προδιαγράφεται λαμπρό. Έχει πάρει το πτυχίο του από την Εμπορική Ακαδημία Ρουσοπούλου, είναι γλωσσομαθής, αφού μιλάει Αγγλικά και Γαλλικά, είναι και διορισμένος στο κεντρικό κατάστημα της Τράπεζας Αθηνών. Η απήχηση που είχαν τα κατορθώματά του ήταν τεράστια. Στον φίλο του Γεωργαντά εξιστόρησε γυρίζοντας από τη Σουηδία ένα ωραίο συμβάν: «Καθόμουνα μεταξύ του μεγάλου αντιπάλου μου Άνταμς και του Τζίμ Θόρπ. Ο πρώτος ήταν ένας χαρούμενος ξανθομάλλης άντρας κι' ο δεύτερος ένας λιγομίλητος και συνεσταλμένος μελαχρινός έφηβος. Όλο το τεράστιο τραπέζι το είχαν περιτριγυρίσει οι υπεράσσοι της χώρας των Ολυμπιονικών, οι Αμερικανοί. Οι Ευρωπαίοι είμαστε λίγοι: ο τρισολυμπιονίκης Φιλανδός Κολεμάνεν και δίπλα του ο προσκληθείς ιδιαιτέρως Γάλλος Μπουέν, ο νικητής των 1500μ. Άγγλος Βίβιαν, ο νικητής του ακοντισμού Σουηδός Λέμμικ και ο νικητής της δισκοβολίας Φιλανδός Ταϊπάλε. Ήτανε κι' ένας Νοτιοαφρικανός, ο θριαμβευτής του μαραθωνίου δρόμου Μακ Άρθουρ. Αφού φάγαμε και ήπιαμε πολύ, ζαλιστήκαμε κι' άρχισε η παρουσίασις των Ολυμπιονικών, σύμφωνα με την Σκανδιναυικήν εθιμοτυπία. Τέσσαρες χειροδύναμοι ρίπτες κρατούσαν μια μεγάλη γερή κουβέρτα από τις τέσσαρες άκρες και κάθε νικητής ξαπλωνότανε πάνω της και τον εξακόντιζαν μέχρι της οροφής της

αιθούσης. Το ίδιο κάνανε και σε μένα ενώ όλη η αίθουσα συνταραζότανε από την ιαχή ``ούρα Γκρίχενλαντ``»⁹⁸.

Ο Τσικλητήρας έδωσε προσωπική συνέντευξη στην εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ, του Γεωργίου Πωπ, όπου περιγράφει ο ίδιος πως έζησε τα γεγονότα και που δημοσιεύτηκε δύο μέρες μετά την άφιξή του στην Αθήνα, την Τετάρτη 25 Ιουλίου 1912. Ο τίτλος του συγκεκριμένου άρθρου ήταν:

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ – ΠΩΣ ΕΝΙΚΗΣΑ

[Η πρωτεύουσα υπεδέχθη προχθές τον Ολυμπιονίκη όστις εδόξασεν εν τω Σταδίω της Στοκχόλμης την Ελληνικήν αθλητικήν παράδοσιν. Αλλά πως ενίκησεν εις την τρομεράν εκείνην διεθνή αθλητικήν άμιλλαν, και μέσω ποιών συγκινήσεων διήλθε μέχρι του τελικού θριάμβου; Ο ίδιος θα ηδύνατο να δώση την αληθεστέραν και ζωηροτέραν περιγραφήν του ιστορικού τούτου δια τον Ελληνικόν αθλητισμόν γεγονότος. Αι «Αθήναι» παρεκάλεσαν αυτόν προς τούτο, και ο Ολυμπιονίκης ευγενώς έγγραψεν, ειδικώς δια τας «Αθήνας», την κατωτέρω ωραίαν εντύπωσιν εκ της Ελληνικής εκείνης νίκης].

Όταν εις την ομάδα των Ελλήνων αθλητών, κατά την αναχώρησιν εκ Πειραιώς ο κ. Σπύρος Ματσούκας μας παρέδωκε την Ελληνικήν σημαίαν, με την ευχήν να ανεμισθή υπερήφανος και νικηφόρος εις το Στάδιον της Στοκχόλμης η κυανόλευκός μας, και με την σύστασιν να μεταβώμεν εις τον αγώνα με θερμήν την πεποίθησιν της νίκης, εγώ, εις τον ενθουσιασμόν της στιγμής εκείνης και εις την θέα της σημαίας, ήτις τόσον συγκινητικά ομιλεί εις την ψυχή όλων, ελησμόνησα κάθε μετριοφροσύνην και κάθε δειλίαν, και με δύναμιν πεποιθήσεως, η οποία και τώρα ακόμη αισθάνομαι πόσην ισχύν υπεροχής μου έδωκε κατά την δυνατήν εκείνην στιγμήν της πάλης προς τους διεθνείς συναγωνιστάς μου, απήντησα εις τον κ. Ματσούκαν, ότι ασφαλώς θα εφέρομεν πάλιν την σημαία μας νικήτριαν. Πράγματι μετέβην εις την Στοκχόλμην πεπεισμένος, ώσει δι' εμπνεύσεως υπερτέρας, ότι αν δεν εκέρδιζα εις το αγώνισμα του άλματος εις ύψος άνευ φοράς, πάντως θα έκαμνα να υψωθή πρώτη η Ελληνική σημαία εις το υψηλότερον κοντόν της νίκης εν τω Σταδίω, εις το αγώνισμα του άλματος εις μήκος άνευ φοράς. Παρηκολούθουν πάντοτε μετά προσοχής όλα τα διεθνή ρεκόρ, και μάλιστα τα αμερικανικά, εις τα δύο αυτά αγωνίσματα, και συγκρίνων με τας ιδικάς μου επιδόσεις, με την τελευταίαν των Πανελληνίων Αγώνων η οποία κατέρριψε το παγκόσμιον ρεκόρ του Αμερικανού Γιούρι,

---

⁹⁸ Βλ Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλητήρας, Αθήνα 2004, σελ. 36.

πρωταθλητού εις το άλμα εις μήκος άνευ φοράς επί δύο συνεχείς δεκαετηρίδας - επήδησα τότε 3μ. και 47 - και με τας συχνάς προπονήσεις εις το Γυμναστήριον του Πανελληνίου Συλλόγου μου, υπό την στοργικήν και φωτεινήν επίβλεψιν των γυμναστών μου κ.κ. Φιλ. Καρβελά και Α. Λευκαδίτου, προς τους οποίους με ευγνωμοσύνην αναγνωρίζω όλην μου την αθλητικήν υπόστασιν, ήμην βέβαιος ότι εις το αγώνισμα τούτο του άλματος εις μήκος άνευ φοράς, θα απέσπων μίαν πρώτην νίκην από την αθλητικήν κυριαρχίαν των Αμερικανών.

Εν τούτοις πρέπει να ομολογήσω, ότι όταν ευρέθην εν τω Σταδίω, εις την ταραχήν της πάλης, ησθάνθην λιποψυχούσαν πως την πεποίθησίν μου. Οι ανταγωνισταί μου ήσαν αληθώς τρομεροί την θέαν και παμπληθείς. Συναγωνίσθην προς πεντήκοντα άλτας εκ παντός Έθνους.

Ενόμιζον, πριν μεταβώ εις Στοκχόλμην, ότι θα ήμην ο υψηλότερος όλων. Εν τούτοις τρεις Αμερικανοί ήσαν υψηλότεροι από εμέ, εγώ δε από κανένα άλλον υψηλότερος. Ο παλαιός και ο νέος κόσμος έστειλαν εις το Στάδιον τα μεγαλύτερα αναστήματα. Οι πολυαριθμότεροι και βεβαίως οι επιφοβώτεροι ήσαν οι αμερικανοί άλται: πανύψηλοι, νευρώδεις και εν διαρκεί πυρετώ προπονήσεως. Ενώ ημείς οι Έλληνες αθληταί δεν προεπονήθημεν είμη μόνον δις, δεν συνωδευόμεθα δε από κανένα μασσέρ, ενώ θα μας ήτο πολύτιμος η επιστήμη του κ. Καρβελά, εκείνοι ήσαν εν διαρκεί προπονήσει, εντός του πλοίου, κατά τον διάπλουν μέχρι Στοκχόλμης, και επί ένα μήνα ακόμη, από της αφίξεως των εις την σουηδικήν πρωτεύουσαν μέχρι της ενάρξεως των αγώνων.

Διότι είχαν έλθει ένα μήνα πριν ίνα εξοικειωθούν προς τας κλιματολογικάς συνθήκας, μέσω των οποίων θα ηγωνίζοντο. Προσθέτως, επί εν εξάμηνον πρότερον είχαν εγκλεισθή εις ερημικήν νήσον παρά την Ν. Υόρκην, μετά των προγυμναστών των και των μασσέρ και εν απολύτω εγκράτεια και συνεχεί προπονήσει ησκούντο μέχρι της ημέρας, καθ' ήν ανεχώρησαν δια Στοκχόλμην. Οι πλείστοι δε εξ αυτών φαίνεται ότι εις την πατρίδα των δεν έκαμνον τίποτε άλλο παρά να πηδούν. Διότι εγόλασαν με έκφρασιν ειρωνείας και οίκτου συγχρόνως όταν έμαθον από ημάς τους άλλους μη αμερικανούς αθλητάς, ότι είχομεν εκτός του αθλητισμού και άλλον κύριον επάγγελμα. Οι δύο αμερικανοί αδελφοί Άδαμς, Πλάτ και Ουίλλιαμ, εφάνησαν ευθύς εξ αρχής οι κινδυνωδέστεροι αντίπαλοί μου. Οι συμπατριώται των μάλιστα δεν είχαν καμμίαν αμφιβολίαν ότι αυτοί τελικώς θα ανεκηρύσσοντο οι νικηταί. Εις το πρώτον μου άλμα, η συγκίνησις, η αληθώς ισχυρά η οποία με κατείχε, και η οποία ηύξανεν από τας παταγώδεις

ιαχάς των αμερικανών αθλητών υπέρ των συμπατριωτών των, μου παρέλυσε τόσο την ακμήν, ώστε δεν ηδυνήθη να πηδήσω ειμή μόνον 3 και 17.

Αυτό ενεθάρυνε μέχρι φρενίτιδος τους αντιπάλους μου, οι οποίοι, πρέπει να είπω, εγνώριζον ότι κατείχον το παγκόσμιον ρεκόρ και με εθεώρουν επίφοβον. Αλλά το δεύτερον άλμα εμετρίασε τον ενθουσιασμόν των. Διότι υπερέβην το πρώτον μου πήδημα κατά δέκα εκατοστόμετρα. Το αποτέλεσμα αυτό μου έδωκε μίαν ενθάρρυνσιν καταπληκτικήν. Μάλιστα δεν πρέπει να φανώ υπεραισθηματικός εάν είπω, ότι την στιγμήν εκείνην έλαβον μίαν πανίσχυρον έμπνευσιν από την γλυκείαν κυανόλευκόν, η οποία εκυμάτιζεν υπεράνω των βασιλικών θώκων, εις την τιμητικωτάτην θέσιν, δεξιά της σουηδικής. Καθώς ηνεμίζετο ελαφρώς υπό το λίκνισμα απαλής πνοής πρωϊνής αύρας, μου εφαινετο, ότι με παρώτρυνε στοργικώς προς την νίκην. Ουδέποτε θα λησμονήσω την συγκίνησιν, μίαν ιδιαίτεραν εγκενδριωτικήν συγκίνησιν, του αντικρύσματος εκείνου της σημαίας μας. Συγχρόνως η αρμονική βοή της μεγάλης μουσικής, η οποία την στιγμήν εκείνην ήρχισε να παιανίζει μου ενθέρμανε περισσότερο τον πόθον της νίκης. Και το τρίτον μου πήδημα υπήρξε το πήδημα του θριάμβου δι' εμέ. Επήδησα δέκα εκατοστόμετρα περισσότερο από το δεύτερον και είκοσι από το πρώτον, 3 και 37. Δύο λεπτά βραδύτερον η ελληνική σημαία υψώθη εις τον υψηλότερον κοντόν της πρώτης νίκης και οι ήχοι του Ύμνου της Ελευθερίας, ανακρουομένου από την μουσικήν, αναμιγνύοντο προς την απερίγραπτον κραυγήν του ενθουσιασμού των ολίγων Ελλήνων και την θερμήν ρυθμικήν ζητοκραυγήν των σουηδών «ρα! ρα! Γκρήγγκλανδ». Την σύντομον αυτήν περιγραφήν, μετά την νίκην, μου την αφηγήθησαν κατόπιν. Εγώ δεν την αντελήφθη. Εγώ την στιγμήν εκείνην είχον εκμηδενισθή τελείως εις την συγκίνησιν και εις τους φρενιτιώδεις αναγκαλισμούς και τους ασπασμούς των παρισταμένων Ελλήνων. Ολίγας στιγμάς ύστερον, ανακτήςας την ψυχικήν μου συνείδησιν, είδον την ελληνικήν σημαίαν κυματίζουσιν υπεράνω δύο αμερικανικών. Δεν έζησα άλλην ωραιότεραν στιγμήν εις την ζωήν μου.

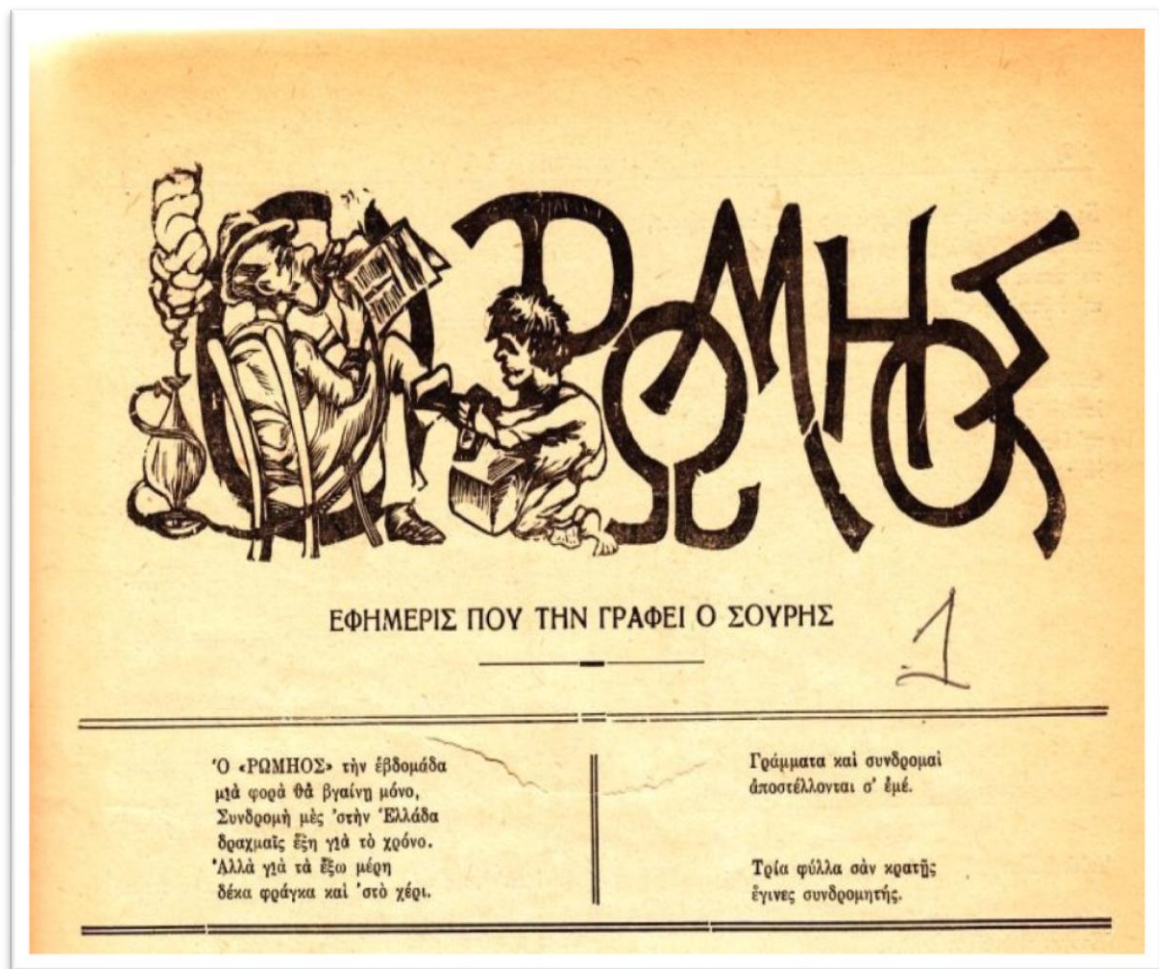
ΚΩΣΤΗΣ ΗΡ. ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑΣ⁹⁹

---

⁹⁹ Βλ «ΑΘΗΝΑΙ», εφημερίδα Γεωργίου Κ. Πωπ, Τετάρτη 25 Ιουλίου 1912, σελ. 1.

Την ίδια μέρα, στην εφημερίδα της Μεσσηνίας «Το Θάρρος», δημοσιεύεται ένα μικρό άρθρο που αφορά τον Τσικλητήρα και λέει: ΟΙ ΜΕΣΣΗΝΙΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΣΙΚΛΗΤΗΡΑ «ΑΘΗΝΑΙ.- Οι εν Αθήναις Μεσσήνιοι απεφάσισαν όπως εις των εκ Στοκχόλμης επανελθόντα Ολυμπιονίκην κ. Τσικλητήραν προσφέρουν αναμνηστικόν δώρον. Προς τούτον θα διενεργηθή έρανος μεταξύ των Μεσσηνίων προς συλλογήν του απαιτηθησομένου χρηματικού ποσού»¹⁰⁰.

Στην εφημερίδα «Ο ΡΩΜΗΟΣ» που την γράφει και την εκδίδει ο Γεώργιος Σουρής, ο οποίος ήταν σατυρικός ποιητής με καταγωγή από την Σύρο, υπάρχει ποίημα που αναφέρεται στον Τσικλητήρα.

Εικόνα 23. Το πρώτο φύλλο του Ρωμηού¹⁰¹.

¹⁰⁰ Βλ «ΘΑΡΡΟΣ της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 25 Ιουλίου 1912.

¹⁰¹ <http://sarantakos.wordpress.com/2009/04/02/rwmhos126>

Γράφει ακριβώς: Κι' ο φασουλής εν λύρα περί του Τσικλητήρα

Μέσα στην πλήξη της ζωής και μες' στην αηδία/ Τρις χαιρετώ τους αθλητάς/
Όπου μας ήρθαν κατ'αυτάς/ από την Σουηδία.

Ο γυρισμός εξύμνησε τα χαννωμένα στήθη.../ μέσα σε τόπους μακρινούς/ χωρίς
γαλάζιους ουρανούς/ νικήτρια κι' η γαλανή σημαία μας εστήθη.

Τη χαρά που την επήρα / για τον νέο Τσικλητήρα,/ μα και για τον Δώριζα.

Λίγο πιο κάτω αναφέρει:

Τον Τσικλητήρα ψάλετε με λύραις και κιθάραις,/ που της Αμερικάνικαις εκόντηνε
ποδάραις/ Τον Τσικλητήρα ψάλετε και κάθε παλληκάρι/ που της ψυχής την
ωμορφιά την έχει για καμάρι.

Πάντα νειάτα σφριγηλά,/ πάντα νειάτα ντροπαλά/ και δαφνοστεφανωμένα/ δίχως
κόρδωμα κανένα.

Μόνο μέσα στην ψυχή νάχουνε την περηφάνεια/ και μ' εκείνην να νικούν και να
πέρνουνε στεφάνια¹⁰².

Ο θρυλικός Ολυμπιονίκης, μετά και τη νίκη του αυτή αναδείχθηκε σε «εθνικό
ίνδαλμα» και λατρεύτηκε από όλους τους Έλληνες. Το επίτευγμά του συνεχίζει να
συγκλονίζει ακόμα και τώρα, αφού είναι ο μοναδικός Έλληνας αθλητής του στίβου με τα
περισσότερα Ολυμπιακά μετάλλια, ένα χρυσό, δύο αργυρά και ένα χάλκινο.

5.8.3 Η Στράτευση και ο Θάνατός του. Με την επιστροφή του στην πατρίδα ο
Τσικλητήρας και μετά τις γιορτές και τις βραβεύσεις που οργανώθηκαν προς τιμή του για
τις επιτυχίες του, η ζωή του άρχισε να παίρνει πάλι τους κανονικούς της ρυθμούς. Αγώνες
για το επόμενο διάστημα δεν θα γίνονταν. Εξακολούθησε όμως να γυμνάζεται κάτω από
την επίβλεψη των προπονητών του στο γυμναστήριο του Πανελληνίου και κατόρθωσε να
φτάσει το μήκος άνευ φοράς, που ήταν το άθλημα που του ταίριαζε, στο 3.55μ., έστω και

---

¹⁰² Αρχείο Πανελληνίου Συλλόγου.

ανεπίσημα, αφού δεν επετεύχθη σε επίσημη διοργάνωση. Για την λαμπρή πορεία του όμως, η μοίρα είχε αποφασίσει αλλιώς.

Το φθινόπωρο του ίδιου έτους, μόλις δυο μήνες μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες αρχίζει ο Βαλκανικός πόλεμος στον οποίο λαμβάνει μέρος και η Ελλάδα. Τα μεσάνυχτα της 17^{ης} Σεπτεμβρίου του 1912 κηρύχτηκε γενική επιστράτευση στην οποία ο Κωστής Τσικλητήρας στρατεύεται ως Λοχίας Πεζικού στο Ένατο Σύνταγμα και στον 8^ο Λόχο, όπου είχε υπηρετήσει και το Φεβρουάριο του 1910 την στρατιωτική του θητεία. Λίγο αργότερα, στις 5 Οκτωβρίου, ο πόλεμος κηρύσσεται και επίσημα και ο ίδιος ζητάει να στρατολογηθεί στην πρώτη γραμμή.

Η κυβέρνηση ήθελε να τον κρατήσει στα μετόπισθεν. Ήξερε ότι οι προσδοκίες για το αθλητικό μέλλον του ήταν πολύ μεγάλες και δεν ήθελε να τον εκθέσει σε κίνδυνο. Οι στρατολόγοι προσπαθούν να του εξηγήσουν ότι σαν Ολυμπιονίκης θα μπορούσε να πάει σε μονάδα στα μετόπισθεν και του προτείνουν να υπηρετήσει στο φρουραρχείο Αθηνών. Ο ίδιος αρνήθηκε πεισματικά την προνομιακή μεταχείριση που του προσφέρθηκε, επιθυμώντας να υπηρετήσει στην πρώτη γραμμή, γιατί πίστευε ότι οι Ολυμπιονίκες πρέπει να δίνουν το παράδειγμα. Έλεγε: «Στείλτε με στην πρώτη γραμμή». Σε επιστολές που έστειλε στην οικογένειά του ξεδιπλώνονται όλα τα χαρίσματα του χαρακτήρα του και η αγάπη του για την πατρίδα. Έγραφε στους δικούς του: «...ευρίσκομε ακόμα εδώ και προσπαθώ συνεχώς να φύγω για το μέτωπο, αλλά καθώς φαίνονται τα πράγματα, δεν θέλουν να με στείλουν εις τον πόλεμο... Εδώ εις τας Αθήνας ήμουν καταστενοχωρημένος διότι με γνωρίζουν όλοι και μου λένουν “Που είσαι; Ακόμα εδώ;” Ήτο μεγάλη ντροπή για μένα»¹⁰³. Τελικά τοποθετήθηκε στο Μέτωπο της Θεσσαλίας, όπου μετέφερε αιχμαλώτους. Ο αδερφός του Σταύρος, που υπέγραψε ψευδώς ότι ήταν ενήλικος, πλαστογραφώντας την υπογραφή του πατέρα του για να καταταχτεί στο στρατό εθελοντικά, παρακάλεσε προσωπικά το βασιλιά για να τοποθετηθεί στο Μπιζάνι, στην Ήπειρο, στην πρώτη γραμμή.

Ο Κ. Τσικλητήρας, με παρέμβαση του πρίγκιπα Νικολάου (που ασχολιόταν ιδιαίτερος με τα αθλητικά), είχε επανέλθει στην Αθήνα από το μέτωπο της Ηπείρου στα τέλη του Δεκέμβρη του 1912 με αρχές Ιανουαρίου του 1913. Φαίνεται όμως ότι οι κακουχίες του πολέμου μέσα στον σκληρό χειμώνα τον εξασθένησαν. Στον τομέα του

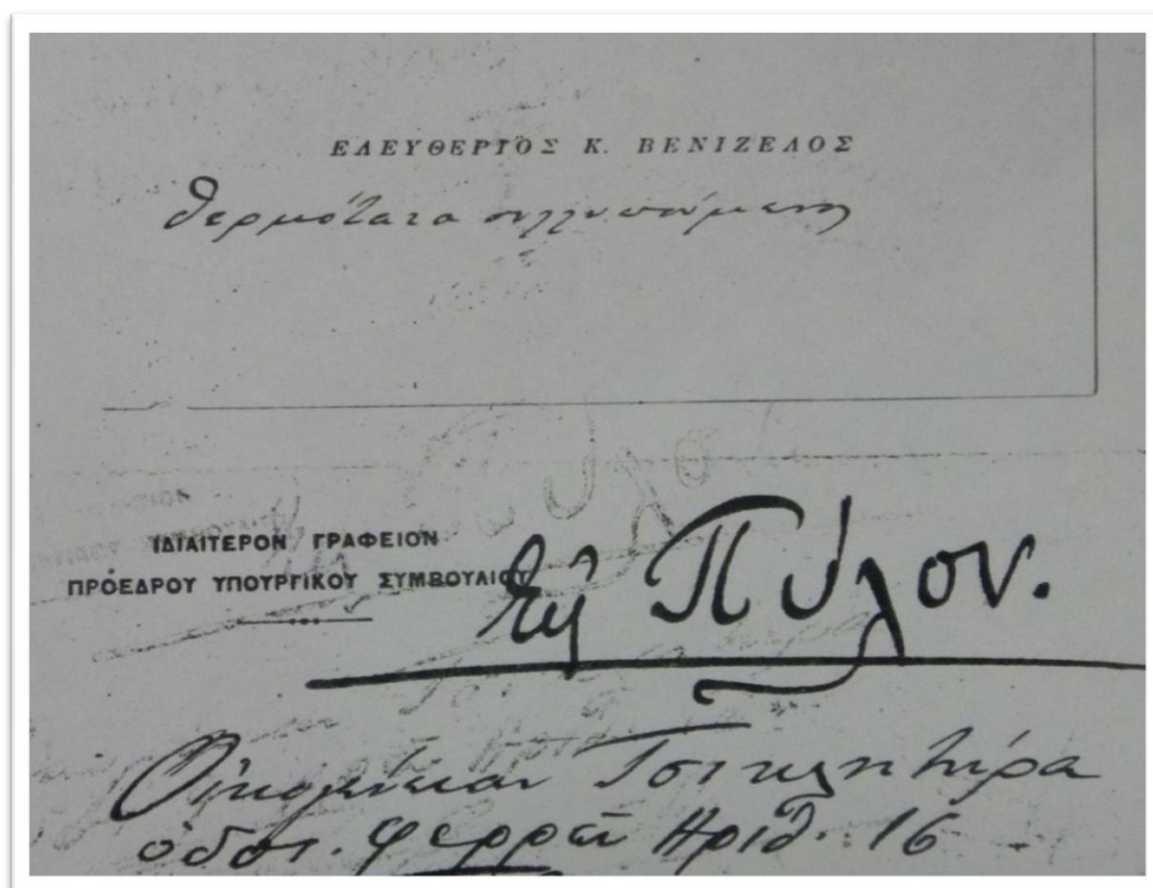
¹⁰³ Βλ εκπομπή «Η μηχανή του Χρόνου - 100 χρόνια ελεύθερη Ήπειρος – Β' μέρος» στη NET, 18 Απριλίου 2013, συνέντευξη Ηρακλή Τσικλητήρα απόγονου του Κωστή.

εμφανίστηκαν κρούσματα μηνιγγίτιδας, που τελικά το μικρόβιο έπληξε και τον ίδιο σε βαριά μορφή. Επί μέρες νοσηλεύτηκε επί τόπου, χωρίς καλυτέρευση. Η κατάστασή του ήταν πράγματι βαριά. Μεταφέρθηκε και νοσηλεύτηκε αμέσως στο Δημοτικό Νοσοκομείο των Αθηνών (Ευαγγελισμός). Εκεί πάλεψε αρκετές ημέρες με το θάνατο χάρη στην ισχυρή του κράση. Παρά τις υπεράνθρωπες προσπάθειες των κορυφαίων γιατρών της εποχής δεν κατέστη δυνατή η γιατρεία του και για τον ένδοξο αθλητή επήλθε το μοιραίο στις 10 Φεβρουαρίου 1913. Ήταν μόνο 25 ετών παλικάρι και μόλις οχτώ μήνες μετά τον θρίαμβό του στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στην κηδεία του τον συνόδεψαν χιλιάδες κόσμος, ραίνοντας το φέρετρό του με μυρτιές, δάφνες και λουλούδια.

Η εφημερίδα «Ακρόπολις» γράφει για το θάνατο του Τσικλητήρα άρθρο με τίτλο «Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ»: «Προ ενός έτους ήρχετο θριαμβευτής, καθώς οι αρχαίοι Ολυμπιονίκαι δια την είσοδον των οποίων εγκρεμίζετο μέρος των τειχών της πόλεως και χθες έφευγε δια παντός ο γλυκός μας Τσάμπιον εντός δύο παγκοσμίων κονιστρών, η δροσερά, ωραία και μελαγχολική αυτή εικών του Γκύζη, ο Τσικλητήρας. Η περιπλοκή της φυλής εις άλλους ενδόξους αγώνας, μη ειρηνικούς, ηνπόδισε την εκδήλωσιν όλου του πένθους που θα ήξιζεν εις τέτοιαν απώλειαν. Εν τούτοις όσον και αν χάνωμεν αίμα εις το στρατόπεδον, είνε πένθος εθνικόν η απώλεια ενός αθλητικού φυτού τόσον ευγενούς, τόσον σπανίου εις φυλάς μη Αγγλοσαξωνικάς. Ενέργεια εκ δηλωθείσα μέσα εις σώμα δια το οποίον ο ελληνικός αθλητισμός κατέβαλεν όλη του την επιστήμη, ο Τσικλητήρας τρυφερός έφηβος ακόμη ηνέτειλλεν εις το Στάδιο του Λονδίνου αντίπαλος επίφοβος Αμερικανικών κολοσσών και ύψωνε την Ελληνικήν σημαίαν εις την Στοκχόλμην. Πρέπει να βρεθή κανείς εις αγώνα όλων των φυλών, εις λυσσώδη νασιοαλιστικόν αγώνον, μέσα εις ένα στάδιον όπου κινούνται δάση αθλητικών σωμάτων, των επιλεκτοτέρων του κόσμου, δια να εννοήση την λαμπρότητα μιας τέτοιας νίκης. Ο νέος εκείνος ύψωσεν επί των λεπτών του ώμων την φυλήν του εις δύο Στάδια. Ο αθλητισμός της Ελλάδος τον χειροκρότησε, τον εκαμάρωσε, τον εστεφάνωσε. Χθες τον έχασεν αιφνιδίως, θύμα μιας ασθενείας, αυτόν τον τολμηρόν και δυσαναπλήρωτον ρέκορδμαν, το αφελές και γλυκύ παλληκάρι των Αθηναϊκών γυμναστηρίων. Απέθανε δις ενδόξως. Ολυμπιονίκης και στρατιώτης. Έδωσεν εις την πατρίδα ότι ήτον δυνατόν! Αι γυμναζόμεναι γενεαί μας θα περνούν και θ' αφήνουν ένα φύλλον δάφνης εις την προτομήν του, την οποίαν τα

Ελληνικά γυμναστήρια ελπίζομεν ότι θα υψώσωσι εις την κονίστραν των εις αΐδιων παράδειγμα αθλητικής ωραιότητος και ενεργείας»¹⁰⁴.

Η απώλειά του προκάλεσε τον θρήνο όλης της Ελλάδας. Η χώρα ολόκληρη έκλαψε για την απώλεια του μεγάλου πρωταθλητή-συμβόλου της ελληνικής ψυχής, τον οποίο τα τέσσερα Ολυμπιακά μετάλλια που κατέκτησε τον κατατάσσουν ακόμα και μέχρι σήμερα στους κορυφαίους αθλητές της χώρα μας. Συλλυπητήρια τηλεγραφήματα έφτασαν από όλα τα μέρη του κόσμου. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος σε συλλυπητήριο γράμμα που στέλνει στην οικογένειά του γράφει: «Απέθανε δις ενδόξως Ολυμπιονίκης και Στρατιώτης, έδωσε εις την πατρίδα του ότι ήτο δυνατόν»¹⁰⁵.

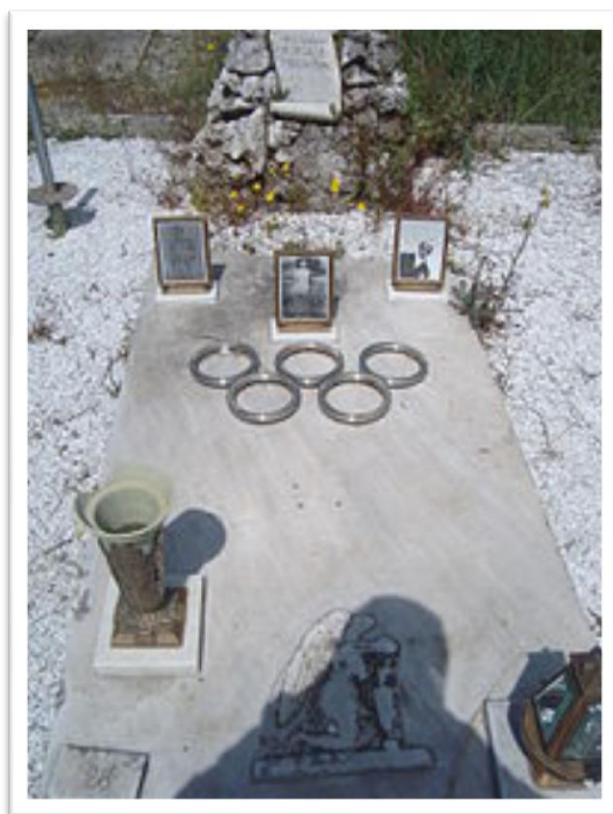

Εικόνα 24. Το συλλυπητήριο τηλεγράφημα του Ελευθέριου Βενιζέλου προς την οικογένεια του Ολυμπιονίκη. (Αρχείο Πανελληνίου Γυμν. Συλλόγου)

¹⁰⁴ Βλ «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 12 Φεβρουαρίου 1912, σελ. 1.

¹⁰⁵ Βλ Αρχείο Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου και εκπομπή «Μηχανή του χρόνου» στην NET, 18 Απριλίου 2013.

Τάφηκε στο οικογενειακό του μνήμα στο Α΄ Νεκροταφείο Πατρών, όπου βρίσκεται και σήμερα. Πάνω στην πλάκα του τάφου του υπάρχουν πέντε κύκλοι, το έμβλημα των Ολυμπιακών Αγώνων. Εκτός από τον ίδιο, είχε συμμετάσχει σε Ολυμπιακούς Αγώνες και ο συγγενής του Λεωνίδας Τσικλητήρας στο στίβο στα 400μ. στους Ολυμπιακούς της Αθήνας το 1986. Επίσης εκεί, είναι θαμμένος και ο Σπύρος Τσικλητήρας, αθλητής κολύμβησης, πανελληνιονίκης και ρέκορντμαν του Ν.Ο. Πατρών.

Εικόνα 25. Ο τάφος του Τσικλητήρα. Στη μέση η φωτογραφία του.

Η αθλητική νίκη του Τσικλητήρα ισοδυναμούσε με εθνική νίκη. Υπήρξε παράδειγμα γενναίου ανδρός, εξαιρετου αθλητή και γνήσιου Έλληνα σε μια εποχή που η χώρα μας ζούσε «τον οργανισμό» των προετοιμασιών για τους Βαλκανικούς Πολέμους, που ο αέρας της Ελλάδας μύριζε πόλεμο και που τελικά θα ξεσπούσε μετά από λίγες βδομάδες. Ο Τσικλητήρας ηρωποιήθηκε στα μάτια μας, όχι μόνο λόγω των επιτυχιών του στους αθλητικούς στίβους, αλλά και για τον χαμό του στον πόλεμο. Στο πρόσωπό του συναντήθηκαν ο αθλητής που δοξάζει την πατρίδα του παλεύοντας στον διεθνή στίβο των Ολυμπιάδων και ο γενναίος στρατιώτης που θυσιάζει τη ζωή του για τη δόξα της

πατρίδας¹⁰⁶. Πρόκειται για μια «εξίσωση» που θα επαναλαμβάνεται συνεχώς στις μεγάλες διακρίσεις του ελληνικού αθλητισμού όλο τον 20ό αιώνα ως και τις μέρες μας. Ιδιαίτερα σε κρίσιμες περιόδους, όταν αναζητούνται, μάλιστα, ήρωες. Ο ηρωισμός μεταφέρεται από τα αθλητικά κατορθώματα των γηπέδων στα κατορθώματα του στίβου του πολεμικού μετώπου. Άλλωστε, τα σπορ γενικότερα χρησίμευαν και χρησιμεύουν ακόμα σαν συμβολικές αναπαραστάσεις των πολέμων μεταξύ των κρατών, λείπει φυσικά από αυτά η αιματηρή βία, αλλά προκρίνεται η σωματική και η πνευματική υπεροχή.

Το φαινόμενο αυτό παραπέμπει στη συγκρότηση και διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας. Πάντως η ιστορική νίκη του Κωστή Τσικλητήρα εντάσσεται σε τέτοιες διαδικασίες. Δεν έλειψαν φυσικά εκείνες τις μέρες οι πινδαρικοί χαρακτηρισμοί που τον συνέδεαν με τους πρώτους Ολυμπιακούς του 1896 στην Αθήνα και τον Σπύρο Λούη. Αν εκείνη την εποχή υπήρχε ένας Πίνδαρος θα έγραφε έναν Ολυμπιονικό για χάρη του πρωταθλητή. Προσωποποιούσε τη συνέχεια από την αρχαιότητα, όπως έλεγαν τότε πολλοί στη σημερινή εποχή. Επιπλέον, ο πρωτοπόρος της νεοελληνικής δημοσιογραφίας, Βλάσης Γαβριηλίδης, στην εφημερίδα Ακρόπολις, έγραφε και αποτύπωνε το κλίμα των ημερών για τον Τσικλητήρα ότι ήταν: «το δυναμόμετρον της Νέας Εθνικής Ψυχής! Ο Τσικλητήρας εις την Στοκχόλμην!... Ένα άλμα της Ελλάδος μας εις ύψος υπέρ όλα τα άλματα!... Ποιος είπε για την Ελλάδα μας ότι εγήρασε; Ότι απέθανε, ότι εξεφυλίσθη; Ας κρύψουν το πρόσωπόν των, ας απολυμάνουν την γλώσσα των οι βλάσφημοι... Βγάτε από τα μνήματά σας οι Μίλωνες. Πάρτε σάρκα ω σκιάι των αθανάτων, που εκατοικήσατε τον παράδεισον της αρχαίας Άλταιως και καμαρώστε μας. Επαύσαμεν να σας εντρεπόμεθα... Η δάφνη είνε φυτόν δια το μέτωπόν σου- ω αθάνατος Ελληνική αλκή. Πίστευε εις τον εαυτόν σου...»¹⁰⁷.

Στις 15 Ιανουαρίου 2004, με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες που θα διεξάγονταν στη χώρα μας για πρώτη φορά μετά το 1906, τα Ελληνικά Ταχυδρομεία έθεσαν στην κυκλοφορία την αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων «Ελληνες Ολυμπιονίκες 1896-1912». Το γραμματόσημο με την παράσταση του Κ. Τσικλητήρα, αξίας 3.60 €, εκδόθηκε σε 300.000 τεμάχια. Ήταν μία μεγάλη τιμή για τον μεγάλο αυτόν αθλητή, που έστω και αργά αναγνωρίστηκε από όλους η προσφορά του και η θυσία του. Μέχρι τότε η πολιτεία δεν είχε εκτιμήσει όπως θα έπρεπε την προσφορά του και δεν τον

¹⁰⁶ Βλ Κουλούρη Χριστίνα, Αθλητισμός και όψεις της Αστικής Κοινωνικότητας 1870-1922, Αθήνα 1997, σελ. 118.

¹⁰⁷ Βλ «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», εφημερίδα, άρθρο στις 27 Ιουνίου 1912, σελ. 2.

είχε τιμήσει ανάλογα κάνοντας γνωστά τα επιτεύγματά του, όπως κάνει σήμερα για τους σύγχρονους Ολυμπιονίκες.

Ο Γεώργιος Στρατήγης (1860-1936), με τον οποίο ο Τσικλητήρας είχε σχέση δάσκαλου με μαθητή κατά τη φοίτησή του στην Εμπορική Ακαδημία Ρουσόπουλου, έγραψε ένα ποίημα που είναι αφιερωμένο σε αυτόν:

Ο Ολυμπιονίκης

Έφηβε, ωραίε κι αντάξει στην Πραξιτέλεια σμίλη,

που την Ελλάδα δόξασες παντού σε όλη τη γη,

μιας άλλης άλκιμης γενιάς εσύ ήσουν χαραυγή

και του Ναού της Νίκης μας η πιο μεγάλη στήλη

Σαν έκλεινες καμμιά φορά στο μάθημα τα χείλη,

εγώ δεν απελπίστηκα σε εκείνη τη στιγμή,

κι εμάντευα πως κάπου αλλού το μέλλον σε οδηγεί,

ω μαθητά, κι άλλη θέα πως την ψυχή σου ωμίλει.

Και πέθανες με την στολή την τίμια στο κορμί σου

που μόνο ο Χάρος νίκησε, Ολύμπιε Νικητή,

που όλος ο κόσμος θαύμαζε τη φτερωτή ορμή σου.

Στο χώμα, που δεν ένοιωθε το ανάλαφρό σου βήμα,

όσα παιδιά κι αν έκλαψε η Μάννα η λατρευτή,

και δάκρυα και δαφνόφυλλα θα σου σκορπάει στο μνήμα¹⁰⁸.

Η γενέτειρα πόλη του, η Πύλος, το μέρος από όπου κατάγονταν και είχε ζήσει τα παιδικά του χρόνια, μέσω του εκπολιτιστικού συλλόγου «Το Ναυαρίνο», έκανε μεγάλες προσπάθειες για την αναπαλαίωση και τη σωτηρία του διώροφου σπιτιού του, το οποίο βρίσκεται στην πλατεία Νέστορος και για πολλά χρόνια ήταν εγκαταλελειμμένο. Μέχρι να περιέλθει στην κυριότητα του Δήμου το σπίτι του Τσικλητήρα χρειάστηκαν πολλά χρόνια και πολλές ενέργειες εκ μέρους των υπεύθυνων. Στο σπίτι του, το οποίο ανήκε στην Εθνική Τράπεζα λόγω ενός χρέους του πατέρα του προς αυτήν, ύστερα από αίτημα του εκπολιτιστικού Συλλόγου Πύλου 'Το Ναυαρίνο' το 1982, επιτράπηκε ο εντοιχισμός μαρμάρινης πλάκας με ανάλογη επιγραφή, η οποία τελικά μπήκε το 1983 έπειτα από άδεια της Εθνικής Τράπεζας.

Το έτος 1982 στο φύλλο της εφημερίδας της Κυβερνήσεως το κτίριο χαρακτηρίζεται ως «έργο τέχνης» που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία. Η επίσημη διάσωση του σπιτιού γίνεται το 1984 όταν κηρύσσεται διατηρητέο επί υπουργού Χωροταξίας και περιβάλλοντος Αντώνη Τρίτση. Οι επισκέπτες και οι τουρίστες που επισκέπτονται την Πύλο ξέρουν πια ποιος ήταν ο Κωστής Τσικλητήρας. Τώρα όσοι περνούν από εκεί μπορούν να δουν αναπαλαιωμένο το σπίτι-μουσείο (αναμένεται να στεγάσει τη βιβλιοθήκη και πινακοθήκη της πόλης). Επίσης μπορούν να θαυμάσουν το ύψος της μάντρας που πηδούσε καθημερινά για να μπει στο σπίτι του. Η ανάμνηση μπορεί να είναι μακρινή, αλλά αντέχει ακόμα στο χρόνο.

Στη ΒΑ γωνία μίας άλλης πλατείας, των Τριών Ναυάρχων, πάνω σε μαρμάρινη βάση στήθηκε το 1977 χάλκινη προτομή του, έργο του γλύπτη Χ. Ρηγανά και δωρεά του τότε βουλευτή Θανάση Φιλιππόπουλου. Επίσης, στη θέση «Παλιά Τράπεζα» στήθηκε το 1981 χάλκινος ολόσωμος ανδριάντας του Τσικλητήρα με στολή αθλητή σε φυσικό μέγεθος, με δαπάνη της τότε Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού και επί υφυπουργού Αχιλλέα Καραμανλή. Στη πρόσοψη του βάρθρου υπάρχει η επιγραφή που υπενθυμίζει ότι ο Κ. Τσικλητήρας εστέφθη δύο φορές Ολυμπιονίκης.

---

¹⁰⁸ Βλ. Περιοδικό «Εθνικόν Ημερολόγιον», έτος 1914, σελ.247.

Το 1998 είναι η χρονιά που ο Πανελλήνιος Γ.Σ. αποφασίζει να ανασυστήσει τα «Τσικλητήρια», διεθνείς αγώνες στίβου που είχαν ξεκινήσει το 1963 αλλά που το 1979 είχαν σταματήσει για οικονομικούς λόγους. Ήταν αγώνες με μεγάλη δημοσιότητα και σταμάτησαν για τον ίδιο λόγο μετά από μερικά χρόνια. Πάντως ήταν μία ακόμη τιμή για τον Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα, ο οποίος στη σύντομη ζωή του έγινε 19 φορές πανελληνιονίκης και κάτοχος 4 Ολυμπιακών μεταλλίων μέσα σε 4 χρόνια (1908-1912).

Εικόνα 26. Το πατρικό σπίτι του Τσικλητήρα στην Πύλο.

Εικόνα 27. Η επιγραφή έξω από το σπίτι του.

Εικόνα 28. Το Ολυμπιακό γραμματόσημο του 2004. ΕΛΤΑ

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι διοργανώσεις των αθλητικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα και κυρίως οι Ολυμπιακοί Αγώνες με το μεγάλο, παγκόσμιο κύρος τους, έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη του αθλητισμού στη χώρα μας. Ο αθλητισμός ασκούσε μεγάλη επιρροή σε όλους. Η ενασχόληση με τον αθλητισμό παρουσιάζει έξαρση με την ανάληψη τέτοιων γεγονότων, για ψυχαγωγικούς κυρίως λόγους και για την αντίληψη της αξίας του γυμνασμένου ανθρώπινου σώματος.

Η κοινωνική θέση του πολίτη έπαιζε βέβαια ρόλο στη συμμετοχή του στον αθλητισμό. Οι πιο ευκατάστατοι είχαν περισσότερη και πιο εύκολη ανάμιξη στα αθλητικά δρώμενα, ίσως λόγω περισσότερου χρόνου και λιγότερου άγχους για την οικονομική επιβίωσή τους. Η εποχή ήταν δύσκολη, με μεγάλη φτώχεια στις πόλεις αλλά και στην επαρχία. Ιδιαίτερα στην επαρχία που η λέξη αθλητισμός ήταν άγνωστη και δεν υπήρχαν οι στοιχειώδεις υποδομές για να ασχοληθεί κάποιος με τον αθλητισμό. Στάδια δεν υπήρχαν και επίσης ειδικευμένο προσωπικό όπως π.χ. οι γυμναστές ήταν επάγγελμα άγνωστο.

Το ελληνικό κράτος ήταν ο βασικός οργανωτής αθλητικών εκδηλώσεων με τη βοήθεια των ελληνικών σωματείων. Τα σωματεία που υπήρχαν ήταν ελάχιστα και η αύξησή τους έγινε σταδιακά. Η ενασχόληση με τα σπορ γίνεται στα πλαίσια των αθλητικών σωματείων και δίνεται έτσι η δυνατότητα σε όλα τα κοινωνικά στρώματα να ξεκινήσουν τη σωματική άσκηση. Η ανάληψη όμως μεγάλων διοργανώσεων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896 και στη συνέχεια του 1906, εκτόξευσε την δημιουργία αθλητικών σωματείων, που άρχισαν να ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια. Γι αυτό το σωματείο δεν είναι μόνο τόπος σωματικής άσκησης για τα μέλη του, αλλά αρχίζει να προσφέρει και τη δυνατότητα ανάπτυξης της κοινωνικοποίησης των ανθρώπων.

Επίσης, η ανάληψη μεγάλων διοργανώσεων από τη χώρα μας είχε και άλλο καλό να προσφέρει. Δυνάμωνε το εθνικό συναίσθημα και την περηφάνια των Ελλήνων, γιατί οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν διοργάνωση που είχε τις ρίζες της στην αρχαιότητα. Ένωσε όλους τους Έλληνες μέσα και έξω από τα σύνορα της χώρας σε ένα κοινό στόχο, να αποδείξουν ότι μπορούν να τα καταφέρουν και ότι είναι αντάξιοι της ιστορίας τους και

των προγόνων τους, οι οποίοι χάραξαν το δρόμο και είχαν τον αθλητισμό σε περίοπτη θέση στη ζωή τους. Η οργανωτική επιτυχία και η μαζική παρακολούθηση των Αγώνων του 1896 ξύπνησε το ενδιαφέρον των Ελλήνων για την ύπαρξη αθλητικών θεαμάτων και συμμετοχής σε αυτά, αλλά ο πρώτος ενθουσιασμός εξέπνευσε, όταν οι αγώνες δεν είχαν διεθνές ενδιαφέρον αλλά είχαν μόνο τοπικό χαρακτήρα. Η ανανέωση του ενδιαφέροντος και η μαζική παρακολούθηση αγώνων παρατηρούνται μόλις το 1906 με την οργάνωση των 2^{ου} Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα σε αγώνες με διεθνές ενδιαφέρον και πάλι.

Το αθλητικό θέαμα είχε αρχίσει να καθιερώνεται στη συνείδηση όλων με τη βοήθεια των αθλητικών θεσμών και με το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον του Τύπου της εποχής για τις αθλητικές ειδήσεις. Φήμη αποκτούσαν οι αθλητές με τις εξαιρετικές επιδόσεις τους. Λαμπρό παράδειγμα ο Δημήτρης Τόφαλος, που στην ηλικία των 12 είχε ένα ατύχημα, όταν ένα βαγόνι τραίνου του συνέτριψε το χέρι την ώρα που έπαιζε κοντά στον σιδηροδρομικό σταθμό, προσπαθώντας να δοκιμάσει τη δύναμή του σηκώνοντας τις ράγες. Στο νοσοκομείο οι γιατροί επέμεναν να προχωρήσουν σε ακρωτηριασμό του χεριού του. Ο πατέρας του αρνήθηκε και στη συνέχεια δικαιώθηκε. Το χέρι του σώθηκε αλλά έμεινε μικρότερο από το άλλο. Το γεγονός δεν επηρέασε τον γιγαντόσωμο Τόφαλο, που αργότερα κατάφερε να γίνει Ολυμπιονίκης. Ήδη από το 1905 ήταν πανελληνιονίκης και παγκόσμιος ρέκορντμαν της άρσης βαρών «δια μιας χειρός και δι' αμφοτέρων». Ο επιβλητικός του όγκος και οι επιδόσεις του είχαν δημιουργήσει γύρω από το όνομά του μία φήμη που άγγιζε τα όρια του μύθου και κατέληξε στην γνωστή παροιμιώδη έκφραση «είσαι σαν Τόφαλος», που συμβολίζει μεγάλη σωματική διάπλαση και δύναμη. Στην προβολή των νέων ηρώων των σταδίων συνέβαλε σχεδόν αποκλειστικά ο τύπος της εποχής με τη δημοσιοποίηση των αθλητικών κατορθωμάτων τους σαν ηρωικές προσπάθειες. Ο Σπύρος Λούης, ο Δημήτρης Τόφαλος και ο Κωστής Τσικλητήρας ήταν εθνικοί ήρωες, γιατί συμβόλιζαν τη δύναμη της επιβίωσης του λαού. Αυτή η οπτική του πρωταθλητή ως εθνικού ήρωα, σε αυτή τη φάση ανάπτυξης του ελληνικού αθλητισμού, υπερκάλυπτε την ατομική επίδοση και την υπεροχή του αθλητή μέσα από τον ανταγωνισμό, όπως γίνεται στη συνέχεια τον εικοστό αιώνα.

Το κράτος βλέπουμε ότι σε κάποιες περιπτώσεις στήριζε τους Έλληνες αθλητές παρέχοντας τους υλική και οικονομική υποστήριξη. Αυτό γινόταν, όταν χρονολογικά πλησίαζαν οι ημερομηνίες διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων που είχαν διεθνές ενδιαφέρον. Η πολιτεία το έκανε για την καλύτερη προετοιμασία των αθλητών και την όσο

γίνεται αξιόλογη παρουσία τους, ώστε να φέρουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα σε επιδόσεις. Υλική βοήθεια προς αυτούς ήταν η προμήθεια οργάνων στα σωματεία τους, όπως για παράδειγμα ακόντια και δίσκοι, αλλά και η άδεια να γυμνάζονται κάτω από την επίβλεψη των γυμναστών τους στο Παναθηναϊκό Στάδιο, που ήταν και ο χώρος όπου γίνονταν οι αγώνες. Η οικονομική υποστήριξη που παρείχε το κράτος δεν ήταν βέβαια χρηματική ως προς τους ίδιους, αλλά προς τα σωματεία τους. Αυτά, μεριμνούσαν για την αγορά των οργάνων που χρειάζονταν οι αθλητές τους, αλλά και για να καλύπτουν τα έξοδα των ταξιδιών όταν γίνονταν αγώνες σε άλλους τόπους όπως στην Μικρασιατική Σμύρνη, την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου ή στην Κύπρο.

Το κράτος πρακτικά δεν βοηθούσε τους Ολυμπιονίκες, ούτε τους διευκόλυνε να συνεχίσουν απρόσκοπτα την προπόνησή τους. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι τους αποκαθιστούσε. Το μόνο που συμπεράναμε μετά την έρευνά μας ήταν ότι τους τιμούσε με μία ωραία γιορτή αμέσως μετά τους αγώνες και μετά τίποτα. Μόνο η ιδιωτική πρωτοβουλία και σε ελάχιστες εξαιρέσεις πρόσφερε προνόμια σε αθλητές. Τέτοια ήταν και η προσφορά εργασίας στον Τσικλητήρα από την Τράπεζα Αθηνών. Αντίθετα πολλοί ήταν οι αθλητές που αναγκάστηκαν ακόμα και να ξενιτευτούν για να βρουν εργασία και πολλοί άλλοι που διέκοψαν τον αθλητισμό ή ασχολούνταν περιστασιακά με αυτόν και όχι σε σταθερή βάση γιατί προτεραιότητα ήταν η επιβίωσή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Georgiadis Konstantinos, *Olympic Revival*, Ekdotike Athenon S.A., Αθήνα 2003.
- Γιαννάκης Θ., *Ζάππειες και Σύγχρονες Ολυμπιάδες*, Αθήνα 1999.
- Καράμπελας Νίκος, *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό - Από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Νέστορ, Καλαμάτα 1962.
- Καρδάσης Α. Βασίλης, *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα 1986-1996*, Αθήνα Εκδόσεις Έφεσος.
- Κουλούρη Χριστίνα, *Αθλητισμός και όψεις της Αστικής Κοινωνικότητας 1870-1922*, Αθήνα 1997.
- Kieran John and Daley Arthur, *The story of the Olympic Games 776 B.C. to 1948 A.D.*, USA 1948.
- Κωνσταντάρας Δημ., Κοντολέον Μαν., *Δόξα και Δάκρυ, Οι Ολυμπιακοί Αγώνες από το 1896 έως τις μέρες μας*, Αθήνα 2000.
- Μανιτάκης Ν. Παύλος, *100 χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα, 1962.
- Μπάλτας Αθ. Χαρ., *Η Ιστορική Πύλος και ο Ολυμπιονίκης Κωστής Τσικλιτήρας*, Αθήνα 2004.
- Μπάλτας Αθ. Χαρ., *Πύλος Ναβαρίνο, Νιόκαστρο Ανάκτορο Νέστορος*, Αθήνα 1997.
- Μπρεδήμας Π. Θόδωρος, *Μεσσήνιοι και Μανιάτες οι πρώτοι μετανάστες στην Αμερική (1767-1913)*, Τόμος Α', Εκδόσεις «Μεσσηνιακός Λόγος».
- Ολυμπιακές Εκδόσεις, *Ολύμπια- Οδηγός Αρχαιοτήτων*, Αθήνα 1986.
- Παπαχρήστου Τάσος- Γάκης Γιώργος, *Η Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες*, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή.
- Σαββίδης Π. Σ., *Λεύκωμα των εν Αθήναις Β' Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων 1906, επί τη βάσει των επισήμων ανακοινώσεων της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και του Συνδέσμου των Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων, εν Αθήναις 1907*, Αθήνα 1907.

Σακκά-Νικολακοπούλου Ναννίνα, *Ολυμπιακοί Αγώνες όσα θα θέλατε να ξέρατε*, Αθήνα 2004.

Σκιαδάς Γ. Ελευθέριος, *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία, 1894-2004*, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, Αθήνα 2004.

Συλλογικό Έργο, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., *Η Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα 1976.

Ταρασουλέας Αθανάσιος, *Αναδρομές Αθήνα 1900-1910-Ολυμπιακοί Αγώνες 1906*, Αθήνα 1984.

Ταρασουλέας Αθανάσιος, *Ολυμπιάδες στην Αθήνα 1896-1906*, Αθήνα 1988.

Ταρασουλέας Αθανάσιος, *Ελληνική συμμετοχή στις σύγχρονες Ολυμπιάδες*, Αθήνα 1990.

Φιλίππου Αχ. Ευαγ., *Η Ιστορία των Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων 1896-2000*, Αθήνα 2002.

Χατζηνίκου-Πια Αγγελίνη, *Αρχαίοι και Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες*, Αθήνα 1972.

Χρόνης Μενέλαος, *Ολυμπιακοί Αγώνες-Πελοπόννησος στο στίβο της Δόξας*, Αθήνα 2004.

Αρχεία

Αρχείο ΕΟΕ

Αρχείο Πανελληνίου Γ.Σ.

Αρχείο Ελληνικών Εφημερίδων της Βουλής των Ελλήνων

Αρχείο εφημερίδας «Θάρρος» της Μεσσηνίας

Ένθετο της εφημερίδας « Έθνος», Αθήνα 1986 - Ατλάντα 1996. *Η ιστορία και τα αποτελέσματα όλων των Ολυμπιακών Αγώνων.*

Επίσημα Λευκώματα των Ολυμπιακών Αγώνων της ΔΟΕ του 1908 και του 1912. Site www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.htm

Έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Πύλου «Το Ναυαρίνο», Πύλος, *Διαχρονική-Διεπιστημονική Εξέταση, Πρακτικά Α' Τοπικού Συνεδρίου 1-3 Μαΐου 1998*, Αθήνα 1999.

Καραβάς Ζήσης Ι., *Το δυναμόμετρο της ελληνικής ψυχής*, Εφημερίδα «Το Βήμα», δημοσίευση 31-12-2011.

Λινάρδος Πέτρος Ν., *Εκ βαθέων του Ολυμπιονίκη Κωστή Τσικλητήρα*, Εφημερίδα «Το Βήμα», δημοσίευση 24-6-2012.

Περιοδικό «*Εθνικόν Ημερολόγιον*», έτος 1914.

Περιοδικό «*Εικόνες*», *Η Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων Α' και Β' Τόμος*. Κυκλοφόρησε με το τεύχος 402 της 15^{ης} Ιουλίου 1992.

http://palaimaxoipao1908.blogspot.com/2012/02/blog-post_6348.html

<http://sarantakos.wordpress.com/2009/04/02/rwmhos126>

<http://www1.rizospastis.gr/story.do?id=3657685&publDate=28/4/1996>